

Št. 1-2

21 "SOLZICE"
Poslikana keramika

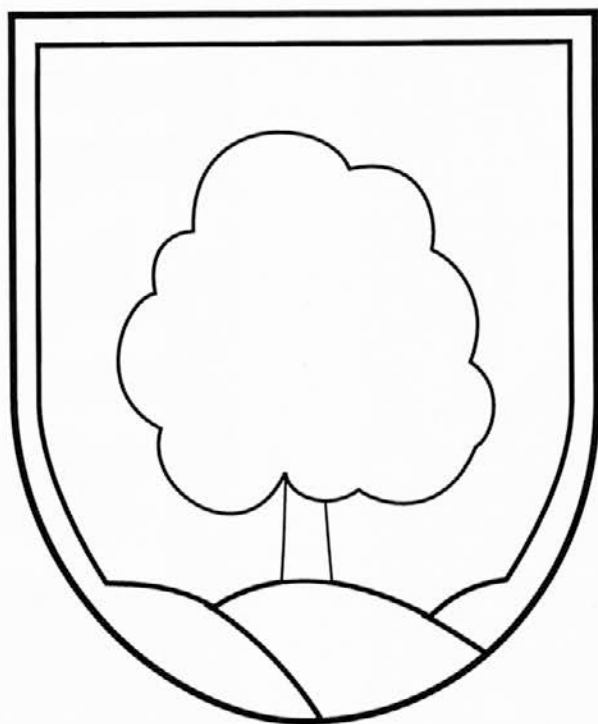
ZGODOVINA
RAZISKAVE
KULTURA
PORTRETI
ZDRAVJE
ŠPORT

KOROŠKI FUŽINAR

N. 548/2001

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Gačnikova pot 5
2390 Ravne na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

OBČINA
ČRNA NA
KOROŠKEM

Center 101
2393 Črna na Koroškem

SLOVENSKE ŽELEZARNE

RAVNE

NOŽI • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

Koroški fužinar je ustanovila Želcarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron-Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek. Lektoriranje: Miran Kodrin, prof.

Tel.: (02)-82-21-131, int. 6305 (urednica).

Tisk: S ZIP center, d. o. o., Ravne na Koroškem.

Na podlagi zakona o davku na dodano vrednost (Ur. list RS št. 89/98) sodi časopis med proizvode, za katere se obračunava davek na dodano vrednost po stopnji 8 %.

Ponatis prispevkov ni mogoč brez dovoljenja uredništva.

VSEBINA

- PREŽIHOVI DNEVI 2000**
 "Pesem z obrobja, ki je postala veliki ep" 2
 Majda Kotnik-Verčko
- DR. ALOJZ KUCHAR –**
 Skica za oris njegovega življenja in dela 4
 Janez Mrdavšič
- KROKI⁽¹⁾ O IVANU KUCHARJU** 9
 Miroslav Osojnik
- O POEZIJI MED PECO IN
 POHORJEM TER OB MEŽI, DRAVI
 IN MISLINJI** 12
 Miran Kodrin
- POZDRAVLJANJE IN OGOVARJANJE
 NA RAVNAH** 23
 Vanja Benko
- POD RAZTEGNJENIM HRIBOM V
 PRSTENEM TELESU
 JE KRAJ ČUDOVIT ...** 25
 Andraž Melanšek
- ZGODOVINA OBDRAVSKE
 ŽELEZNIŠKE PROGE**
 "Železna cesta", ki je nadomestila splave 28
 Andreja in Karol Rustja
- IZ ZGODOVINE
 DEKANIJE PLIBERK** 34
 Ervin Wlodyga
- DRAJERCA BI MORALA BITI MOJA
 ALI ZGODBA O PILOSEKU** 38
 Greta Jukič
- DEVETDESET LET GOSPE
 HEDVIKE JAMŠEK** 41
 Miroslav Osojnik
- ŠTUDIJSKI KROŽKI –
 neformalno izobraževanje odraslih** 43
 Borislava Repotočnik
- KULTURNO DRUŠTVO SVITANJE** 45
 Ana Štriker
- REČI NE ali
 25 LET KLUBA ZDRAVLJENIH
 ALKOHOLIKOV NA RAVNAH** 49
 Ana Pori
- PREPREČEVANJE SRČNO-ŽILNIH
 BOLEZNI** 53
 Davorin Benko
- 20 LET ZIMSKE ŠOLE V NARAVI NA
 OŠ JURIČEVEGA DREJČKA
 RAVNE NA KOROŠKEM
 POTREBE OTROK SO ENAKE** 57
 Danijela Ring
- Z OTROKI V HRIBE V LETU 1999** 59
 Veronika Kotnik
- PD Mežica pred skorajšnjim jubilejem
 V OBJEMU PECE IN RADUHE** 60
 Andreja Čibron-Kodrin

PREŽIHOVI DNEVI 2000

»Pesem z obrobja, ki je postala veliki ep«

PRIREDITVE OB 50. OBLETNICI SMRTI
LOVRA KUCHARJA – PREŽIHOVEGA VORANCA

Majda Kotnik-Verčko

Pol stoletja je preteklo, kar je 8. februarja 1950 Prežihov Voranc prejel za zbirko črtic Solzice Prešernovo nagrado. Deset dni zatem je umrl.

L iterarna kritika Prežiha uvršča v slovenski in evropski vrh socialnega realizma, seveda pa se je v preteklosti Prežihovo pisateljsko delo tesno povezovalo z njegovim komunističnim in revolucionarnim delovanjem, še posebej ob pomembnejših obletnicah; tako se je kdaj zazdelo tudi, da je revolucionar pomembnejši od pisatelja.

V zadnjem desetletju smo se – zdi se – kar nekako utrudili od znamenitosti in pomembnosti svojega rojaka; zamrli so Vorančevi dnevi, včasih bi se najraje pozabilo na pomembne obletnice. A vsakemu kraju dajejo identiteto predvsem znamenite osebnosti; prav Prežih je s svojimi deli Koroško odkril svetu.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, ki je Prežihu in njegovemu delu vselej posvečala posebno skrb, je bila osrednji organizator slovesnosti ob stoletnici njegovega rojstva in svečanosti ob

Slavnostna govornika Majda Širca in Ciril Zlobec (skrajno levo) med udeleženci na osrednji prireditvi Prežihovih dnevov 2000 (Foto: Tomo Jeseničnik)

petdeseti obletnici smrti. Obakrat se je posvetila raziskovanju pisateljevega opusa, ne da bi zanikala Prežiha kot eno osrednjih osebnosti slovenskega (in jugoslovanskega) delavskega gibanja in komunizma.

Že sporočilo simpozija ob Prežihovi stoletnici (v Kotljah leta 1993) je bilo nedvoumno: Prežihovo delo še vedno nagovarja sodobnega človeka, literarnim zgodovinarjem in raziskovalcem zastavlja nova in drugačna vprašanja.

Nova spoznanja so nam bila izhodišče pri pripravi in izvedbi kulturnih prireditev, poimenovanih **Prežihovi dnevi 2000**, s katerimi smo počastili 50. obletnico Prežihove smrti. Prireditve je sofinanciralo tudi Ministrstvo za kulturo RS.

V ravenski knjižnici smo se načrtov lotili ambiciozno, a premišljeno. Odločitev o kraju, kjer naj bo slavnostna prireditev, je bila nagla: Kuharjeva bralnica v študijski knjižnici je najlepše zaokrožila spomin na pisatelja in njegov rod.

Začetek slovesnosti je bila že razstava ob slovenskem kulturnem prazniku, kjer smo se ob letošnji Prešernovi nagrajenki z dokumenti iz domoznanske zbirke spomnili Voranca in njegovih Solzic.

Uradno so se Prežihovi dnevi začeli z otvoritvijo **razstave Nataše Prestor Motivi s Koroške (Likovni salon, 14. 2. 2000)**. Zbrano publiko je s priredbami Vorančevih besedil navdušil kantavtor Milan Kamnik, dijaki Gimnazije Ravne so po izboru prof. Mirana Kodrina prebrali parodijo po motivih Solzic, keramičarka je našla motive za ustvarjanje tudi v Prežihovih tekstih.

Osrednja slovesnost **Ustvarjalnost bratov Kuhar (18. februarja 2000** v prostorih Koroške osrednje knjižnice na ravenskem gradu) je predstavljala vrh prireditev.

V Kuharjevi bralnici je znova zadonel Kamnikov Svetneči Gašper, ravenski gimnazijci so sodelovali z recitalom.

Za pozdravom ravnateljice knjižnice in županje Ivane Klančnik sta številne obiskovalce, predavatelje, goste in Prežihove sorodnike nagovorila slavnostna govornika **Majda Širca, državna sekretarka Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, in akademik Ciril Zlobec, predstavnik Društva slovenskih pisateljev**.

Prežih je bil po duši kmečki človek, silno navezan na dom, družino, domači kraj. Odkar se je spregovorilo tudi o zamočanem bratu, dr. Alojzu Kuharju, smo Korošci ostrmeli, kakšno silno ustvarjalnost je izpričal Kuharjev rod, ki je živel v Kotljah 200 let – štirje bratje, ki jih tudi popolnoma nasprotni idejni nazori niso nikoli ločili.

Ugledni literarni zgodovinarji in slavisti so predavali o Prežihovem literarnem delu, akademik dr. Jože Pogačnik je spregovoril o književni tradiciji in Prežihu, dr. Zinka Zorko o stilni vrednosti dialektizmov v Prežihovi prozi, dr. Mirko Križman je govoril o literarnem izrazu odnosa do zemlje s

socialnimi in čustvenimi gibal pri Cankarju in Prežihu.

Življenje in delo Vorančevih bratov sta raziskala prof. Janez Mrdavšič in Mirko Osojnik. Janezu Mrdavšiču se je ob raziskovanju Prežiha nabralo snovi in podob o dr. Alojzu Kuharju za celo knjigo. Dolgoletnemu ravnatelju jo je za sedemdesetletnico izdala in založila knjižnica, avtor jo je na tem simpoziju prvič predstavil širši javnosti. Mirko Osojnik je natančno orisal še druga dva brata: Avgusta, strokovnjaka za varstvo pri delu in urednika Koroškega fužinarja, ter Ivana, razgledanega kmeta in pisca Hotuljske ovseti.

Da je v slovenski književnosti koroški delež bogat, je v svojem referatu na zborovanju slovenskih slavistov v Črni leta 1964 ugotavljal že dr. Franc Sušnik; prepričala pa so nas predavanja **O koroški literaturi (22. februarja 2000)**.

»Ob rojstvu pisane slovenske besede je bila Koroška.

Iz davnin zveni mimo brežinskih zapisov obredna pesem še v tuja stoletja ...

Iz rodov od Lesičjekove Globasnice do Meškovih Sel je zrasel Prežih.« (dr. Franc Sušnik)

Herman Vogel je svojo koroško zibel in utrip doline izpod Pece vnesel v svoj pesniški svet. Mladinskemu pisatelju Leopoldu Suhodolčanu je Koroška postala dom in tudi motiv. Tu ustvarja njegov sin Primož.

Dr. Igor Saksida se je podal v igrivi svet obeh Suhodolčanov, Andrej Makuc se je spraševal, kaj je koroška književnost, Tone Turičnik je natančno in kritično predaval o Meškovem literarnem portretu, Hermana Vogla je predstavil Miran Kodrin.

S predavanji so se zaključile osrednje prireditve, a v okviru počastitve spomina na Prežiha bomo še vse leto pripravljali različne kulturne dogodke. V marcu so se o knjigah koroških avtorjev "prerekali" ustvarjalci Knjižnih presoj, junija bo Bojan Golija razstavil Prežihov cikel, jeseni bo slovesen zaključek slovenskega knjižnega kviza Prežihov Voranc in Koroška. Slednji predstavlja najbolj množično in vseslovensko obeležitev spomina na Prežiha; v ravenski knjižnici smo ponosni, ker smo soustvarjalci tega kviza.

Organizatorji se zahvaljujemo vsem, ki so nam omogočili, da smo uresničili Prežihove dneve 2000, dostojno smo počastili spomin na Prežiha in njegov rod ter dokazali, da čas ni zastral žive misli in dognane lepote Prežihovih del: »Voranc je tudi z evropskega stališča *'pesem z obrobja, ki je postala veliki ep'*« (Karl Markus-Gauss)

Iskrena hvala Občini Ravne na Koroškem, Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije, predavateljem, Gimnaziji Ravne na Koroškem, sodelavcem v knjižnici, novinarjem, Kuharjevim sorodnikom, predvsem pa cenjenemu občinstvu za množičen obisk prireditev.

DR. ALOJZIJ KUHAR – Skica za oris njegovega življenja in dela

Janez Mrdavšič

Med pisanjem Skice za oris življenja in dela dr. Alojza Kuharja sem se predvsem opiral na sestavke:

– objavljene v Zborniku o dr. Alojzu Kuharju, ki ga je pripravil profesor Tone Sušnik leta 1993;

– na dnevnik Franca Gabrovška, ki ga je priredil in izdal Janez Arnež leta 1997;

– na spomine Ruda Jurčeca Skozi luči in sence I, II in III

– in na Spomine člana emigrantske vlade Franca Snoja, objavljene (v 36 nadaljevanjih) v Delu aprila in maja 1998.

– Splošne podatke sem črpal predvsem iz Enciklopedije Slovenije;

– izrazitejšo zanimanje za Alojza Kuharja pa so mi prebudila njegova pisma bratu Avgustu, ki jih hrani Koroška osrednja knjižnica.

Vsaka trditev in vsak dogodek, ki ga bom omenil, bi lahko bila tema samostojnega referata. Ker pa mislim, da o dr. Alojzu Kuharju tudi Korošci malo vemo, sem se odločil zares na kratko povzeti njegov življenjepis, potem pa bežno osvetliti nekaj tistih dogodkov iz časa med drugo svetovno vojno in po njej, ki so izraziteje posegli v njegovo življenje.

Kratek življenjepis

Alojz Kuhar se je rodil 18. junija leta 1895 pri Mihelu na Preškem Vrhu. Bil je pičli dve leti mlajši od Voranca. V osnovno šolo je začel hoditi od Prežihla leta 1902, gimnazijo je dokončal v Celovcu, po odlično opravljeni maturi se je leta 1914 vpisal na celovško bogoslovje in julija 1918 postal duhovnik.

Kot kaplan je služboval v Črni. Maja 1919 se je umaknil v Ljubljano in se jeseni pridružil dr. Lambertu Ehrlichu, članu jugoslovanske mirovne delegacije na konferenci v Parizu. Pomagal mu je pri delu, hkrati pa je študiral na šoli politično-ekonomskih ved in časnikarstva in leta 1922 diplomiral. S študijem je nadaljeval na pravni fakulteti sorbonske univerze. Leta 1926 je zaključil študij z zagovorom doktorske disertacije Vloga nafte v svetovni politiki.

Zaprosil je za redno diplomatsko službo, a mu je le jugoslovansko socialno ministrstvo (leta 1927) dodelilo mesto socialnega referenta pri poslaništvu v Parizu. Delo je zelo vestno opravljal in hkrati dopisoval v Slovenca iz Francije in Anglije. Nekaj mesecev je preživel tudi v Londonu.

Po vrnitvi v Ljubljano je postal leta 1930 Slovenčev urednik za zunanjo politiko. Tej Slovenec prej ni posvečal posebne pozornosti, Kuhar pa je začel objavljati obsežne članke s to problematiko, in ugled Slovenca je hitro naraščal.

Veliko stalnih poslušalcev si je Alojz Kuhar pridobil kot sobotni zunanjepolitični komentator ljubljanskega radia.

Petindvajsetega marca 1941 je Jugoslavija pristopila k trojnemu paktu, dva dni pozneje pa je v Beogradu skupina oficirjev izvedla državni udar. Za kralja je proglasila mladoletnega Petra II. Karadorđevića. Nova vlada se ni odrekla obveznostim do trojnega pakta, do vojne pa je kljub temu prišlo.

Izvršni odbor SLS je 3. aprila 1941 sklenil, naj dr. Alojz Kuhar (Korošec po rodu, eden najboljših poznavalcev svetovne politike) in Franc Gabrovšek (gospodarstvenik, zaskrbljen za usodo zamejskih Slovencev) odpotujeta v tujino in tam, če pride do vojne, ob Mihi Kreku in Francu Snoju, dveh slovenskih ministrskih v tedanji jugoslovanski vladi, zastopata interese Slovenije. Kuhar je zbral nekaj knjig in zemljevidov o slovenski zgodovini (Ehrlichovo gradivo z mirovne konference), odpotoval v Beograd in od tam z Gabrovškom proti Grčiji in Egiptu.

V Port Saidu sta se Kuhar in Gabrovšek pridružila članom jugoslovanske vlade. V Anglijo je dr. Kuhar odpotoval julija 1941 in po dolgi, takrat nevarni poti okoli Afrike, ob ameriški obali in čez Atlantik šele avgusta 1941 prispel v London.

Tam je bil v jugoslovanski begunski vladi uradnik, potem direktor njenega dopisnega urada in končno ambasador jugoslovanske emigrantske vlade pri poljski begunski vladi v Londonu. Na BBC je redno govoril v oddajah za rojake v domovini. Usodni zanj in njegovo prihodnje življenje so postali govori slovenskim domobrancem septembra 1944.

Odmevi nanje so bili kruti in Alojz je vsaj začasno prenehal s političnim delom. Sprva je deloval po taboriških beguncev in razseljencev iz raznih držav, pozneje pa je postal prvi slovenski duhovnik v Angliji. Na univerzi v Cambridgeu se je posvetil študiju zgodovine. Pripravljal je doktorsko disertacijo o pokristjanjenju Slovencev in njegovem vplivu na razvoj nemško-slovenske narodnostne meje. Šestindvajsetega novembra 1949 je bil drugič promoviran za doktorja znanosti. Po promociji so ga vabili na več univerz, a se je zahvalil za ponudbe. Nastanil se je v zdravilišču Warley na periferiji Londona.

Leta 1950 ga je Odbor za svobodno Evropo, ki se je študijsko ukvarjal s problematiko vzhodnoevropskih držav, povabil v New York. Sprejel je vabilo, postal vodja tiskovnega urada za begunce iz Jugoslavije in je z dr. Krekom urejal biltene tega urada. Poleti 1951 je odklonil službo župnika v slovenski župniji v Milwaukeeju ob jezeru Michigan, med drugim tudi zato, ker še ni opustil misli na vrnitev v domovino.

Avgusta leta 1956 je zbolel. Odločil se je za zdravljenje in okrevanje v obmorskem Bell Harborju, krasnem okolju milijonarskih hiš in vrtov. Še vedno se je vozil na delo – uro in četrt v eno smer. V letu dni se je mislil upokojiti.

Šestindvajsetega oktobra 1958 zvečer je v New Yorku predaval na slovenski proslavi v počastitev 29. oktobra 1918, ko je Narodni svet Slovencev, Hrvatov in Srbov oklical samostojno Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Še isti večer ga je zadela kap. Umril je 29. oktobra 1958 v New Yorku. Pokopali so ga prvega novembra na slovenskem pokopališču v obmorskem Bridgeportu severno od New Yorka.

Samostojen nastop in prve težave slovenskih politikov v tujini

Ker jugoslovanska vlada dolgo ni izdelala in objavila svojega programa, so slovenski politiki že prve mesece bivanja v tujini začeli delovati

samostojno. Na podlagi gradiva, ki sta ga prinesla s seboj Kuhar in Gabrovšek, je le-ta na Krekovo pobudo napisal spomenico o slovenskih mejnih zahtevah. V njej so zahtevali na Koroškem mejo na Dravi, na Primorskem pa staro avstrijsko-italijansko mejo, ki je na slovenski strani vključevala tudi Trst.

Kmalu nato so 'izdelali' podobno spomenico, ji dodali zemljevide z oznako slovenskih ozemeljskih zahtev, ji oskrbeli angleški prevod in jo po zaslugi Kuharjeve iznajdljivosti natisnili. Prvo spomenico so namenili le jugoslovanskemu kralju, predsedniku vlade in zunanjemu ministru, drugo pa so poslali "vsem zavezniškim vladam, Churchill, Roosevelt, drugim vidnejšim političnim osebnostim, vsem jugoslovanskim predstavništvom, ki so še obstajala, vsem slovenskim organizacijam in časopisom v Severni in Južni Ameriki".

Stopnjevanje nasprotij

Srbski in hrvaški ministri v jugoslovanski emigrantski vladi in njihovi spremljevalci so za nagel razpad Jugoslavije dolžili drug drugega. Srbi so Hrvatom očitali predvsem Anteja Pavelića in Neodvisno državo Hrvaško. Slovenski politiki so poskušali blažiti spore, a so kmalu tudi nje presenetile neprijetne novice. Ustanovljena je bila Ljubljanska pokrajina in priključena Kraljevini Italiji. Upravljal jo je italijanski visoki komisar, ob njem pa je sprva deloval tudi posvetovalni svet, tako imenovana konzulta. Načeloval ji je bivši ban dr. Marko Natlačen in se šel z njo v Rim poklonit Mussoliniju. Slovenski politiki v tujini so se čudili, saj je vodstvo stranke na svoji seji 29. in 30. marca 1941 v Ljubljani sklenilo (citiram Kuharja), "da v primeru zasedbe slovenskega ozemlja ne smejo ne stranka, ne katerakoli njena organizacija in noben njen funkcionar na kakršenkoli način sodelovati s sovražno oblastjo ali s sovražnimi nacističnimi ali fašističnimi organizacijami". S posebno izjavo so obsodili delo konzulte in dr. Marka Natlačna. Izjavo je napisal Snaj. Kuhar jo je podpisal brez oklevanja in tudi sam pripravil svojo, po Gabrovškovi sodbi "bolj strupeno" za radio Kairo.

Načelne opredelitve slovenskih politikov

Srbi so s povečevanjem polkovnika jugoslovanske vojske Dragoljuba Mihailovića Draže in uspehov, ki da jih dosega s svojimi četniki,

Alojz Kuhar (drugi od desne) v družbi Črnjanov na Uršlji gori (kdaj, ni znano): na skrajni levi je Janko Kuhar (Munkov Ladi iz Jamnice), ob njem sedi kaplan Ignac Malej, v sredini je Lojzka Krumpačnik.

(Fotografija je bila last Lojzke Krumpačnik, zdaj je v fototeki Koroškega muzeja Ravne na Koroškem.)

obračali simpatije sveta v svojo korist. Jugoslovanska emigrantska vlada v Londonu je Mihailoviča decembra 1941 povišala v generala, januarja 1942 pa imenovala za svojega vojnega ministra.

Novembra 1941 sta Snój in Kuhar sestavila tako imenovane londonske točke, ki so postale ena izmed podlag za program Slovenske zaveze – vrhovnega političnega organa slovenskih protirevolucionarnih strank in skupin, kot jo označuje Enciklopedija Slovenije. Temeljne postavke 'točk' so bile: združena Slovenija kot samostojen in enakopraven del federalno urejene povojne Jugoslavije, kralj in vlada v Londonu kot zakonita oblast in jugoslovanska vojska kot edina zakonita vojna sila Jugoslavije.

Vsebina teh točk je postala stalna tema Kuharjevih govorov med novembrom 1941 in pomladjo 1942. V njih je zagovarjal pasivni odpor. Svaril je pred prenapljenimi vojaškimi akcijami, ki bi lahko imele za posledico nepotrebne žrtve. Napovedoval je, da bo o

naši usodi odločal Zahod, ki bo tudi določil začetek odločilnega končnega spopada z okupatorji in nam dal možnost, da pri tem sodelujemo. Veliko odgovornost v zvezi s temi odločitvami je Kuhar pripisoval jugoslovanski emigrantski vladi.

Ti Kuharjevi govori so vznevoljili politike v Sloveniji. Očitali so Kuharju, da ne upošteva razmer v domovini in da povsem zgrešeno razglaša londonsko vlado in njene pomočnike za narodno vodstvo.

Sprememba razmer v svetu in domovini

Osvobodilno fronto je Kuhar prvič odkrito napadel 22. marca 1942. Označil jo je kot še

enega sovražnika, ki se je vsilil slovenskemu narodu. Toda razmere v svetu in v Jugoslaviji so se bistveno spremenile. AVNOJ se je na drugem zasedanju v Jajcu (29. in 30. novembra 1943) razglasil za vrhovni zakonodajni, izvršilni in predstavniški organ nove Jugoslavije. Obsodil je delovanje jugoslovanske vlade v Londonu in ji odrekel pristojnosti zakonite vlade. Še posebno je kritiziral njenega vojnega ministra v domovini Dražo Mihailovića. Sklepe drugega zasedanja AVNOJ so zahodne zaveznice priznale že decembra 1943, januarja 1944 pa tudi že vlada Sovjetske zveze.

Junija leta 1944 je bil sklenjen prvi sporazum med Titom in Šubašićem, septembra tega leta pa je moral celo kralj Peter II. pozvati Srbe, Hrvate in Slovence, naj se združijo in pristopijo k narodnoosvobodilni vojski pod vodstvom maršala Tita.

Kuhar je spremljal te spremembe. Že konec februarja 1944 je pisal Gabrovšku, da bi se bilo moralo doma levo krilo stranke spustiti v politični boj za zaščito katoliške skupnosti in njenih interesov, predstavniki stranke v Londonu pa bi bili morali "obsoditi vsako sodelovanje" z okupatorjem, "pa četudi je samoobramba".

V svojih pismih Gabrovšku je septembra 1944 Kuhar obsodil prisego slovenskih domobrancev 'lastnemu krvniku'. Ko pa je zvedel za dogovor med zavezniki, da bodo po vojni 'vsi, ki nosijo sovražno orožje, izročeni domačim oblastem', je poskusil prepričati slovenske domobrance, da bi se priključili OF.

Jezuitskemu patru – prijatelju pokojnega prof. Ehrliha – je razložil položaj v domovini in pater mu je odgovoril, 'da pod nobenim pogojem in v nobenem primeru katoličani ne smejo stati ob strani v boju za narodno osvobodjenje, in da on ne pozna načel krščanske vere, ki bi obvezovale katoličane, da pomagajo sovražniku naroda proti svojim lastnim rojakom'.

Osmega in enajstega septembra 1944 je Kuhar to po londonskem radiu sporočil 'tako zvanim domobrancem'. Ni zanimal, da so v OF komunisti, trdil pa je, da 'OF ni strankarsko komunistično gibanje, temveč narodno gibanje pod komunističnim vplivom, zato borba proti OF ni borba proti komunizmu, temveč borba proti lastnemu narodu, ki se bori za svojo svobodo'.

Pozval je domobrance, naj zapustijo sovražnika in se pridružijo 'OF, ki ji Jugoslavija in zavezniki priznavajo, da vodi borbo za našo osvoboditev'.

Odmevi na Kuharjeve govore so bili odločno obsojajoči. Kljub temu je bil Franc Gabrovšek zelo presenečen, ko mu je dr. Kuhar februarja 1945 brzojavil, da je odstopil kot jugoslovanski poslanik pri poljski vladi, še bolj pa, ko mu je sporočil, da pripravlja londonska vlada vrnitev vseh beguncev v domovino, on pa namerava v Ameriko.

Kuharjev pogled na komunizem

Alojz Kuhar je bil prepričan, da se komunizem ne bo obdržal, ni pa si upal prerokovati, 'kako dolgo bo vladal pri nas, kako dolgo na Vzhodu; ali se bo zrušil sam vase ali propadel z uporom ali s pritiskom od zunaj'.

Če bo hkrati z razsulom komunizma prišlo tudi do razsula države, je bil prepričan, da bo Evropa poslala v Jugoslavijo svoje 'reditelje', ki bodo spet Nemci in Italijani, zvesti zavezniki Nata, zahodnoevropske vojaške zveze in drugih takšnih skupnosti.

Kljub načelno negativnemu odnosu do komunizma pa je Kuhar tudi NOV in povojnemu obdobju priznaval nekatere zasluge. Predvsem ga je veselilo, da se je v slovenske meje vrnilo nad pol milijona Slovencev in je slovensko ozemlje seglo do morja. Ugotovil je, da so se naše gospodarske sile v manj produktivni obliki sicer, a vendarle pomnožile. In končno je priznal, da je bila jugoslovanska državna skupnost po drugi svetovni vojni mnogo bliže taki Jugoslaviji, kakršno so si predstavljali njeni snovalci po prvi svetovni vojni, kot tista pred začetkom druge svetovne vojne.

Kuhar in Koroška

Položaj koroških Slovencev v Avstro-Ogrski je Alojz spoznal in občutil že v hotuljski utrakvistični šoli, še izraziteje pa v letih gimnazijskega šolanja. Ob koncu prve svetovne vojne je doživel boje za severno mejo nove jugoslovanske države in vsaj posredno sodeloval na mirovni konferenci v Parizu. Tudi po koncu druge svetovne vojne je želel prispevati svoj delež boju za Koroško, a je v pismu bratu Avgustu lahko le potožil, da so mu angleški dnevniki in tedniki zavračali članke, ki jih je pisal, da so mu odklanjali možnost organizirati javno diskusijo v okviru kake organizacije in mu je tudi nekaj poslancev in lordov odreklo prošnjo, da bi sprožili v parlamentu debato 'v za nas simpatičnem duhu'.

Problematiki državne meje na Koroškem po prvi svetovni vojni je posvečena Kuharjeva razprava Poglavlje iz tragedije koroških Slovencev (izšla leta 1956). Govori o študijski komisiji ameriške vlade na Dunaju in razčlenjuje poročilo ameriškega

podpolkovnika Milesa. Ta je sestavil skupino ameriških sodelavcev in ji pridružil po enega zastopnika takrat bojujočih se strani – slovenske in avstrijske. Skupina je prve dni februarja 1919 potovala po Koroški in na podlagi opazovanj in spraševanj pristransko ugotovila, 'da zemljepisni razlogi, želje prebivalcev in interes napraviti mir narekujejo začasno razmejitveno črto na Karavankah'. Član komisije Robert Kerner, ki je znal tudi slovensko, se je v ločenem mnenju zavzel za razmejitveno črto na Zilji in Dravi. Prišel je do zaključka, da so Karavanke sicer res najboljša razmejitvena črta med Koroško in Kranjsko, ne pa tudi med Nemci in Slovenci. Ameriška komisija na pariški konferenci se je Milesovemu poročilu uradno sicer odrekla, neuradno pa se je še naprej ravnala po njem. Po Kuharjevem mnenju je poročilo vplivalo tudi na odločitev za plebiscit (10. okt. 1920) in na način, kako je bil izveden. Tako je postalo, kot je zapisal dr. Alojz Kuhar, "začetek vse naše nesreče s slovensko Koroško" in je po njegovem prepričanju ležalo na mizi tudi po drugi svetovni vojni, ko so 'reševali' vprašanje slovenske Koroške.

Sicer pa je Kuhar vseskozi ostal duhovnik krške, se pravi celovške škofije. Še v Angliji in Ameriki je razmišljal o tem, da bi postal spiritual pri celovških rušulinkah ali hišni duhovnik v bolnišnici elizabetink v Celovcu. Mikale so ga stare Marijine cerkve v Tinjah, Žihpolju, pri Gospe Sveti, na Otoku, na Zilji. Upravičeno je domneval, da bi mu kot duhovniku znanje jezikov lahko koristilo med turisti kje ob Vrbskem jezeru, dvomil pa je, da bi mu avstrijska država dovolila vrnitev na Koroško.

V New Yorku je imel dr. Kuhar na svoji delovni mizi dve uokvirjeni sliki Uršlje gore. Tako živo sta ga spominjali na domači kraj in davne dogodke, da so mu v spominu zaživeli, kakor da bi se pravkar dogajali pred njegovimi očmi. "To dela tujina," je zapisal. "Tudi pri Vorancu smo ... opazili, kako čudovito lepo je znal v tujini opisati kakšen kraj ali kakšen davni dogodek."

Alojz si je vse do konca želel domov. Bolj kot k bratu Avgustu na Javornik ga je vleklo kam v Kotlje; najbolj k Prežihovi bajti, ki, kot je zapisal leta 1954, "tako leži kot malokatera druga hiša, obrnjena proti jugu, vsa od sonca obsijana, gleda dol na vas v dolini, a vendar toliko stran, da ne slišiš vpitja pijancev, Uršlja gora je pred nosom in Prežihov vrh par korakov stran".

Dr. Alojz Kuhar in Vorančeva smrt

Da je Voranc umrl, so Alojzu sporočili z londonske radijske postaje že naslednji dan,

dva tedna pozneje pa je prejel z ambasade tudi izrezke poročil o bratovi smrti, ki so jih objavili slovenski časniki. Spomnil se je dolge vrste prednikov in izbruh bratove elementarne pripovedne moči je primerjal s silnim pljuskom dolgo zadrževanega vala, ki je opravil svoje poslanstvo (in) spet mirno legel nazaj med materinske vode.

O bratu je takrat med drugim zapisal: "Voranc je v svojem življenju storil veliko dobrega; nam vsem, posebno pa še svoji materi je na stara leta izkazoval ganljivo ljubezen. Ne morem pozabiti na pismo, ki ga je pred dolgimi leti ... pisal materi iz Francije. Kako otroško lepo in ponižno se je nekam opravičeval pred njo za delo, ki se mu je posvetil z vso najboljšo dobro voljo. 'Mati,' je napisal, 'vse, kar delam, je samo temu namenjeno, da bi se kedaj takšnim materam, ko ste Vi, lepše godilo na tem svetu.'"

Svoj temeljni odnos do brata pa je Alojz opredelil takole: "Z Vorancem sva skupaj odraščala in zato bolj drug drugemu pod kožo zlezla kot brata in prijatelja, kot pa bi ... , ko bi ne bila istih let."

Pred nekaj dnevi mi je prišlo v roke Alojzovo pismo dobri znanki iz Kotelj, pod katero se je tudi on (julija 1948) podpisal po domače, kot so ga poznali njegovi osnovnošolski sošolci – Prežihov Lojz.

Opombe uredništva:

● Daljše dobesedne navedke je avtor opremil z dvojnimi narekovajem, z enojnim – vejničnim narekovajem pa je označil posamezne besede, povedi ali širše skupine stavkov, ki so le smiselno povzete – skrajšane ali kako drugače spremenjene, ne da bi to spremenilo vsebino sporočila.

● Bralci, ki želijo o dr. Alojzu Kuharju izvedeti še več, naj vzamejo v roke Mrdavšičevo knjižico: Dr. Alojz Kuhar – Skica za oris njegovega življenja in dela, ki jo je leta 1998 izdala in založila Koroška osrednja knjižnica Ravne na Koroškem.

● Referat je avtor prebral na osrednji prireditvi ob petdesetletnici Prežihove smrti, 18. februarja 2000, v Koroški osrednji knjižnici.

KROKI⁽¹⁾ O IVANU KUHARJU

Miroslav Osojnik

Ivan Kuhar je bil tretji sin Marjete in Ivana Kuharja, staršev bolj znanih in vplivnih sinov: Voranca – pisatelja in politika, Alojza – duhovnika in diplomata in Avgusta – strokovnjaka za varstvo pri delu, novinarja in urednika Koroškega fužinarja. Gotovo je prav »odličnost« njegovih bratov bila vzrok temu, da je za četrtem bratom ostalo do današnjih dni bore malo zapisanega. Zaradi tega bo tole pričevanje o Ivanu temeljilo zgolj na paberkih iz resnično redkih objavljenih zapisov o več ali manj bolj prezrtem bratu.

Ko se je Ivan Kuhar 30. decembra 1904. leta rodil, so Kuharjevi že četrto leto stanovali kot najemniki v stari kmečki hiši pri Prežihu. Kuharji so bili znana in spoštovana družina. Čeprav so bili na gruntu le najemniki, je ime po zemlji in domačiji veljalo le za starša in za vse štiri Prežihove fante. Ker pa so se starši na tem gruntu tudi ustalili, saj so 1911. leta odkupili Prežihovo bajto, se je po tedanji šegi tudi otrok več kot upravičeno oprijelo ime te domačije. Ivan Kuhar je bil torej Prežihov Anza.

Kot njegovi bratje, je tudi Anzej osnovno šolo obiskoval v Kotljah. Nato so ga vpisali v kmetijsko šolo v Šentjurju pri Celju, šolanje pa je nadaljeval v Ljubljani in tam dokončal zadružno šolo. Anzej je mladost preživel v boju za vsakdanjo skorjo kmečkega kruha, saj je bil v tem času edina pomoč materi in očetu pri delu na bajti – bratje so bili namreč že po svetu vsak po svojih opravkih in nalogah. Hitro je osebno in politično dozorel, spoznal krivice velikosrbskega režima in se družil s socialno naprednimi, razgledanimi ljudmi.

Leta 1930 se je 26-leten poročil z Merkačevo Lojzko (Alojzijo), kmečko hčerko z bližnjega Stražišča nad takratnim Guštanjem. V skladnem in razumevajočem zakonu se jima je rodilo pet otrok: Slavica (1929. – umrla sedemletna leta 1936), Ivan (1931. – umrl 1946. za posledicami trpljenja v taborišču), Darinko (1933), Neža (1936) in Anica (1942). Kljub temu da se je družina razumela, pa je bil način življenja zakoncev Kuhar za tiste čase izjemen in enkraten: Žena Lojzka je ostala na posestvu svojih

Ivan Kuhar – Prežihov Anza

(Fotografija je iz arhiva
Koroškega muzeja Ravne na Koroškem.)

staršev na Stražišču in tudi otroci so odraščali na domu stražiškega deda in babice. Prežihov Anza pa je živel pri svojih starših, kmečka opravila pa je opravljal na obeh posestvih. V zadnjih letih pred izbruhom 2. svetovne vojne je opravljal tudi uradniške posle v hranilnici, ki je imela sedež v gostilni Millonigg (pozneje gostilna »Pod Uršljo«).

Prežihov Anza je aktivno sodeloval pri kmečkem prazniku v Kotljah julija 1937, ki ga je organizirala Živinorejska in pašniška zadruga Uršeljska planina s sedežem v Kotljah ob 10-letnici svojega obstoja.

Večer pred praznikom so Hotuljci postavili mlaj, in to kljub prepovedi, s slovensko zastavo. Po slavnostni seji naslednjega dne so začeli živinorejci goniti svojo lepo rejeno lisasto plemensko živino z vseh hribov in iz globač na razstavo v Kotlje. Kljub opozorilom, naj redijo predpisano belo marijadvorskno pasmo, so se raje odločali za lisasto pingavsko pasmo. Njihovi biki zato niso bili patentirani in Hotuljci za njih niso prejeli subvencij. Že v dopoldanskih urah so se pričele priprave za popoldanski spored, za krstno uprizoritev igre »Kmečka ovset«, ki jo je spisal Kuharjev Anza na pobudo upravnega odbora živinorejske zadrage. Igro je režirala učiteljica Vida Kuhar, ki je bila zaradi komunističnih idej pri oblasteh slabo zapisana in zato kazensko premeščena v Kotlje. Pri režiji je Kuharjevi pomagal direktor beograjske drame Gosić, ki je bil takrat dalj časa na dopustu na bližnjem Rimskem vrelcu, pa ga je narodopisna igra zelo pritegnila. Za uprizoritev je bilo veliko zanimanje, saj so se okrog 14. ure začeli zbirati kmetje in delavci iz celotne Mežiške doline, prireditev pa se je odvijala na bližnjem Štalekarjevem dvorišču.

Prišli so Šentanelci in Strojanci, prišli so knapi z Leš, prišli so tudi Selanci, Podgorci, Pamečani in Šentjanžani. Tudi guštanjske »purgarje« in fužinarje je reč zamikala, pa tudi okoličani s Prevalj in iz Dravograda so prišli pogledat, kaj se godi v Kotljah. Beno Kotnik, p.d. Lobas, je pozneje v lokalnem glasilu zapisal, da »se je v Kotljah nabralo toliko ljudi, kot jih Hotuljci razen na Vorančevem pogrebu do danes še niso videli«.

Ko so Nemci zasedli naše kraje, je bil Anza v starojugoslovanski vojski; njen razpad je dočakal v Grosupljem. Ker se je bal ujetništva, je nekaj svojih znancev iz koroških krajev povabil, naj gredo z njim. Po stranskih poteh in stezicah jih je varno pripeljal v domače kraje. Ko je okupator začel vztrajno in načrtno preganjati zavedne Slovence, je Kuharjev Anza takoj vedel, kje je njegovo mesto. Že leta 1942 so ga gestapovci aretirali in je štiri mesece preždel v zaporih v Begunjah na Gorenjskem. Tu so ga zasliševali, pretepali in mučili, dokler se ni izčrpan, toda zadovoljen vrnil domov k družini. V svojem prepričanju ni popuščal in je sodeloval v pripravah za ustanovitev Osvobodilne fronte na Stražišču in v Kotljah. V tem času je bil eden najbolj znanih aktivistov OF in obveščevalcev za svoje območje. Ko so se v Mežiški dolini pojavile prve partizanske enote, je bil z njimi vseskozi v zvezi. Domačija pri Merkaču, kjer je bila doma njegova žena, je bila znana partizanska javka »Pod lipo«. Že zaradi Vorančevega političnega delovanja je priimek Kuhar šel domačim gestapovcem na živce. Znana guštanjska nemčurja sta obljubljala, da bosta Kuharje uničila. Anza groženj

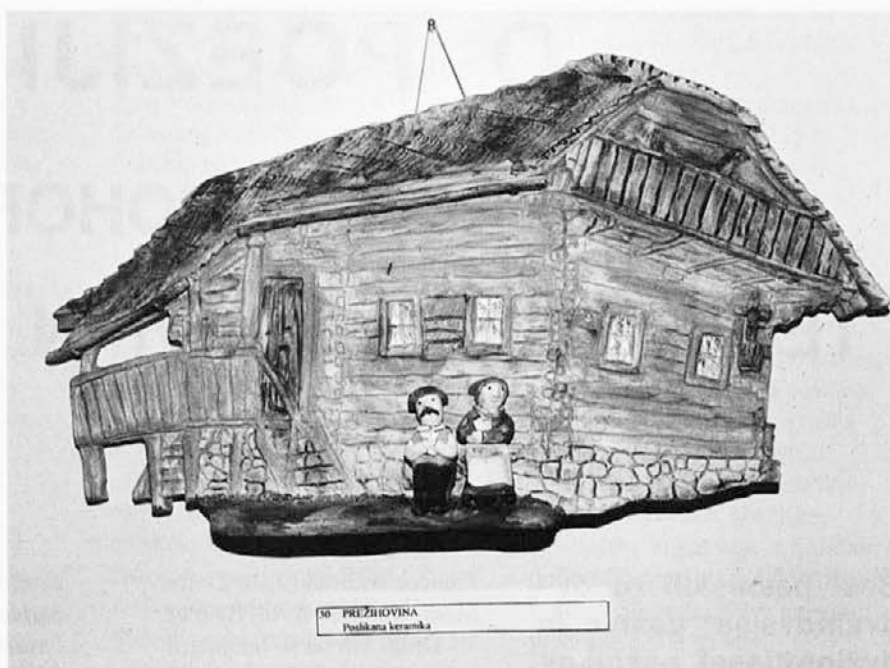
sicer ni jemal najbolj resno, ko pa ga je obiskala Cehnarjeva žena s kratkim sporočilom: »Mož ti sporoča, da beži. S teboj se bo sicer zgodilo nekaj hudega!«, se je le začel pripravljati in ženo z otroki poslal k edinemu dosegljivemu bratu Avgustu. Za odhod k partizanom pa se ni mogel dokončno odločiti, ker matere ni želel odtrgati od doma. Zato so ga, žal, nemški policisti prehiteli; 26. junija 1944 so vdrli v Prežihovo bajto. Anza je že vstal; bilo je sivo junijsko jutro. (Tako opisuje dogodek brat Avgust!) Kar naenkrat je bila hiša polna nemških policistov. Že napol gluho mater so odvedli na Rimski vrelc in nato naprej na Prevalje, njega pa umorili v globači tik pod bajto, še ne štirideset let starega. Domači njegovega groba dolgo niso našli, slučajno ga je šele leta 1947 odkril Anton Gorenšek, p.d. Lužnik, ko so v Prežihovem gozdu sekali les. Na mestu, kjer so našli njegovo truplo, so borci 14. maja 1978 postavili nov spomenik z besedami dr. Franca Sušnika:

**»PREŽIHOV ANZA
IVAN KU HAR
26-6-1944
OD DOMA V COKLAH
SEM PRIGNAN
UMORJEN ZAGREBEN
O NE-ČAS KO TOD
NEČLOVEK JE MORIL«**

Žal je Ivan Kuhar živel prekratko, da bi lahko uresničil vse svoje sne. Niti slutnje prve zarje svobode ni dočakal. Nekaj dragocene zapuščine pa je za njim le ostalo.

Leta 1938 so mu v Našem domu objavili prispevek »Kose svitle smo skleпали«. V lepem, rahlo literarizirajočem jeziku, čeprav zaradi pomanjkanja izkušenj včasih nekoliko nerodno, je opisal travniško košnjo pri Prežihu z vsemi narodopisnimi posebnostmi tega področja (s pesmimi, z delovnimi in zbadljivimi navadami za kratek čas, s klepanjem kos, z načinom prehranjevanja med košnjo ipd.). Pet strani besedila krasi tudi šest fotografij z ustrezno tematiko (Kuharjev Anzej si kleplje koso pred domačo hišo; Kosci; Oče in mati pred Prežihovo bajto; Kosci so žejni; Značilno petje po opravljeni košnji).

Ivan Kuhar je tudi avtor že omenjene »Koroške ovseti«, ki so jo prvič uprizorili julija 1937 v Kotljah. Jasno je, da pri igri ne gre za avtorsko besedilo, saj je Kuhar le zbral in uredil že znane koroške običaje pri kmečki poroki (»ovseti«, »ojseti«, »ohceti«), jim napisal vezno besedilo in jih uredil v pisan in zanimiv venček, nadvse primeren za predstavo na prostem.

Nataša Prestor,
Prežihovina
(poslikana keramika)

(Foto: A. Č.)

»Kmečka ovset« je bila zasnovana v okvirih medsebojne pomoči na kmetih, ki so na ta dela običajno pošiljali mladino, ker je tako imela priložnost, da se поблиže spozna s sosedi. Iz tega poznanstva se je velikokrat porodila ljubezen, ki ji je sledila poroka. Tako so sestavni del Kuharjeve uprizoritve bili tile ljudski elementi:

prihod bodočega ženina z botroma v svate, pristanek nevestinih staršev za ženitev, dokončni posvet na ženinovem domu (oklici, kraj poroke), prošnja krstnim botrom za poročni priči, nakup blaga za poročni obleki, krojač in čevljar v »šteri« za obe družini, vabljenje na »ovset«, nakup suhih pušeljcev in venca za nevesto (mati »ta š'roka« in »camar«), spoved in nauk pri »fajmoštru«, koline in peka domačega peciva in drugih dobrot, ženinovo slovo z doma, prihod ženina po nevesto, nevestino slovo z doma in sam poročni obred z gostijo, domačo godbo in s »camarjevimi« prešernimi ter zbadljivimi domislicami.

Tudi Ivan Kuhar je, tako kot vsi Prežihovi sinovi, koreninil v domači zemlji in iz nje črpal moč za zvestobo slovenskim koreninam, ki jo je bilo v tistih časih treba dokazovati tudi s trpljenjem, krvjo in včasih tudi s ceno lastnega življenja. Četudi se ni dvignil čez vrhove, kot njegovi bolj znani bratje Lovro, Alojz in Avgust, je nedvomno tudi on storil za domači kraj in za domovino toliko, da mu lahko brez omahovanja pripišemo vsaj epitete⁽²⁾, da je bil razgledan kmet – humanist, patriot – borec za lepši jutri in tihi ljubiteljski kulturni delavec.

Literatura in viri:

1. Beno Kotnik: Kmečki praznik v Kotljah julija 1937. Koroški fužinar, 10. 5. 1959, št. 4–9, str. 37.
2. Beno Kotnik: Kmečka ovset v Mežiški dolini. Koroški fužinar, 8. 2. 1963, št. 1–3, str. 25–36.
3. Franc Zabel: Spominsko obeležje Ivanu Kuharju na Preškem Vrhu, odkrito 14. V. 1978. Hotuljski tabor: 35 let, 1978, str. 74–77. Glej tudi: Franjo Srebotnik: Spomini na Kuharjevega Anzana. Svobodna misel, 11. 6. 1993, št. 11, str. 19.
4. (Avgust Kuhar): Umor pri Prežihu. Koroški fužinar, 28. 5. 1953, št. 5–7, str. 20–21.
5. Ivan Kuhar: Kose svitle smo skleпали. Naš dom, 1938, 2. zvezek, str. 107–111.
6. Podatki Anice Ristič, Kotlje 66, hčerke Ivana Kuharja.

Opombi uredništva:

⁽¹⁾ kroki – risba, ki z malo črtami dela osnovni, bistveni vtis pokrajine, predmeta (SSKJ, II, DZS, Ljubljana 1975, str. 505)

⁽²⁾ epiteta – atributivna beseda ali besedna zveza, ki natančneje določa samostalnik, pridevnik (SSKJ, I, DZS, Ljubljana 1970, str. 597)

O POEZIJI

MED PECO IN POHORJEM

TER OB MEŽI, DRAVI IN MISLINJI

Miran Kodrin

Šest pesniških rodov – dvaindvajset pesnic in dvaintrideset pesnikov

Na začetku pregleda poezije koroških pesnikov, kakor so jo ubesedovali in jo še ustvarjajo pesniški rodovi, so zbirke Ernsta Golla, Blaža Mavrela in Valentina Eremita, proti koncu pa knjiga pesmi Franca Eržena. Vsi štirje pa pripadajo prvi pesniški generaciji, rojeni med leti 1887 in 1915.

V drugem rodu ustvarjalcev, rojenih med leti 1916 in 1929, ob Ivanu Hamunu, Mitju Šipku in Antonu Koboltu prevladujejo pesnice: Marija Hriberšek, Terezija Jaser, Veronika Plešej, Ana Erjavc, Viktorija Grizold, Vida Gerl in Marija Šol.

V tretjem valu pesnikov, rojenih med leti 1930 in 1940, so: Marijan Mauko, Mihael Lotrič, Marijana Vončina, Majda Senica, Marija Mrakič in Berta Pavlinec.

Prvi vrh so dosegli umetniki četrtega rodu, rojeni med leti 1941 in 1950: Herman Vogel, Marjan Pungartnik, Franc Pečnik, Vinko Ošlak, Beno Zagrnik, Milan Osrajnik, Niko Brumen, Štefan Smolar, Hubert Močivnik, Ratomir Ilić - Kačar, Milena Cigler, Jerica Smolčnik in Mihaela Mravljak.

Peto generacijo poetov, rojenih med leti 1951 in 1960, tvorijo: Jur (Franc) Juričan, Đordo Radović,

Franček Anželak, Jože Zlatar, Milan Kamnik in Adi Smolar.

Drugi vrh pa so udejanjili književniki zadnjega rodu, rojeni po letu 1960: Blaž Prapotnik, Matjaž Pikalo, Stanislav Kac, Gvido Jančar, Milan Žlof, Tevž Potočnik, Zlatko Golob, Aleksandra Stermec, Darja Kniplič, Ksenija Zmagaj, Tatjana Strmčnik, Terezija Homer, Barbara Simoniti, Saša Fužir in Vesna Roger.

Dvoedina Koroška

V vseslovenski zavesti Koroška velja za deželo v sosednji državi Avstriji (do razpada Avstro-Ogrske je segala do meje s Štajersko), običajno je pridana še pridevnik slovenska. Na področje tostran meje pa se pogosto pozablja oziroma se ga ne zna prav locirati. Zmedo povzročajo tudi različni izrazi: slovenska Koroška; pokrajina v severni Sloveniji ob Dravi, Meži in Mislinji; jugovzhodna Koroška; zahodno Pohorsko Podravje; svet treh dolin in pejorativna zveza Koroški kot; po vzoru Bela krajina se v zadnjem času uveljavlja Koroška pokrajina / regija. Predlog dr. Franca Sušnika "*med Peco in Pohorjem*" je oživil Marjan Kolar¹ v pregledu literarne ustvarjalnosti na tem koščku zemlje z utemeljitvijo, "*da poimenovanje ne vsiljuje enotnosti za vsako ceno*

tam, kjer govorijo koroško in štajersko narečje", priznava pa "*marsikaj skupnega deželi, ki je bila po 2. svetovni vojni deset let okraj: npr. zaukazano industrializacijo, prevladovanje stereotipov o železu, svincu in lesu, politične puhlice o fužinarjih, knapih in olcarjih kot nosilcih gospodarstev, brisanje starodavnega izročila kmetstva in proletariata*" (pa tudi meščanstva). Meja tega predela je na severu začrtana po grebenu Strojne, preko Drave po južnem pobočju Košenjaka, pri Podvelki čez Dravo, po južnem pobočju Pohorja do Paškega Kozjaka; na zahodu po slemenu med Raduho in Olševo, po grebenu Olševe in Pece do Strojne; na jugu pa po grebenu Smrekovca in Šentviškega hribovja.

Pesniška tradicija

V prejšnjem in v tem stoletju je pomembno delovanje šolnikov in duhovnikov. Vuzeniški župnik Anton Martin Slomšek (1800–1862) je med leti 1838 in 1844 za pesnikovanje navdušil tamkajšnjega kaplana Jožefa Virka (1812–1880) in tudi domačina iz Trbonj, župnika Jožefa Hašnika (1811–1884), ki je leta 1854 spesnil zbirko Dobrovoljke in z njo poskušal zavezati ponemčevanje. V Starem trgu pri Slovenj Gradcu je

župnikoval Davorin Trstenjak (1817–1890), znan kot prvi predsednik Društva slovenskih pisateljev (1872 v Ljubljani), v Šentanelu ter kasneje na Selah pri Slovenj Gradcu je živel in ustvarjal Franc Ksaver Meško (1874–1964), pisatelj, dramatik in pesnik ljubezenskih, domoljubnih in nabožnih pesmi, zbranih v zbirki *Iz srca in sveta* (1918). Na Prevaljah sta službovala Gašper Pilat (1644–1706) in Anton Oliban (1824–1860); prvi je ustanovil dijaško štipendijo, kot zadnji jo je prejemal F. Sušnik, drugi je jezikovno pregledal rokopis Prešernovih Poezij. V Mežici je deloval Anton Boštele (1901–1959), pesnik goric, gor in rudarjev, avtor zbirke *Pesmi* (1929). V Javorju je župnikoval in učiteljeval Ludvik Viternik (1888–1973), doma iz Stražišča pri Prevaljah, pesnik šolskega in otroškega življenja.

Bogato koroško ustno izročilo so rešili pozabe številni zapisovalci, npr. Jožef Šmelcar iz tedanjega Guštanja, sodelavec Karla Štreklja, predvsem pa Vinko Möderndorfer, nekdanj učitelj v Mežici, ter dr. Franc Kotnik, znameniti narodopisec z Dobrija, in slavist dr. Janko Kotnik.

O tej tvornosti je M. Kolar² zapisal: *"Med Peco in Pohorjem je rimana beseda od nekdanje v časti. [...] Na koroških kmečkih ovsetih se vse rima, rimane so zbadljivke, s katerimi so se zabavali ljudje na skupnih opravilih [...] tu so zmeraj živeli in tudi danes delujejo stihotvorci – bukovniki [...] Kdor zna na vsem razumljiv način v rimah izraziti veselje, žalost ali posmeh ob aktualnih dogodkih, velja med preprostimi ljudmi za pesnika. Če pa ima še dar za improviziranje, je dobrodošel gost na družabnih prireditvah."*

Prvotno je bil bukovnik po besedah Franca Kotnika *"človek, ki je pred uvedbo splošne šole znal brati in pisati in se je odlikoval z znanjem in je kot pisar ali javni besednik služil soseski, danes pa je kmet ali podeželski obrtnik, ki*

prepisuje, prevaja ali oblikuje slovstvena dela, nima pa formalne izobrazbe". Taki bukovniki so bili: Jurij Vodovnik (1791–1859) s Skomarj na južnem pobočju Pohorja nad Vitanjem, Matija Kresnik (1821–1890) z Leš, Anton Lisičnik (1836–1915) s Selovca, Valentin Ocvirk z Breznice, Jurij Krof (1845–1942) z Lokovice, Rudolf Jasser (1883–1967) in so: Jernej Krof, Jože Gradišnik, Ivan Dretnik - Ajžnik in Viktor Levovnik.

Iz literarne zgodovine so znani dijaški listi, v katerih so se kalili mladi ustvarjalci. V Celovcu je v šolskem letu 1915/16 izhajal rokopisni polilegalni list z izzivalnim naslovom *Vzbudi se Sloven pod uredništvom dijaka F. Sušnika*. Tedanja slovenska koroška leposlovna generacija, ob uredniku še F. in Janko Kotnik, je objavljala pretežno pesmi in krajšo prozo. Vojna vihra je pretrgala to snovanje, kasneje pa ni bilo pogojev, saj so Koroško razkosali in slovenski – jugoslovanski pa tudi avstrijski del napravili obrobni.

Po drugi svetovni vojni so na novonastali guštanjski gimnaziji srednješolci v štiridesetih in petdesetih letih pod mentorstvom profesorja Ignaca Kamenika pripravljali ciklostirano glasilo *Nova brazda*. Zaradi enoumja in iskanja notranjega sovražnika ob noveli Osamelec M. Kolarja je bil časopis nasilno utišan.

V Mežiški dolini je v tem času izhajalo že več srednješolskih časopisov: *Mladost* pod Uršljo goro, *Odmevi* izpod Pece, *Brstje*, *Žarek*, *Misli* mladih. Dolgoletno tradicijo pa ima almanah ravnskih maturantov *Vresje* (mentorji so bili profesorji Tone Sušnik ter Janez in Vera Mrdavšič). V njem so svoje prve stvaritve objavljali tudi H. Vogel, M. Pungartnik, M. Osrajnik, M. Mravljak, K. Zmagaj, A. Stermec, B. Simoniti; S. Kac in G. Jančar pa sta pesniški krst doživela z izdajo prvencev kot prilogi *Vresja*.

Kot študenti pa so pesniško knjigo zasnovali E. Goll, v

nemščini, A. Stermec, D. Kniplič, M. Pikalo, M. Žlof, S. Fužir in V. Roger.

Ustanovitev Literarnega kluba Slovenj Gradec leta 1965 in izhajanje literarnega časopisa *Odsevi* (1966/69, 1972) ter Odsevanja od leta 1979 sta omogočila kontinuiran razvoj besedne ustvarjalnosti na širšem območju med Peco in Pohorjem. Pobudnik in idejni vodja, profesor Tone Turičnik, je zbral peščico srednješolcev iz slovenjgraške ekonomske šole in ravnanske gimnazije, pridružili so se jim piščiči iz Dravske, Mežiške, Mislinjske in kasneje iz Šaleške doline. Tvorno so sodelovali tudi koroški Slovenci. Prva generacija je kmalu odšla na študij v Ljubljano, a se je rada vračala na klubska delovna srečanja. M. Pungartnik³ se spominja: *"Literarni klub in Odsevi so zdihovali tam na koroškem koncu tako romantično in svetovljansko."*

Odsevi niso bili zgolj regionalni časopis, saj so v njem objavljali Tomaž Šalamun, Cene Vipotnik, Tone Kuntner, Erik Prunč, Marko Kravos, Vladimir Gajšek, s teoretičnimi razpravami je sodeloval tudi Taras Kermauner, s prevodi so sledili sodobni literaturi. Skupina in časopis sta po mnenju T. Turičnika⁴ uveljavila *"ozračje nevezane pripadnosti in nista razvijala svoje šole"*. Slovenj Gradec je primer književnega žarišča zunaj centra in je odraz kulturnega vzpona in stremljenja na obrobju domovine ter dokaz, da se da odpraviti meje med prestolnico in provinco. Odsevovcem, ki so prerasli okvire regije, je klub v sedemdesetih letih omogočil tiskanje knjig (F. Pečnik, V. Ošlak, J. Juričan). Redki so uspeli pri republiških založbah (H. Vogel, M. Pungartnik).

V Odsevih in v Odsevanjih je objavljalo svoje pesmi več kot petdeset pesnic in pesnikov, redno se pojavljajo nova imena tudi z javnih natečajev začetnikov, ki so organizirani po središčih koroške krajine, občasno pa uveljavljeni

**Predstavitev
pesniške zbirke
Mavrica nad Šentanelom
4. maja 1997 v Šentanelu;
od leve: urednica
knjige Mojca Potočnik,
avtorica Majda Senica
in direktorica
založniškega podjetja
Fužinar Ravne
Andreja Čibron-Kodrin.**

(Foto: Jože Potočnik)

avtorji iz zamejstva (Andrej Kokot, Gustav Januš, Janko Messner) in domovine (Peter Božič).

*"Odsevanja ostajajo prva šola in kačipot v svet književnosti za mnoge domačine, ne glede na smer iskanja, zvrst, leta ali prepričanje."*⁵

V devetdesetih letih 20. stoletja se je razvila domača založniška produkcija, v Slovenj Gradcu 1991. Galerija Kolar, 1995. Založba Cerdonis, na Ravnah pa založbi Voranc (1992) in Fužinar Ravne (1997).

V času samoupravnega socializma, ko je bil delavski razred pogojno *"elita naroda"*, ko so bili *"vsi politiki in vsi umetniki"*, je po besedah M. Kolarja *"napočila zlata doba za skrite talente in ti so priložnost izkoristili"*. Pri tem so jim pomagali lokalni tovarniški časopisi: Informativni in Koroški fužinar na Ravnah, Informator in Šumc v Mežici, Viharnik v Slovenj Gradcu, glasilo DI na Muti. Poseben položaj so imeli ustvarjalci drugih narodnosti, izhajali so zborniki njihovih besedil, v Železarni Ravne pa so tiskali dve dvojezični zbirki.

Glasilo Koroški fužinar neprekinjeno izhaja že od leta 1951 in predstavlja dragocen vir besednega in slikovnega gradiva s številnih področij življenja in dela Korošcev nekoč in danes. Sprva štiri številke na leto so se v zadnjem času razpolovile, v njih je

objavilo svoje pesmi, prozne sestavke, potopise, teoretične, literarno-zgodovinske preglede in ocene več kot šestdeset bolj in tudi manj znanih avtorjev, čeprav so imeli štirje dosednji uredniki za literaturo enkrat več, drugič manj posluha.

Od leta 1995 založba Drumac iz Maribora skrbi za promocijo leposlovnih del ljubiteljskih ustvarjalcev, upokojenecv; doslej je izšlo že devet zbornikov ljudskih piscev. S Koroške je v zbirki Naše poti dočakalo zapoznelo literarno predstavitev devet avtorjev.

Samozaložništvo je izdajanje zunaj utečenih kanalov. V literarni zgodovini je pogost pojav, saj so se avtorji tako izognili cenzuri, ker so se v besedilih dotikali prepovedanih tem, izpovedovali lastna razmišljanja, ki niso bila v skladu z uradnimi stališči. Vzroki za samozaložništvo pa so lahko tudi v nezaupanju v založnike, samovšečnosti avtorjev, preslabi kakovosti.

Veliko ustvarjalcev je objavljalo že v osnovnošolskih, srednješolskih, tovarniških in regionalnih glasilih ter časopisih, le redki pa so prodrli v republiške in zamejske revije. Uvrstitev v literarni leksikon pa je rezervirana le za izbrance in med Korošci so to: Jožef Hašnik, B. Mavrel, H. Vogel, M. Pungartnik, in tisti, ki se niso posvečali izključno poeziji: Franc Ksaver Meško, F. Sušnik, Ljuba Prener in V. Ošlak. V večini

antologij koroških pesnikov ni, v reprezentativni Sončnice poldneva je H. Vogel s tremi pesmimi; v Pavčkovi Tristo ljubzenskih je prav tako le Vogel z eno pesmijo; v antologiji Tribuninega pesništva 1965–70 z naslovom 125 pesmi je Vogel s ciklusom sedmih pesmi, pridružila sta se mu še M. Pungartnik z dvema in M. Osrajnik z eno pesmijo. Več avtorjev je v tematskih cvetoberih, npr. v antologiji slovenske slavnice državniške poezije Slovenska muza pred prestolom so Titu v čast H. Čas, I. Hamun, T. Jaser in V. Levovnik prispevali pet pesmi; po eno pesem pa Anton Boštele jugoslovanskemu kralju in K. Meško avstrijskemu cesarju. V antologiji Slovenske rudarske pesmi pa je kar devet koroških pesnikov: A. Boštele, F. Sušnik, M. Hriberšek, V. Ošlak, J. Juričan, Marija Fajmut, Ivan Forstner, Tomaž Kolar in Marta Petre.

Korošci so prisotni tudi v skupinskih publikacijah: H. Vogel in Niko Kolar v zborniku Štirinajst, M. Pikalo v ediciji Dnevi poezije in vina, M. Vončina, J. Smolčnik, M. Senica, T. Jaser in I. Hamun pa v zbornikih Čvetovi, K srcu, Od srca k srcu ...

Neobičajna drugačnost prve generacije

Predstavnik prve pesniške generacije E. Golla, B. Mavrela, V. Eremita in F. Eržena

druži neobičajna drugačnost, na kar kaže že izbira njihovih prebivališč – prvi je začasno bival v Grazu, drugi se je naselil v bajtici nad Strojno, tretji v skalnem zavetišču v Hudi luknji, četrti pa v odročni pohorski vasi Ribnica na Pohorju, vendar pri nobenem ni sledu marginalnosti ali provincializma, celo več, vsi štirje izpričujejo svetovljanstvo.

Naslov dvojezičnega izbora novoromantika **E. Golla** (1887–1912) **V trpki deželi človeka** (1997) – v nemščini je po posthumnem izidu (1912) izšlo še več ponatisov – nakazuje dvojnost pesnikove razpetosti, ki jo na eni strani opredeljuje prijetnost doživljanja narave, radost bivanja in hrepenenja, na drugi pa bolečina, otožnost ter potrtost ob spoznanju zaznamovanosti in svoje drugačnosti.

»*Koroški Krjavelj*«, kot se je **B. Mavrel** (1896–1977) sam poimenoval, je bil v plemenitem pomenu besedne zveze plodovit bukovnik. V mladosti je bil bolj zapisovalec ljudskih šeg in navad – **Camarske pesmi** (1935), **Koroški ženitovanjski običaji in nove camarske pesmi** (1938). Kasneje pa je slavilne, prigodne, baladne, spominske, hudomušne, ljubezenske in domoljubne pesmi povezal še v dve zbirki – **Šopek s koroških bregov** (1971), **Gozd šumi v meni** (1977).

V. Eremit Podstenšek (1901–1936) je v knjižici **Puččavnikovi verzi** (1935) upesnil svojo nesrečno mladostno ljubezensko zgodbo, razložil vzrok in namen svojega samotarstva ter zapustil ljudem blagohotno popotnico.

F. Eržen (1915) je prve pesmi objavljajl že v tridesetih letih, nato pa je javno skoraj šestdeset let molčal; skupaj s hčerko je najprej obelodanil vnukinji namenjene **Brinine pesmi** (1995), potem pa še zbirko **Starikavi verzi z obrabljenimi rimami** (1996), v kateri je v nasprotju z naslovom mladostniško primeren in uporaben tako v motivni razgibanosti, miselni pronicljivosti in zvedavo razigrani sproščenosti.

Trde življenjske preizkušnje drugega vala koroških pesnikov

Tisto, kar povezuje pesmi in ustvarjalce drugega pesniškega vala: **M. Hriberšek** (1918–1993), **A. Erjavc** (1919), **V. Grizold** (1919), **V. Plešej** (1923), **I. Hamuna** (1925), **V. Gerl** (1926), **A. Kobolta** (1926), **M. Šipka** (1926), **T. Jaser** (1928) in **M. Šol** (1929), so trde življenjske preizkušnje in mladostno hrepenenje po idealih, ki so jim bili nekoč pri srcu, pa jih je stvarnost sesuvala, zato zdaj zmodreni izpovedujejo vsak svojo resnico.

Naslov zbirke **Utripi let** (1985) **M. Hriberšek** nakazuje intenzivno, živahno, razgibano in čustveno bogato življenje začasne zdomke, razseljene v dveh domovinah; pesmi vsestranskega umetnika **M. Šipka** niso zavezane samo minulosti, čeprav naslov **Oporoka** (1988) namiguje na kritično presojanje življenja in dela odhajajočih, pač pa tudi prihodnosti, saj so lahko razumljene tudi kot obvezujoča dediščina prihajajočim. Pri obeh se, zapisano z umirjeno pesniško govorico, prepletajo izpovednost, družbena kritičnost in filozofske pomisli. V naslovih zbir **Moje rož'ce** (1993) **V. Plešej**, **Moje sanje – moji verzi** (1996) **T. Jaser**, **Šopek spominov** (1996) **I. Hamuna**, **Reka mojega življenja** (1997) **A. Erjavc** in **Moji spomini** (1999) **M. Šol** samostalniki, pridevniki in svojilni zaimki napovedujejo zavezanost romantiki. Opazno mesto v pesmih **V. Plešej** zavzemata motiva srca in samote. Prvi se pojavlja kot središče življenja, kot stičišče čustev – hrepenenja, ljubezni, smrti, kot bolečina in kot simbol prijateljstva do živali; drugega pa skuša prekriti z radostjo in s prijaznostjo. V stvarnih verzifikacijah **T. Jaser** razlaga svoja doživetja in posreduje sodbe ter znane splošne resnice in spoznanja. V večkitičnih štirivrstičnicah **I. Hamuna**

prevladujejo ljubezenske, domovinske, pokrajinske in bivanjske pesmi. V njih se prepletajo srčnost, ponos, pokončnost in vztrajanje ob trpkih preizkušnjah. V zbirkah **Teče**, **Drava teče** (1999) **A. Kobolt** in **Pesmi** (1997) **V. Grizold** je upesnjen hvalospev Dravski dolini in njenim prebivalcem. Tem pesnikom, novodobnim bukovnikom, je skupno verzificirano tiho premišljevanje ob velikih in usodnih osebnih ter zgodovinskih dogodkih (smrt najbližjih, vojne, prigodnice ob društvenih obletnicah), obujanje spominov na ljubezenske avanture, predvsem pa vera in radost nad bivanjem samim.

Tretji pesniški rod

Nekaj ustvarjalcev in ustvarjalok tretjega pesniškega rodu je objavilo po več zbirki, kar priča, da jim ni zmanjkalo navdiha, predvsem pa moči za samopromocijo. Prednjačita **M. Mauko** (1935) in **M. Lotrič** (1937) s po tremi samozaložniškimi knjigami.

Naslov **Gorje neumnemu in druge neumnosti** (1991) **M. Mauka** se asociativno navezuje na ruskega dramatika Aleksandra S. Gribojedova Gorje pametnemu, z dvodelnostjo in s ponovitvijo pa nakazuje ironijo; v ljubezenskih pesmih se doživeto in iskreno poigrava z lahkotnejšimi čustvenimi stanji. V dveh knjigah haikujev **Haiku** – Čarovna metla (1993) in **Pocvetke** (1997) je natresel nekaj mojstrskih pesniških okruškov.

Po dveh prozih knjigah se je **M. Lotrič** poizkusil tudi v poeziji. V zbirki s preprostim naslovom **Pesmi navdiha** (1997) prevladuje v rime ubesedena pripovednost, v dnevniško zabeleženih razmišljanjih in čustvovanjih je malo metaforičnih okraskov.

V hiši življenja in poezije »*mavričnih barv*« so pesmi **M. Vončina** (1935) v zbirki **Rosa na pajčevini** (1996) – naslov

napeljuje na minljivost – dragocene, drobne in mladostno poživljajoče »rosne kaplje«, »prgišče biserov dragocenih«, »prebliski« in »okruški sanj«; so ohranjalke »srčnih vezi«, »medenih sladkosti« in »vročih želja«; so polglasne zapolnjevalke »praznine« in »niti blodečega spomina na robovih preteklosti« in so iskalke »bežečih misli razdvojene duše«, »pristana na dveh bregovih« ter »novih podob in starih sledi«, ki pesnico razveseljujejo in razžalostujejo.

Knjiga **Muta, moj dom** (1996) **M. Mrakič** (1938) pa je že z naslovom čvrsto vpeta v vsakdanjo domačnost vaškega ambienta; z rimanimi verzi in besedami, ki redko segajo čez rob vsakdanjih pomenov, je avtorica zbirko napolnila z avtobiografskimi drobci iz ožje in širše skupnosti v Dravski dolini, s splošnimi ugotovitvami, z domislicami ter z motivi iz živalskega in rastlinskega sveta.

Enostavni naslov **Veter na mojem pragu pesmi poje** (1993) **M. Senica** (1933) pa metaforično upoveduje neulovljivost, razklanost in bežnost, kar nakazuje tudi naslov njene druge knjige **Mavrica nad Šentanelom** (1997). Lirski subjekt je v njenih pesmih razdvojen med zunanjim svetom polepotene narave in notranjim svetom bivanjske in ljubezenske stiske. Oba pola družijo »vsemogočne čudežne besede«, prepojene s čustveno milino »blagovžornih sapic«, ki vzpodbujajo »dih dvojine«, poučujejo odpuščanje »ne hodi spat med trnje maščevanja«, kaznujejo »zdaj trpi«, predvsem pa podoživljajo s pomočjo narave ter šepetajo vračanje k domači zemlji in napovedujejo bližino boga.

B. Pavlinec (1930) se v zbirkah **Spominčice** in **Komu pesmi** (1999) na razigran, navihani in hudomušen način poigrava z rimami pa tudi resno, otožno in iskreno pripoveduje kronologijo rodni Leš in domačinov.

Poezija **B. Rupič** (1942) v zbirkah z odvisniškim naslovom

Ko bodo cvetele trave (1997) in **Zrno življenja** (1998) kljub težkim življenjskim preizkušnjam ljubezenskega subjekta izžareva silno energijo, voljo in zanos.

Ljubezensko čustvo je za **M. Vončina** zavezujoče, za **M. Senica** obremenjujoče, za **M. Mauka** obvladujoče, za **M. Mrakič** sproščujoče, za **B. Rupič** preizkušajoče in za **B. Pavlinec** razveseljuječe.

Odmevnost četrte generacije

Četrta generacija je številčno najmočnejša in s poetikami **H. Vogla**, **M. Pungartnika** in **F. Pečnika** odmevna tudi v slovenskem prostoru. Najvidnejša pesnika pokrajine med Peco in Pohorjem sta **Lomčan H. Vogel** in **Legenčan M. Pungartnik**. V zakladnico slovenske književnosti sta skupno darovala enajst pesniških zbirk, večino je izdala ugledna založba **Obzorja**. V Leksikonu Slovenska književnost sta preskopo in nezadostno odpravljena, saj je **Voglu** priznana reflektivna, **Pungartniku** pa krajinarska, folklorna, ljubezenska in kmečka lirika. Čeprav sta oba polemizirala s kritiki, ki so njuno poezijo neustrezno razvrščali v sheme, je morda njuno literarno mesto na prehodu iz tradicionalne v moderno liriko, kajti v njunih pesmih se pojavljajo tako elementi romantike, intimizma, nove stvarnosti, realizma, imaginizma (**Vogel**), impresionizma, ekspresionizma, primarnega lirizma (**Pungartnik**) kot tudi eksencializma, avantgardizma, postmodernizma (**Vogel**) in nadrealizma, zaumne poezije, reizma, ludizma in neoavantgardizma (**Pungartnik**).

Na Slovenskem je le nekaj biografskih romanov, napisanih v spomin književnikom, pa tudi antologij posameznih pesnikov ni v izobilju. **H. Vogel** je med obojimi. Pisatelj **Janez Švajncer** je ubesedil "svoj duhovni videz" literarnega

kolega v romanu **Bog je odšel** (1995), **Josip Osti** pa je v srbohrvaščino prepešnil 48 **Voglovih** pesmi, zbranih pod naslovom **V lipovi senci** (1981). **H. Vogel** se je v svoji poeziji ukvarjal s temeljnim vprašanjem človekovega bivanja, z njegovo komunikacijo s svetom. Naslovi zbirk **H. Vogla** (1941–1989) izpričujejo voljo lirskega subjekta. V stavčnih – **Razdalje rastejo** (1968) je prisotno nasprotje med hotenji in možnostmi; v zbirki **Romantika je iz groba vstala** (1974) pa je ubeseden poskus obujanja prešernovskih vrednot, ki jih je družbena stvarnost spretno idealizirala. V odvisniškem naslovu **Ko bom bog postal** (1970) je izražena posmehljiva samoprevara neuresničljivih sanjarjenj in varljivih upanj. Imenski naslov **Osoje** (1977) opredeljuje odpoved sončnemu optimizmu zaradi občutka nemoči in umik v senčni pesimizem (da je to odmik od želja, kaže odsotnost naslovne besede v zbirki). V imensko dvodelnem naslovu **Pajčevina in sveder** (1986) pa voljo lirskega subjekta ponovno opredeljuje notranje samospraševanje, iluzorno iskanje pesniškega ter človeškega poslanstva in dostojanstva ter zunanje nerazumevanje in ogrožanje. Avtorjeve pesniške besede so iskrene in umetne, zaresne in igrive, spontane in premišljene ter lepe in grozljive. **Vogel** je tipal v težko določljivo snov samega sebe in sveta. Želel je biti slišan in uslišan. Njegove pesmi izžarevajo veliko tesnobe, otožnosti in razočaranja. Pa tudi mnogo nežnosti, hrepenjenja in sočutnosti. Vse pa so povezane z nitmi (samo)ironije, Sarkazma in cinizma. Predvsem humor mu je pomagal vzdržati v samotni in osamljenosti, potem ko ni več našel zaupanja v svet in so se mu skrhalo odnosi z ljudmi. **Voglovo** liriko je težko zaobjeti v celoti. Pesnik je strastno in slastno vrtal v svoj drugi jaz – sebe in svoje razumevanje do sveta je izražal s pomočjo odseva, v podobah,

**Marijan Mauko
je duša
Večerov ob treski,
ki že nekaj let
potekajo v hotelu
Peca v Mežici.
Posnetek je
s prireditve
v februarju 1996. leta.**

(Foto: Mojca Potočnik)

preoblikovanih skozi zavest, besedno zvočnost in večpomenskost. Pogosto je uporabljal tako imenovani ti – tehniko. Z navideznim pogovorom z drugo osebo je v pesmi vnašal razgibanost in pripovednost.

Dvojnost je prisotna tudi v stihih **M. Pungartnika** (1948), saj se v naslovu prvenca **Žalostinka za galjotom** (1973) nakazuje občutje potrnosti in ganjenosti ob človeškem trpljenju na eni in izprijenosti na drugi strani; nevtralnemu naslovu **Pesmi** (1977) – tak je tudi naslov predzadnje zbirke (1994) – sledi narečno obarvan naslov **Večni krsnepar** (1994), ki razkriva pesnika nespečnosti ali ponočnjaka, kot je mama poimenovala ustvarjalnega sina; v četrti zbirki je kljub sklopu **Svetjelačen** (1985) nakazana rahla povezava, kajti naslovne besede asociirajo na težave v času in prostoru ter na čustvene in bivanjske stiske. Naslov zadnje zbirke **Oglej** (1997) napeljuje na črtomirovsko iskanje identitete.

V zbirkah **Cvetovi izpod Uršlje gore** (1997) in **Žage so pele** (1999) sta **H. Močilnik** (1941) in **Š. Smolar** (1949) nabrala šopek prigodnih pesmi (družinskim članom, sodelavcem, prijateljem), dodala sta nekaj želja po pristnih, iskrenih odnosih med ljudmi, nekaj hvalospevov koroški pokrajini in

nekaj mladostnih ter starostnih ljubezenskih utrinkov.

Knjige **Regratov cvet** (1991), **Maučice** (1999) **M. Cigler** (1949) in **Skozi čas** (1996) **J. Smolčnik** (1942) povezuje minevanje, ki pa ni pasivno sprejemanje preteklosti, pač pa je aktivno, skoraj praznično soustvarjanje sedanosti in prihodnosti. Njuna poezija je v strokovni javnosti vzbudila zanimanje in požela simpatije. Kolektivni smeh v pesmih **M. Cigler** izraža zabavo ob družinskih nerodnostih in porogljivost ob napakah drugih. Smeh v dvoje pomeni olajšanje in sproščenost ob soprogovi vrnitvi z dela, pa tudi igrivost, razposajenost ob skupnem načrtovanju. Smejejo se tudi posamezni družinski člani: sinov smeh ob očetovih šoferskih vragolijah je otroško hudomušen in navihani, možev je samoironičen, njen je terapevtski. Lirski subjekt v drugi zbirki vzpostavi samoironično distanco do dejanskega stanja. Posmeh izraža v besednih igrah in v duhovitih podobah »**napačnih dni**«.

Zatočišče najde v sproščnem smehu med prijatelji, v šaljivih tonih ubesedi tudi ustvarjalno blokado. Ko skuša prekriti brazgotine izgubljene ljubezni, niha med negativnimi in pozitivnimi občutji. Samostalniška beseda iz naslovne sintagme zbirke **J. Smolčnik** se neposredno pojavlja

v nekaj pesmih, posredno pa v mnogih. Lirski subjekt ugotavlja, da »čas briše spomine, sledi, smeh z lica«, da »zariše nove brazde na obrazu, v dlani« in »riše strah, temo in žalost v oči« ter »senco, ki vse bolj blede« in resignirano zaključi »naj - / čas sesuje!«. Če je ljubezen pri **J. Smolčnik** skrhana in razjedena ter preusmerjena k materi, pa je pri **M. Cigler** v prvi zbirki razkošna in melanholična, v drugi pa je boleča in nemočna.

Če je **N. Brumen** (1943) v treh knjigah aforizmov brez dlake na jeziku ob napakah drugih, je tak v pesniškem prvencu **Ko boljjo spomini** (1997) do samega sebe. Pogumno spregovori o »ukradenih iskrinah iz oči«, o odnosu do najbližjih, do narave, do živali; razglablja o mladosti, o samoti, o sanjah. Lirski subjekt potuje po »sledovih dlakavih spominov« in se znajde nekje vmes med »moro« in »lepoto spominov«, vseskozi je v dialogu s svojim notranjim jazom: »Mojetvoj in tvojemoj / ledeni kapnik spomina / v puščavi lastne minljivosti« ter skuša bolečino doživetega spremeniti v bolečino nedoživetega.

F. Pečnik (1948) in **M. Mauko** sta se lotila zahtevne pesniške oblike haiku – tak je tudi naslov njunih knjig iz leta 1976 in leta 1993 –, ki na Slovenskem premore kar nekaj mojstrov te japonske lirske miniaturre (Milan Dekleva,

Igor Geister, Mart Ogen). Čeprav Korošca nista upoštevala vseh zakonitosti haikuja, so ju kritiki pohvalili in priznali kakovost. Pečnik je za M. Deklevo drugi slovenski pesnik s samostojno zbirko haikujev. Lirski subjekt v miselnih prebliskih beleži minevajoče trenutke, ki jih narava poraja v človeku. Mauko je zbirki dopisal še podnaslov Čarovna metla v petih po prstih poimenovanih zvezkih in dodal še tehten teoretični razmislek in koristen vpogled v skrivnosti te pesniške oblike.

V. Ošlak (1947), avtor treh knjig poezije *Pesniški list 10* (1972), *Proletarska lirika* (1973) in *Seizmograf čutov* (1977), se je uveljavil v domovini in zamejstvu predvsem kot pripovednik in prevajalec. Lirika iz zadnje zbirke je v Leksikonu slovenska književnost označena kot "refleksivna z motivi minljivosti, religije in s kritiko sodobne civilizacije".

V dvojezični zbirki R. Ilića (1947) *Pijani oktober* (1987) pesimizem zaznamuje impresionistično občutenje narave, erotično hrepenenje in bivanjsko muko. Njegovi verzi so krhke niti želj, strasti, hrepenenj, pa tudi bolečine, samote in nemoči.

M. Osrajnik (1949) se je pesniško prvič uveljavil v študentskem časopisu Tribuna v sedemdesetih letih, svoja nova ustvarjalna iskanja pa je strnil v drobno zbirko s pomenljivim naslovom *Jantar* (1993). V naslovni besedi se dobesedno in metaforično prepletajo pojmi: elektron, trenje, smola, okamenelost, iglavec, okras, zato je njegova poezija magnetno privlačna, iz nje izžareva hrepenenje po duševni povezanosti individualne in kozmične (božje) energije; v sebi združuje sveto, nepokvarjeno čistost in ima skoraj magično moč. Na razpotju razdelitev in dvojnosti se lirski subjekt »zapuščeni puščavnik«, »blodnik«, »osmoljenec«, »potapljač nezavednega«, »iskalec smrti v vrtenju« na zapleteni poti

preizkušanj »kateri Tezej«, »Job v puščavi« in iskanj enotnosti v notranjosti jaza sooča s svojim polomom, zato se zarotitveno zaklinja na jantar kot duševno nit, ki povezuje posameznika s kozmično energijo, kot varuha pred izgredi, kot pomočnika v erotičnem življenju; toči jantarjeve solze, ki izražajo hrepenenje po »vrnitvi / jok / v jaslih dojk«, in išče jantarjev obraz, ki pomeni odsev neba in privlačno moč »kje si ti / me ni / jaz sem / kjer te ni // odmev / odsev«.

B. Zagrnjak (1948) z zbirko *Raztreščeni začarani krog* (1988) skuša odčarati sodobno odtujenost in se spopada s čarobno neprehodno mejo vrednostnega sistema sveta, razpetega med romantično-eksistencialnim smislom in realnim stanjem. Lirski subjekt išče srečo v bivanjski harmoniji, a je v lažnivem svetu "onemoglih silhueta" ogrožen, izgubljen, tuj in nerazumljen, ter ve, da se lahko zanese le nase in da ima "usodo v svojih rokah".

Peti – moški pesniški rod

V petem pesniškem rodu je šest ustvarjalcev izdalo prav toliko zbirke. J. Juričan (1952) v knjižici z dvodelnim naslovom *Preprostosti in naključja* (1975) in kantavtor A. Smolar (1959) v zbirki songov s stavčnim naslovom *Naš svet se pa vrti* (1993) na naraven, razumljiv, stilno in zvrstno raznolik, igrivo iskri in hudomušen, sramežljivo namigaški pa tudi resnobno otožen način spregovorita o vsakdanjem življenju, v katerem se pri prvem nenadejanju soočajo ljudje z različnih koncev družbene lestvice, pri drugem pa so na vrtiljaku življenja in smrti brezpravni marginalci. V dvodelnosti naslova kaže iskati sporočilo zbirke J. Juričana. Na eni strani so predmet zanimanja lahkoverni ljudje z dna družbe, postavljeni so v podeželsko (koroško) okolje na

vogale, v gostilne, na ulice, na ceste in v rudnike. Le redki se izvijajo iz kolektiva. Na drugi strani pa so »snobovske sence«, ki jih opredeljujeta »sprenevedanje in izprijenstvo, zavito v kožuh«. Kontrastna struktura se ponovi tudi v besedilih, ki se ukvarjajo s tematiko pesnjenja, lirski subjekt se spopada z »molkom«, »stopa vase«, skuša »razgaliti besedo« in »nameniti se ji«. Juričanova poezija je naravna, stilno in zvrstno raznolika, igriva in hudomušna. Smolarjeva besedila razigrano in iskriivo, pa tudi resnobno in otožno spregovorijo o brezpravnih študentih, upokojencih, klošarjih, prostitutkah, zakompleksancih, pijancih, poetih. Resničnost je ubesedena na humoren in duhovit način. Kantavtorjeva poetika je zgrajena na kontrastih, stopnjevanjih, ponavljanjih in besednih igratih. Paleta jezikovnih izraznih možnosti je razpeta od neologizmov, slengizmov in vulgarizmov.

Med samozaložniki sta tudi J. Zlatar (1959) z zbirko *Večni popotnik* (1984) in F. Anželak (1958) s knjigo *Klici stopal* (1994). Prvi na preprost način v okorni prozaični govorici podoživlja potovanja po svetovnih morjih in obnavlja srečne in turobne trenutke; drugi pa prvinsko in iskreno ubeseduje svoje meditacije o minevanju, nemoči, bolečini in nežno, sramežljivo doživljanje ljubezni. Za zbirko je na metaforični ravni (nakazani v naslovu) zaznavno prepletanje med sledjo in potjo. Znanilec lirskega subjekta je sled, pot pa je nadsubjektivna kategorija, ki določa smer sledi.

Tudi Đ. Radović (1957) je avtor dvojezične zbirke *Moja senca* (1987). Lirski subjekt je obremenjen z osamljenostjo in s samoto, težko se vrašča v novo okolje, je brez prave povezave in stikov z družbo, kot prišlek je zaznamovan in se zato zateka v spomine in ustvarjanje. Skozi stopnjevanja in nasprotja se sooča z eksistencialno stisko ogroženosti

in nemoči v skupnosti brez prijateljev ter je razdvojen med lepimi podobami iz preteklosti in negotovimi slikami prihodnosti.

V pesmarici s pomenljivim naslovom **Od pankrta do ibržnika** (1999) »koroški puobič«, »koroški trubadur«, »glasbena legenda Koroške«, »koroški predan kantavtor« **M. Kamnik** (1957) predvsem v koroščini prepleta javno in zasebno. Njegova besedila preprosto, iskreno, izvorno, duhovito in kritično beležijo vsakdanji utrip Koroške in njenih ljudi. Poudarjajo njihovo trmoglavost, neuklonljivost, razposajenost in otožnost. Kmečko, delavsko, nacionalno ter tudi ekološko stvarnost ubeseduje v razigranih pa tudi bolj resnobnih, baladnih tonih. V njegovih pesmih na poseben način zaživijo Prežihove literarne osebe pa tudi živali.

Šesti – najmlajši pesniški rod

V najmlajšem pesniškem rodu so S. Kac, G. Jančar in T. Potočnik uspeli izdati zbirko že kot srednješolci; A. Stermec, D. Kniplič, M. Pikalo, M. Žlof, S. Fužir in V. Roger pa kot študenti.

S. Kac (1960) je leta 1978 kot maturant doživel kar trojni pesniški triumf. Na ravenski gimnaziji so mu natisnili zbirko enaintridesetih pesmi z naslovom **Epilog**, celjski gimnazijec Vinko Möderndorfer ga je uvrstil v izbor srednješolske lirike 1977/78 Pokušina in mu omogočil ponatis prvenca z dodatkom **Epilog** in misli brez naslova. Figurativno je epilog konec – tak je naslov zadnje enaintridesete Cankarjeve črtice v Podobah iz sanj – pa tudi zaključek v pomenu sodb, misli, kar je drugi del Kacove naslovne sintagme. V zbirki je morda ključna metafora ogledalo, saj odseva osrednje teme: mladost, ljubezen in smrt. V ljubezenskem hrepenenju lirski subjekt sicer potegne krajši konec, razplet je zanj neugoden, zato beži,

blodi, tava, vendar ne obupuje, možato prenaša poraze, pogumno se sooča s samoto in najde pravo, svojo pot. Ošvrkne tudi ljudi, ki »menjavajo maske in v živalske vrtove zapirajo ogledala kot obrnjene podobe resničnosti«.

Smrt pa je opazna tema zbirke **G. Jančarja** (1967) **Veter spoznanj** (1985). V naslovni genitivni metafori sta izraženi brezskrbno idealna mladostna iluzornost in grozeče temna realnost osemdesetih let 20. stoletja. V njegovem pesniškem »mrtvaškem plesu« je polno kosovelovskih slutenj, prividov, katastrof, odstranitvev, pokolov in odrešitev.

T. Potočnik (1970) je v samozaložniški knjižici **Ko srce spregovori** (1988) v naslovu napovedal čustveno iskrenost. Iz anonimnosti najstniških srednješolskih pesnikov se je sicer dvignil, a nivoja stalnih tem »starikavih verzov in obrabljenih rim« ni presegel, saj je v besedilih vse prepogosto zdrnil v prozno opisnost.

Med pišočimi pesniki med Peco in Pohorjem je **B. Prapotnik** (1966) zvezda stalnica, saj svojo ustvarjalno energijo razsipava že več kot deset let. V samozaložbi je izdal kar tri knjige: najprej je po vodnikovski skromen zagledal luč sveta **Posqs št. 1** (1988), nato **Krik iz labirinta** (1989), ki "označuje neresljivo zagatno situacijo" izgubljenca v blodnjaku kaotičnega mikro- in makrokozmosa, in nazadnje še **Strgane strune** (1991) s podnaslovom **Strgane stru(pe)ne**, ki "aludira na pank, kjer je glasbeni izraz zahteval marsikatero struno". Prva tiskana zbirka s stavčnim naslovom **Pegaz prebija zvočni zid** (1992) izpostavlja "relativnost sleherne pozicije", v kateri "antični simbol poezije drvi skozi sodobno 'norenje' sveta" in predstavlja ustvarjalno domišljijo in njeno resnično pridvignjenost, duhovne in plemenite vrline, ki posameznika dvignejo nad nevarnostjo sprevrženosti. Naslov zadnje zbirke **V redu kaos** (1996)

se pomensko veže na naslov zbirke **Krik iz labirinta** in simbolizira "sodobno urejeno, vsevedno civilizacijo, v kateri je znotraj reda – zmeda ali pa zares popoln kaos". To nasprotje se kaže že v eksimorno zasnovanem naslovu; prvi del sintagme omogoča pomenske prenose – dober, lep, lahko namiguje na soglasje ali privolitev, na pritrjevanje ali na nejevoljno sprijaznjenje; drugi del pa slovsko pomeni nered, neskončni prostor, neurejeno prastanje, iz katerega je nastal svet, kozmos. Svojo duhovno ustvarjalnost Prapotnik poimenuje »ognjena improvizacija«, »odsev, kjer lahko srečaš kogarkoli v lužici črnila«; sebe pa imenuje »svoje glava ovčica z lastnim kompasom«, »popotnik na križišču brez kažipotov«, »odvečna figura na šahovnici«. Ti izrazi kažejo na drugačneža in zaznamovanca. Svoja stanja duha registrira v črno skrinjico, v kateri so shranjeni signali njegove preteklosti, sedanosti in slutnja prihodnosti.

V začetku devetdesetih predstavlja bitniško poezijo prvenca **M. Pikala** (1963) **V avtobusu** (1990) in Uroša Zupana Sutre (1991). Medtem ko je druga zbirka postala kulturna, je prva ostala v senci, čeprav jo je Tomaž Šalamun celo primerjal s svojim Pokrom. Pikalovo prvo knjigo zaznamujejo potovanja – povezovalni motiv je vračanje študentov iz rodne Koroške v Ljubljano. Posvetilu sopotnikom sledijo sprevodnikovi nagovori, opozorila in napovedi postaj, banalni pripetljaji med vožnjo, jedrni motivi so odhajanje »tja« in prihajanje »nazaj« zaradi tuberkuloze – boleznji slovenskih pesnikov, odkrivanje umetniških somišljenikov, igralcev in pesnikov, ljubezensko druženje, iskanje svoje identitete in napovedni motiv: odhod na novo pustolovščino – v Pariz. V drugi zbirki **Dobre vode** (1991) je pesniška odisejada namenjena iskanju samega sebe, odkrivanju duhovnega središča, ki se razkrije

v vodi, v viru življenja in sredstvu očiščevanja ter preporoda. Lirski subjekt je zavezan ljubezni, erotiki, strahu, samoti in smrti. Po dveh samozaložbah je prva tiskana knjiga **Pes in plesalka** (1994). Lirski subjekt se usmeri v povednost ljubezenske zgodbe, ki jo uvajata naslovni besedi, prva je na metaforični ravni zapeljivec in pohotnež, pa tudi zaničevanec, druga pa manifestira gorečo preizkušnjo, vročico in razviharjenost. Poleg metulja sta osrednja motiva zbirke ples in petje. Ples se pojavlja kot prošnja, kot shakespearovska izbira »**igrati ali umri**«, kot zaobljuba, da bo v rodni rudarski vasi »**odplesal svoj poslednji ples**«. Motiv petja je ubeseden kot boj s smrtjo, kot očiščenje, kot utvara in kot vstop v sveto. Motiv metulja se navezuje na motiv petja – na boj s smrtjo »**orientacija metuljev je smrt**«. Da je Pikalo zavezan Koroški, priča tudi naslov njegove zadnje zbirke **Bile** (1996), kar je narečna beseda za knjižno vigilije (tak je naslov zbirke Antona Vodnika) in pomeni bogoslužni obred na večer pred večjim praznikom, kjer se opravijo nočne molitve za umrlim (v tem smislu je lahko razumljena pesem Pozitivni total, posvečena tragično preminulemu Alojzu Krivogradu - Futyju). Pesnikovo potovanje v zadnji zbirki je dvojno: je vzpenjanje, ustvarjanje, »**let apolona, belega metulja**« in omagovanje, drsenje navzdol »**človeka z zvezdek**«, »**padli angel**«. Pikalova lirika je drugačna zaradi vaške motivike in slik iz narave, otroške razigranosti in humorja, sproščenega erotičnega vzdušja, svojevrstne religioznosti ter nenavadne metaforike in zaključnih poant.

Nenavadna, neobičajna erotika je vodilna tema pesniških praks **D. Kniplič** (1966), **A. Stermec** (1968) in **S. Fužir** (1973).

Slovarsko ilustrativno gradivo glagola vrteti se prinaša zanimive primere: vrteti se na mestu, po glavi se ji vrtijo čudne misli, vse se mi vrti, od pijače se mi vrti, mati se kar naprej vrti okoli otroka, vso

noč se je vrtela po postelji in vrteti se okoli moških. Vsi ti pomeni so zaobjeti v prvencu vrtavke z vrtiljaka rok in nog **D. Kniplič** z naslovom **Vrti se, se vrti** (1991), ki je lahko tudi parafraziran znani Galileiev izrek. »**Besede pod luno**« so odmev boemskega lirskega subjekta, ki odkrito spregovori o povzdigovanih in potlačitvah, o intimnostih, o občutljivostih, o nagoni predanosti, predvsem pa o življenjskem drhtenju. V uvodni pesmi zbirke ironično začara Veliko noč v Véliko noč, v noč novih možnosti in priložnosti predvsem v ljubezenskem odnosu, v zadnji pesmi pa sta partnerja tako uročena, da se kljub želji ne moreta ločiti in »**goltata srečo in se ljubita, kot pošasti neodvisnosti in svobode**«. V njunem odnosu je prisotna otrokova prisotnost v odsotnosti: »**Poskakujoč ljubeč dar / zadihan podganje smešno v cigansko maternico**«; »**da so svetlolase ciganke zaplesale z raztrganimi krili in hotele nositi tuje otroke**«. Zapletenost partnerske zveze ponazarjajo mnoge nikalne besede in besedne zveze »**ni več pod nohti plesa**«, »**ni dojenja**«, »**nikjer ne more pecelj objeti cveta**«. Njena erotika je prepletenost ljubezenskega speva na bojišču »**slečenih noči**«, »**cingljajočih hropenj**«, »**goltajočih rjuh**« in »**celonočnih valovanj**«. V njeni poeziji je zbrano pravo malo živalsko kraljestvo, pa tudi njen moški je preimenovan v »**slinastega polža, krta, želvo in migajočo žival**«. Mnoge teh živali so nočne in na simbolni ravni ponazarjajo plodnost, spolnost (podgana, pes), v sebi pa združujejo dvojnost dobrega in slabega ter so avatarji otrok (podgana, sova).

Naslov knjige **A. Stermec** **Podobe v temi** (1992) spominja na Cankarjevo poetično prozo v zbirki črtic **Podobe iz sanj**. Avtorica je v naslovni sintagmi pronicljivo povezala več pojmov: resničnost in domišljijo, podoživljanje doživetega v prvem ter odsotnost svetlobe (moškega), nerazsodnost ter obup v drugem delu, ki je kot

celota slika bežnih, neresničnih in spreminjajočih se stvari. Lirski subjekt skozi dnevniške zapise razgali anatomijo nesrečne ljubezni, gradnikovsky povezuje eros in tanatos, ter ustvarja anatomijo čakanja odsotnega ljubimca. Podoba moškega, ki mu je že v motu pripisana slepota ali norost, ker ne sprejema ljubezni, je izrazito kontrastna: »**gibalo upanja – nočna mora**«. Karakterne poteze ženske – »**nemočna, strta, iznakažena**« – opozarjajo na notranjo stisko zaradi moškega ignoriranja njene duše. Na zunaj pa jo manifestira obraz, ki je le še maska, pa tudi njena podoba je disharmonična: »**potrebujem te – osvobojena sem**«. Njuna zveza je preimenovana v »**nikoli najin čas**« ter »**zamujene priložnosti**«. Erotična nevarna razmerja so tako zapleteno prepletena, da so meje med realnim in fiktivnim zabrisane: »**on ni ti, ti si jaz**«, »**resničnost je groteskna podoba mojega obraza**«. Lirski subjekt izraža vseobsegajočo fanatično erotično pripadnost, razdiralno obsedenost, bestialno hlastanje po izpolnitvi trenutkov, strašljivo izpraznjenost, nemoč, a ker je bila njegova svetloba podobna ogorku, je dogorel, zato lirski subjekt ustvarja podobe v srcu in spomini teh podob so trenutki: zgodba o bežnem srečanju; utvare – zgodba o pričakovanih ter preobrazba, ki omogoča preboj iz začaranega kroga: »**Ljubezen do tebe je živa. / Ne morem pa biti več javna ženska. In ne znam biti prijateljica**«. Lirski subjekt v drugi zbirki **Gola in sama** (1997) ponovno miselno in čustveno podoživlja ljubezensko zgodbo – nekatere pesmi so variante iz prvencu – in se dokončno osvobodi travm, predvsem pa svojega »**modernega moškega**«, »**ničvrednega nevrednega bedaka**«.

V zbirki **Nedolžnost besa** (1997) **S. Fužir** je sicer zapisan verz »**Zgodbe se nočejo ujeti**«, a je mogoče zgodbo lirskega subjekta zaslutiti s pomočjo naslovne genitivne metafore. Na eni strani je

**Na Večerih kulture,
ki so lansko poletje
potekali pred
Glasbenim domom
na Ravnah,
je svoje pesmi
prebiral tudi
Franček Anželak.**

(Foto: arhiv KD literatov
Mežiške doline)

izpostavljena njegova ničesar kriva čistost, nepokvarjenost in naivnost, na drugi pa divja nejevoljnost, hipna silovitost, napadalnost, povezana s poskusi zarotitev. Strašno ljubezensko zgodbo ponazarjajo: retorično vprašanje »*Kako očistiti / zapleteno okolje srca*«, demonska besnost »*s tempom razpoložljivega srca / postanem budna boginja pogube*«, vdanost v usodo »*pred varljivo globino / ne ščitijo več uroki srca*« in trpko spoznanje »*srce se postavlja v ozadje*«. Položaj lirskega subjekta je razpet med nesrečo in srečo. Zadovoljstvo po telesnem ugodju ob izpolnitvi želje zamenjajo »*panika prihodnosti*«, duševne bolečine »*opeharjenega plena*«, besnilo sovraštva in zlobe, ki prerašča v bestialnost, bolečino ter grozo. Po sestopu »*od zvezde smolnice*« h »*kresnici, ki sveti v temo*«, pristane na položaj nemočnega bitja »*v trudu vključevanja / nočem stati pogumno, nočem vztrajati / strogo in neizprosno*«, po poskusu osamosvojitve »*Prebij / z ostrino sebičnosti prebodi*« prizna dominacijo moškemu: »*polasti se, vzemi*«, »*v osrčje, ne na stran me vodi*«. Negativne kategorije in posmeh sta opazni stilni sredstvi v poeziji S. Fužir. V antonimih lirski subjekt izraža različna stanja: nevednost, nespametnost, nezmožnost, nemir, neprijetnost ... V nikalnih

glagolskih oblikah pa prehaja v samoobtoževanje: »*še vedno ne razumem*«, »*nimam svoje resničnosti*«, »*nikjer ni prostora zame*« in se stopnjuje v izginevanje: »*sem kot razmetan nič, ležeča vsepovsod*«, »*nikoli ne izgubljam ali / se vračamo domov, ker ne bi našli ničesar svojega, / še sebe ne!*« Smeh v tej poeziji opravlja katarzično vlogo: »*Spomini so gumirano platno. / Vibrirajo pod jeki smeha. / Oblikujem ga v mehurje, ki / se dvigajo pod strop in / prostor čistijo nestrpnosti*«.

Čeprav je naslov zbirke **B. Simoniti** (1963) *Zatišnost* (1997), je v njeni poeziji zvočnosti v izobilju že v naslovih ciklusov in pesmi Odzven, Utišana glasnina, Odmev kovine, Prepisnost; v zvočnih besedah, npr. kričati, izšepetati, jek; ter v bogastvu rim, anafor, asonanc, onomatopoj. »*Dve polovici mene različnim zvezdam iščeta imena*«, bi lahko bil moto njene lirike. Lirski subjekt s pridevniškimi poimenovanji dnevov jenkovsko razkriva notranja občutja in razpoloženja. Bolečino, neprijetnost in praznost nakazuje verz »*Le na trdo se odvijajo dnevi*«, še bolj pa je to opazno v okrasnih pridevkih: omladni, odvečni, sivi, črni, jedki, trudni, slepi, gluhi, gnevni dan/dnevi. Občutek nemoči zazveni v pavčekovski pesimizem »*Na tih deževni dan me je*

najmanj« in doseže vrh v rahlo (samo)ironičnem domisleku »*Tako skeleče nemi dan bi morala deliti*«. Življenjska vedrost in radoživost pa je vtkana v naslednjih pridevnikih: poletni, sinji, zlati, beli, sveži, zvezdni, visoki, rozinovi dan/dnevi. Lirski subjekt pa vstopa v prihodnost premišljeno zmodren »*v novi zreli dan zastavim jezik iz tišine*«. V bogastvu stilnih sredstev izstopajo t. i. definicije. V njih je izraženo valovanje čustev in razuma »*strunastega telesa*«, »*Dlani so gnezdo praznine*«, »*Sneg je opredmetena tišina*«, »*Bivanje je beg iz razbolelih statev zabesedja*«, »*Molk je ždenje v brezobličnosti notrine*«.

Naslov zbirke **T. Strmčnik** (1961) *Živimo v hiši jezika* (1998) nakazuje, da je notranji svet tisto zavetišče, kamor se zateka lirski subjekt pred zunanjim svetom. V besednem boju »*neizpete pesmi*«, kjer »*straši strašljiva groza*«, je lirski subjekt oblečen v »*obrambni ščit duše*«.

T. Homer (1961) je v samozaložniški zbirki *Moje misli, moje pesmi* (1998) dopisala moto o ustvarjanju. Pesniti je začela, ker so se trgale partnerske ljubezenske niti. Svoja razglabljanja je namenila novemu moškemu, staršem, otrokom, domovini, naravi in živalim. Ubesedila jih je v preprostih in okornih verzih, a iz

njih veje iskrenost in odkritosrčnost.

Radost dajanja ali grenka kratkost večnih nad parafrazira prizadevanja **Z. Goloba** (1962) v zbirki **Minljivost** (1989) in **K. Zmagaj** (1960) v zbirki **Za praspomin** (1995). Lirski subjekt se v obeh zbirkah spopada s časom, ki simbolizira meje v trajanju med življenjem in smrtjo, med dnevom in nočjo, med svetlobo in temo. V **Minljivosti** je v ospredju človek in njegovo mesto v času in prostoru, v knjigi **Za praspomin** pa konkretni ljudje in njihove medsebojne zveze. Pesniku je zemlja »*prostor, kjer zažgemo svoje poleno življenja*« – le-to je zanj »*neponovljivo*«, preimenuje ga v »*minljivost našega časa*«. O času zapiše, da je »*odvisen le od nas*«, ter se retorično sprašuje »*Le kaj meril bi brez nas?*« in »*Je res merilo čas za nas?*«. Umetnost je zanj zasnovana kot prešernovski boj proti smrti, kot spopad za večnost. Pobeg iz časa je mogoč z močnim notranjim življenjem. Stopiti iz časa pa pomeni stopiti iz kozmičnega v drug red, svet. V pesmih **K. Zmagaj** je opazno stremljenje ohraniti in obnoviti v zavesti nesrečno minulo. S spominjanjem brska po časovni odmaknjenosti in jo tako ohranja zase in predvsem naslednikom. V ospredju njene lirike so nasprotja in dvojnosti. Živela je v »*posvetni ječi*«, v nevzdržnih razmerah »*živalskih farm*«, v »*zverinjaku odtujenih spak*«, kjer so sobivali tudi »*zblazneli, tuji, begavi, mavrični ljudje*« in tudi »*polljudje*«. Ker je njeno »*živetje povito v butare trnja*«, je njeno bivanje »*muka, zvrhana bol, srh čez kožo*«. Zaradi razdora partnerske zveze je razpeta med nebom in peklom. Njena uteha je literarno ustvarjanje, čeprav se ji pojavlja kot dvom. Poleg zvočnosti in barvnih besed ima v njenih pesmih pomenljivo vlogo tudi nejezikovna komunikacija, saj je v medsebojnih odnosih jezikovna odpovala: »*Le dotikanja [...] v*

nas zapustijo / v nas zapustijo / neizbrisne sledi in večen spomin.«

M. Žlof (1967) je v samozaložniški zbirki z dvojnimi naslovom **Vademuckum ali mucobardove zabeležke** (1994) kar dvakrat zapisal besedo muc, prvič enigmatično v šaradi, drugič v neologistični tvorjenki. Avtor se je duhovito poigral z literarnim pojmom vademekum, ki dobesedno pomeni – pojdi z menoj. Torej z mucjim bardom – pesnikom in pevcem, ki v kratkih zapiskih, drobnih opombah, priročnih nasvetih, anekdotah in izrekih pripoveduje o svojih dogodivščinah, ki spominjajo na prigode iz romana **Ersta T. Hofmana** *Življenjski nazori* mačka **Murra**.

V pesmih **V. Roger** (1976) sta osrednji temi eros in tanatos. Nevarnost bližnjega stika je posrečeno ubesedena v naslovu samozaložniške zbirke **Žarečina** (1998). S tem izrazom so izražene razvojne stopnje partnerskega odnosa in notranje doživljanje in stanja lirskega subjekta. Le-ta stopnjevano gnete ljubezenski opoj, radosten in prevzet nad strastjo in domišljijo. Varljivo upanje v srečo se sprevrže v nesrečo, v obup, a prevaga »*radoživost*« in prepuščenost brezobzirni odkritosti. Prevzetost in veselje lirskega subjekta nad življenjem izražata verza: »*Preplavila bi vse stvari s skrivnostjo*« in »*stopila se bom [...] in zila v tvojo skrivnost*«. Ljubezensko pogorišče pa nakazuje stih: »*Vonj občutij se pretaka / v opeklino*«; »*samo pusti mi še živeti / v iskrici ognja*«. Lirski subjekt se z vsemi čutili odziva na razkošnost in silovitost vtisov. Prevladujoč je vid – gradacija navzdol ponazarja sestop iz vedrine v mračnost: »*oči so zrle oči*«, »*gleda in v očeh išče*«, »*pogled žarilen, žari me ...*«. Podobno vlogo opravljajo barvne besede. V pesmih so prisotna tri bivanjska obdobja, prvo ponazarjata zvezi »*zbegane misli*« in »*nezrelo čustvo*«, drugo »*vonj / občutij / se pretaka / v opeklino*«, »*misli / misli drugih je smrt*« in

tretje »*se nabirajo prekoračene misli*« ter »*sama / sama preskakujem faze življenja*«.

Pokrajinska tematika

Na Koroškem je štiriinpetdeset ustvarjalcev – dvaindvajset pesnic in dvaintrideset pesnikov med leti 1912 in 2000 ponudilo bralcem v presojo sedemdeset zbirk. Na eni strani njihovo poezijo opredeljuje verzificirano pripovedno prigodništvo in izrazna preprostost, na drugi pa izpovedna iskrenost in oblikovna izbrušenost. Na paleti tem in motivov poleg ljubezni, smrti, otroštva, samote, družbene kritičnosti, živalskih preobrazb izstopa pokrajina. Pokrajinska tematika je prisotna v realistično opisnih in impresionističnih, v bivanjsko pokrajinskih pesmih in v besedilih, kjer se prepletata posameznik in mestno okolje. Konkretna regionalna poimenovanja se pojavljajo v naslovih zbirk in pesmi ter v posameznih verzih. Pogosto so prisotna tudi naselbinska imena. Med gorami je največkrat omenjena Peca. V pesmih starih in novodobnih bukovnikov so pogosto upodobljeni gozdovi, drevesa, rože, travniki. V pesmih večine avtorjev se pokrajinska tematika dopolnjuje z bivanjsko kot spomin na rodno hišo, na domače, kar ostaja trajna vrednota, zatočišče pred stiskami, pri nekaterih pa se osamosvoji v mestnem okolju nepristnih medčloveških (ne)odnosov, stanj nemoči, tesnobe, ogroženosti, odtujenosti.

Viri:

1. M. Kolar: Književnost med Peco in Pohorjem, Dialogi 1992, št. 8/9, str. 70–74
2. M. Kolar, str. 72
3. M. Pungartnik: Kaj pa morem, če smo bili!, Odsevanja 1992, št. 21, str. 1
4. T. Turičnik: Hoteli smo biti, Odsevanja 1996, št. 25, str. 1
5. M. Pungartnik, str. 1
6. M. Kolar, str. 73

POZDRAVLJANJE IN OGOVARJANJE NA RAVNAH

(s prikazom ankete)

Vanja Benko

KOMUNIKACIJA

Sporazumevanje/komunikacija je družbeno dejanje, je ena od oblik človekove dejavnosti, ki obsega sporočanje (govorjenje in pisanje) ter sprejemanje (poslušanje in branje) besedil.

Učitelj naj bi bil človek, ki bi imel dan za dnev v mislih besedo komunikacija, saj je v neposrednem stiku z otroki, s starši, s sodelavci.

Če bomo učitelji pozitivno naravnani do ljudi (otrok in staršev), bomo uspešnejši, bodo rezultati boljši. **V današnjem času se moramo zavedati, da je dobra komunikacija posebej dobra, če je prilagojena osebi, s katero komuniciramo, in vsebini, ki jo podajamo.**

Način komuniciranja se je skozi zgodovino spreminjal in prilagajal času in napredku. Sprva je bilo sporazumevanje med ljudmi preprosto in počasnejše, danes pa vse hitreje pridemo do informacij. Prav zaradi razvoja tehnike se marsikdo znajde v mučnih situacijah, ker ne zna več komunicirati iz oči v oči.

V šoli vzgajamo in izobražujemo, vendar učitelji sami mladih ne moremo naučiti, kako naj komunicirajo v vsakdanjem življenju, ne moremo jih sami naučiti ali jim privzgojiti osnov bontona, če nimamo ob strani podpore staršev, saj sta vloga in pomen družine ter družinske vzgoje še vedno na prvem mestu.

Spretnost v medosebnih odnosih je v veliki meri rezultat učenja. Zmožnost učinkovitega komuniciranja z ljudmi postaja v današnjem svetu pomembnejša, kot je bila kadarkoli prej.

BONTON

Ljudje so se že od nekdaj ozirali na pravila vedenja, kot jih je določala družba. Te norme so se spreminjale in bile odraz družbenega okolja in pojmovanj.

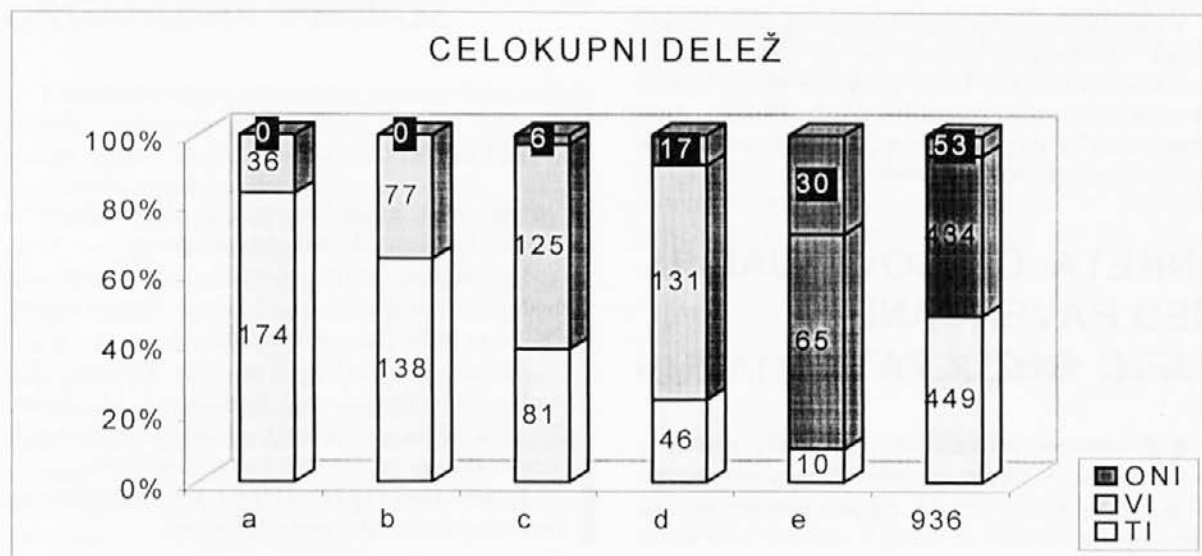
Vsako naj bi se v svojem zgodnjem otroštvu (doma v družini in vrtcu) ter v mladih letih (v času šolanja) naučil osnovnih pravil lepega vedenja. Nekateri imajo določene navade v sebi, nekatere moramo stalno opozarjati in jim pravila obnašanja privzgjajati, drugi so spet taki, da si niti najosnovnejših pravil nočejo zapomniti.

Vse življenje se učimo. Učimo se zato, da nam bi bilo lepše, boljše.

Glede bontona moramo vedeti, kako se obnašamo doma, na cesti, v javnem prometu, pri jedi, kako na različnih prireditvah, kako ob različnih priložnostih ...

Tudi pravila obnašanja so se skozi zgodovino družbe spreminjala. Zato moramo slediti novostim in pokazati vsaj malo zanimanja za svojo osebno rast.

Vedenje je odlika, ki človeka postavlja na

določeno mesto v družbi. Vsakdo si svoje mesto na družbeni lestvici določa sam.

TIKANJE, VIKANJE IN ONIKANJE

Ljudi, znane in manj znane, bližnje in daljne, ogovarjamo na različne načine, in sicer jih lahko tikamo, vikamo ali onikamo. V vsakdanjem življenju se srečujemo z različnimi ljudmi. Kako s kom komuniciramo, je odvisno od sporočevalca in naslovnika, od namena sporočila ter okoliščin – kraja in časa.

Na začetku letošnjega šolskega leta 1999/2000 sem delo razširila na ogovarjanje skozi čas. Učenci (5.a, 5.b in 8.c) so pri slovenščini pisali sestavke na to temo (pesmi in razmišljanja o pozdravljanju, tudi svoje izkušnje).

Z učenci iz 7.a in 8.c smo opravili anketo med Ravenčani različnih generacij. Zanimalo nas je, **KAKO SO LJUDJE OGOVARJALI IN KAKO ŠE DANES OGOVARJAJO STARŠE, STARE STARŠE, TETE IN STRICE.**

Anketirali smo 936 naključno izbranih ljudi. **Rezultate odgovorov smo analizirali ter jih prikazujem v tabeli in grafu.**

	STAROST	STARŠE			STARE STARŠE			TETE IN STRICE			SKUPNO
		TI	VI	ONI	TI	VI	ONI	TI	VI	ONI	
a	10–25 let	59	2	0	57	16	0	58	18	0	210
b	25–45 let	70	11	0	34	35	0	34	31	0	215
c	45–60 let	51	36	1	16	41	3	14	48	2	212
d	60–75 let	28	41	7	4	48	5	14	42	5	194
e	nad 75 let	6	21	15	2	15	12	2	29	3	105
											936

Kadar koga tikamo, pomeni, da ga poznamo, smo si blizu, smo v enakovrednem razmerju. Običajno so taka sporočila bolj osebna in zasebna hkrati. Do oseb, ki jih tikamo, nismo uradni, ampak smo z njimi v prijateljskem odnosu. Včasih so osebni zaimek za 2. osebo ednine v pisnih zapisovali z veliko začetnico, nato so ga pisali z malo začetnico, danes pa Slovenski pravopis spet predlaga pisanje zaimka ti z veliko, s čimer izkažemo posamezniku posebno naklonjenost in spoštovanje.

Kadar koga vikamo, pomeni, da si z njim nismo posebej blizu, da smo v neenakovrednem položaju (nadrejeni in podrejeni), da smo bolj uradni. Če zaimek vi za (eno) ogovorjeno osebo pomeni spoštovanje, bomo zaimek v vseh sklonih pisali z veliko začetnico, čeprav ni zajeta množica.

V preteklosti so ljudje drug drugega bolj vikali in s tem izražali spoštovanje, precej pa je bilo onikanja (*babica/mama so rekli*). Danes prevladuje tikanje in ostali dve obliki ogovarjanja prehajata v ozadje. Onikanje zveni starinsko. Zasedimo ga le še v knjigah, v živi rabi pa v zelo malem odstotku pri starejših ljudeh.

ANKETA O OGOVARJANJU MED RAVENČANI IN NJENI REZULTATI

V lanskem šolskem letu (1998/99) sem se z učenci v okviru projekta Zdrava šola začela pri pouku etike in družbe pogovarjati o bontonu pozdravljanja.

Kot sem pričakovala, prevladuje med mlajšo generacijo tikanje, na drugem mestu je vikanje, onikanja že ne uporabljajo več.

V srednji generaciji je onikanje v manjšem odstotku še prisotno, prevladuje vikanje tet in stricev ter starih staršev, deloma tudi staršev, pri generacijski strukturi nad petinsedemdeset let pa je povsod na prvem mestu vikanje, ki je daleč pred tikanjem. Zelo veliko je tudi onikanja v primerjavi s tikanjem.

Iz tega lahko sklepamo, da bo počasi onikanje popolnoma izkoreninjeno in ga zanamci morda ne bodo več poznali, oziroma ga ne bodo niti razumeli. Prav tako tudi vikanje ne bo imelo več takšnega prizvoka spoštovanja, kot ga je imelo nekoč.

LITERATURA:

Osredečki, Eduard in Amalija (1988). Sodobni bonton. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Lamovec, Tanja (1993). Spretnosti v medosebnih odnosih. Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva.

Bešter, M., Križaj Ortar, M., Končina, M., Ambrož, D., Bavdek, M., Poznanovič, M., Židan, S. (1998). Poskusni učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazije. Založba Rokus: Ljubljana.

Furlan, Ivan (1972). Učenje kot komunikacija. Državna založba Slovenije: Ljubljana.

POD RAZTEGNJENIM HRIBOM, V PRSTENEM TELESU JE KRAJ ČUDOVIT...

Besedilo in fotografije: **Andraž Melanšek**

**Železni tiri, kam hitite?
Mar ne veste, da rjavite,
da pošel je že vaš čas,
nova doba čaka vas.**

Pred časom sem slišal razmišljanja o tem, koliko se imamo Korošci za to, kar imamo, zahvaliti ravenski

železarni. Beseda je nanesa tudi na rudarje, ki da so po sogovornikovem mnenju našo Mežiško dolino le onesnažili in ji niso prinesli nič dobrega. Takšno razmišljanje me je zbolelo, in odločil sem se, da napišem, kar sem odkril, ko sem raziskoval rudarjenje.

V preteklem letu sem v okviru gibanja MRK pod mentorstvom mag. Karle Oder naredil obširno raziskovalno nalogo z naslovom: "Pod raztegnjenim hribom, v prstenem telesu je kraj čudovit ...". V njej sem raziskoval delovni proces rudarjenja po letu 1945 in ga na preprost način predstavil bralcu. Raziskoval pa sem tudi vplive rudarstva na zgornjo Mežiško dolino.

Moja naloga je na področnem in na državnem tekmovanju mladih raziskovalcev Slovenije zasedla prvo mesto.

RUDNIK ZGODAJ ASFALTIRA GLAVNO CESTO IN ORGANIZIRA PREVOZ

Rudnikova lega v razmeroma zaprtem delu zgornje Mežiške doline je rudarjem in rudniku povzročala mnogo težav, hkrati pa je bila povod za številne spremembe v vsakdanjiku prebivalcev doline.

Rudarji so na delo, ki so ga začeli ob 5^h oz. kasneje ob 6^h, prihajali na različne načine. Mnogi so šli peš, ponavadi v večjih skupinah, saj so navadno drug drugega čakali. Po pripovedovanju informatorja je bilo v njih ob odhodu na šiht veliko več dobre volje in ponosa kot pri tistih, ki so šli na delo v železarno.

Mnogo rudarjev iz višje ležečih krajev se je na "šiht" vozilo tudi s kolesi. Velja omeniti, da so imeli mežiški kolesarji lasten kolesarski klub že za časa stare Jugoslavije. Zaslugo za to gre delno pripisati tudi rudarjem.

Za bolj oddaljene delavce je prevoz organiziral rudnik. Enota Avtotransporta, ki je sprva prevažala le material, je kasneje prevažala tudi rudarje. Prevoze so na začetku opravljali kar s starima tatrama, na katerih je rudarje močno napihalo, ampak bilo je vseeno boljše kot nekajurno pešačenje. Kasneje so dobili pokrit avtobus znamke diamond, nato pa še mercedes, pionir ter mnoge druge.

Slabe ceste so rudniškimi avtomobili povzročale mnogo težav ter okvar. Rudnik je zato leta 1954 s svojim denarjem asfaltiral cesto Polena–Poljana, tri leta pozneje pa še relacijo Polena–Žerjav. Cesta Polena–Poljana je bila v tistem času edina asfaltirana cesta na širnem območju od Celja, Maribora do naših krajev.

Rudnik je s svojim Avtotransportom tudi prvi pomembno povezal razdrobljene kraje v zgornji Mežiški dolini. Prav tako je med prvimi opravljal vožnje za razne graditelje, izletniške vožnje, cenejše vožnje za dijake ... Ker pa rudarji niso sebični, je rudnik s svojimi avtomobili pomagal tudi drugim ustanovam. Bolnišnici v Črni je dal svoj mercedes 230, Prostovoljnemu gasilskemu društvu Črna pa vozilo znamke pionir.

Leta 1960 je rudnik moral "prostovoljno" predati vsa svoja vozila prevoznikemu podjetju Ljubljana – transport na Prevaljah; obdržal je le nekatera vozila, pomembna za topilnico in prehrano. Od tedaj je moral za svoja prej pošteno kupljena vozila plačevati, če je potreboval njihove storitve. Pri predaji Avtotransporta pa so postavili še en za rudnik neugoden pogoj, in sicer, da bo podjetje upoštevalo prioriteto pri nakladanju za Železarno Ravne. S tem ukrepom je bil rudnik zopet zapostavljen. Zapuščina rudniškega Avtotransporta je vidna še danes v uspešnem prevoznikem podjetju Koratur, ki je njegov naslednik.

RUDARJEV DELOVNI DAN

Ko so rudarji prišli na zbirno mesto pred vhodom v jamo, so se v garderobah morali najprej preobleči ter vzeti svetilko in malico. To so dobivali pri okencu v stavbi pred vhodom v jamo. Za delavce v jami je bila

malica mrzla, za zunanje pa topla. Nekaj časa so v jamo poskušali uvesti tudi toplo malico, vendar se to ni obneslo. Malico so zaradi praktičnosti nekateri rudarji pojedli že v "lorah", drugi v "rufcimrih", nekateri pa med "čakanjem na srečo", kot so pravili počitku.

Med vožnjo v jamo so rudarji počeli marsikaj. Nekateri so brali knjige ali časopise, najpogosteje pa so igrali karte. Igro s kartami, imenovano "durek", so igrali celo za denar in zaradi tega bi skoraj izbruhnila afera, ker je bilo tedaj to nekaj časa prepovedano.

Ko so prišli v prostor, imenovan "rufcimer" oz. "ferlescimer", jih je nadzornik popisal in jim odredil delo. Rudarji so odšli po orodja in nato spet v skupinah na delovišča.

Preden se je nekje ustvarilo delovišče, so morali to rudo najprej poiskati. Iskanje rude se je imenovalo *sledenje*. To so delali s posebnimi vrtnimi napravami z votlimi svedri, s katerimi so vrtali v vse smeri rova. Votle svedre so po vsakem metru vrtnja izvlekli, da so dobili vzorec rudnine. Vzorci so lahko bili v trdni obliki, v obliki kamnitega valja ali v obliki gošče, ki so jo dobili z mešanjem vode in prahu v vrtini.

Ko so geologi v svojem laboratoriju odkrili, da neka kamenina vsebuje svinec, so na kartah določili njeno lego. Ugotovili so, od kod bi bila najbližja pot do te rude, in do tja so speljali rov, ki jim je kasneje služil za prezračevanje in železnico. Ta dela so se imenovala *priprava na odkop*.

Na *odkopu* pa je kopač – miner razstreljeval material – kamenino, da je prišel do rude. To je delal z ameriškim in s piramidnim načinom vrtnja strelnih vrtin, kamor je nato vstavil razstrelivo. Na voljo je imel praškasto razstrelivo amonal in amonal V (oznaka za vodni) ter polplastično razstrelivo vitezit. To razstrelivo je detoniral z zažigalno vrvico in z električnimi vžigalniki.

Ko je bil material odstreljen, ga je rudar pobral s pomočjo "kroce" in "tregla" ali pa z električnimi nakladalnimi lopatami – "lodri". Rudo, ki so jo pridobili minerji, so nato spuščali po "šutah" oz. sipkah na nižje obzorje, kjer so delavci polnili vozičke. Z nižjih obzorij pa so morali rudo dvigovati z dvigali. Vso rudo so morali namreč spraviti na 7. obzorje, od tam naprej pa z lokomotivami do topilnice v Žerjavu. Kadar je bilo kakšno delovišče tako nepovezano z rovi ali težko dostopno, da rude niso mogli voziti z železnico, pa so jo vozili s tovornjaki Avtotransporta.

CELOVIT SISTEM IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA RUDARJEV

Za dobro opravljanje svojega poklica so se morali rudarji zanj tudi izšolati. Rudnik je že leta 1942 ustanovil prvo šolo, ki je kasneje med vojno prekinila

"Fortne" za premagovanje višine in globine

z delovanjem. Pouk je bil sestavljen iz teoretičnega in praktičnega dela, ki sta potekala v prostorih Osnovne šole Mežica oz. v obratih jame pod nadzorstvom paznika. Po končani vojni leta 1945 se je izobraževanje rudarjev nadaljevalo. Takrat se je nižja rudarska šola preimenovala v industrijsko-rudarsko šolo. Teoretični del pouka je bil še vedno na mežiški osnovni šoli,

Pred rovom mučna tišina, sredi tišine je beseda, rudarjem pomeni vse, to je beseda: "SREČNO!"

praktično znanje pa so si prav tako pridobivali z delom v jami in drugih obratih rudnika. Leta 1951 so šolo prestavili v Idrijo, vendar so jo po sedmih letih ponovno uvedli. Svojim učencem je rudnik podeljeval štipendije, zgradil pa je tudi internat, ki so mu domačini šaljivo rekli "Švedska ambasada". Na ta način je rudnik praktično sam vodil srednje šolstvo v zgornji Mežiški dolini. V svojo šolo je pridobil tudi mnogo tujcev, čeprav so se prenekateri po koncu šolanja vrnili domov. V šolskem letu 1989/90 je bila šola zaradi premajhnega števila učencev ukinjena.

Rudarji so se morali poučiti tudi o varnosti in higieni, ki ju je predpisoval pravilnik o higiensko tehnični varnosti (HTZ). O tem so bili obveščeni z raznimi plakati, ustno od nadzornika, s propagandnimi filmi ali pa celo s predavanji. Znanje teh predpisov so namreč preverjali enkrat letno in kdor preizkusa ni opravil, ni smel opravljati dela, za katerega je bil izučen.

Dobremu poznavanju in pa doslednemu upoštevanju varnostnih predpisov ter pa kameninski sestavi rudnika gre pripisati vzroke za razmeroma majhno število nesreč v primerjavi z drugimi rudniki.

Ob nesrečah je prišla na pomoč dobro usposobljena reševalna četa, ki se je izpopolnjevala celo v tujini. Prav tako je imel rudnik svojo ekipo prve pomoči, ki je bila vedno na voljo.

delovala kot samostojna enota. Dokončno so jo ukinili leta 1967. Kljub velikim protestom domačinov je bila izgubljena še ena pomembna rudniška pridobitev.

Mežiški rudnik je bil znan tudi po svojih plačah. Ko nadure še niso bile omejene, so si mnogi nižje kvalificirani delavci s svojo delavnostjo zaslužili precej več kot njihovi višje kvalificirani "kameradi". Plače so bile redne in so se izplačevale režijsko ali na akord. Včasih so bile zelo visoke, celo najvišje v tem delu bivše Jugoslavije. Zgodilo se je, da je imel mežiški rudnik zaslužek na delavca 2,5 državnega povprečja, medtem ko je Železama Ravne imela "le" 1,5.

Naši rudarji pa so pustili svoj pečat še nekje. Z nami ostaja njihova medsebojna povezanost in pristen človeški odnos do sodelavcev in soljudi. S svojim denarjem so nesebično gradili po celi zgornji Mežiški

"Kroca"
in
"tregl"

SKRB ZA RAZVOJ ZGORNJE MEŽIŠKE DOLINE IN DOBROBIT DOMAČINOV

Ena izmed najpomembnejših pridobitev, ki ji je botroval rudnik, pa je verjetno bila bolnišnica v Črni. Sprva je bila zaprtega tipa, vendar se je vedno bolj širila in je kasneje sprejemala tudi ostale prebivalce. V njej so proučevali zastrupitve s svincem, imeli so svoj ločeni porodniški oddelek, svojo reševalno postajo ... Svojčas je veljala črnjanska bolnišnica za eno najmodernejših na Slovenskem. Prvi večji udarec je doživela leta 1962, ko so izgubili zadnjega zdravnika. Potem so zdravniki iz Slovenj Gradca vsak teden prihajali v Črno. Leta 1963 se je črnjanska bolnišnica pridružila slovenjgraški, vendar je še vedno

dolini. Naj omenim samo Narodni dom, osnovno šolo, kopališče, premnoga stanovanja, športna igrišča in še in še. Po službi so se mnogi dobili še v kakšni gostilni, kjer pa se "kameradska" povezanost ni končala, in so ostali še nekaj časa skupaj kljub končani službi.

Upam, da sem s kratkim povzetkom svoje raziskovalne naloge malo bolj osvetlil temo rudarstva v zgornjem delu naše doline. Glede na to, kakšen odziv je bil na zadnje razstave o rudarstvu, na to, kako so domačini sprejeli muzej, ter, kako se trudijo ohraniti svojo dediščino, se res ni treba bati, da bi rudarstvo zatonilo v pozabo. Upam le, da bodo ljudje znali ceniti dobre strani rudarstva bolj, kot pa so se mnogi obregali ob njegove slabe strani.

ZGODOVINA OBDRAVSKE ŽELEZNIŠKE PROGE

"Železna cesta", ki je nadomestila splave

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Andreja in Karol Rustja

POSTAJE IN POSTAJALIŠČA

Postaje so službena mesta na železniški progi, kjer se opravljajo tehnične in komercialne operacije za vožnjo vlakov. Beseda izhaja iz latinske besede *stare*, kar pomeni stati. Torej je postaja kraj na progi, kjer se ustavljajo vlaki. Namesto *postaja* so v preteklosti uporabljali izraz *kolodvor*, in sicer predvsem za večje postaje. Cesto ali ulico, ki je vodila proti kolodvoru, so imenovali Kolodvorska cesta.

Postaje so zasedena službena mesta na progi z razvito tirno mrežo in drugimi potrebnimi napravami in objekti, iz katerih uravnavajo vožnjo zaporedno ali nasproti vozečih vlakov ter opravljajo celoten ali omejen potniški in tovorni promet. Postaja obsega skupek naprav, tirov, stavb in drugega, kar je potrebno za delo, lahko pa zajema le del naštetih naprav. Napačno je, če pojem postaja zožimo le na postajno stavbo. Vsako zasedeno službeno mesto na progi še ni postaja (odjavnica, postajališče, odpravništvo, cepišče itd.). Postajališča so zasedena ali nezasedena službena mesta na progi, kjer razen prevoznega tira ni drugih tirov, in služijo le za potniški promet.

Med Mariborom in državno mejo pri Holmcu je bilo ob progi 67 čuvajnic; v to število so vključena tudi postajališča Limbuš, Trbonje in Holmec. Z razvojem prometa ter signalnovarnostnih in telekomunikacijskih naprav je večina čuvajnic izgubila pomen za železnico, zato jih je železniška uprava prodala.

IMENA IN LEGA POSTAJ TER POSTAJALIŠČ

Pri Južni železnici so na Kranjskem dovolili dvojezične napise na postajah leta 1885, na Spodnjem Štajerskem pa leta 1898. Vendar so se do

leta 1918 v uradnem poslovanju uporabljala le nemška imena postaj in postajališč. Enako, kot so se slovenski rodoljubi borili za pravice do uporabe slovenskega jezika in slovenskih napisov, so se nemškutarji temu krčevito upirali. Razni odbori so na direkpcijo Južne železnice pošiljali zahteve, da ostanejo na postajah samo nemški napisi. Po razpadu Avstro-Ogrske je Narodni svet v Ljubljani 28. oktobra 1918 izdal prvi odlok, ki se je nanašal na železnice. To je bil odlok, ki je urejal vprašanje uradnega jezika na železnici v takratni Sloveniji. Določal je, da velja kot uradni jezik na vseh železnicah na slovenskem ozemlju slovenski jezik. Narodna vlada SHS je 18. januarja 1919 v Uradnem listu objavila uradna slovenska imena postaj in postajališč. Nekatera imena so pozneje spremenili ali dopolnili.

Po razkosojanju Slovenije leta 1941 so Nemci imena postaj spremenili. Najprej so uporabili nemška imena, ki so veljala do leta 1919. Bolj temeljito so spremenili imena železniških službenih mest 7. marca 1942 z razglasom o imenih pošt in železniških postaj in z okrožnico št. 47/43 z dne 17. decembra 1943.

Po vojni je bilo treba ponovno urediti jezikovna vprašanja na železnici, zato je bil 5. junija 1945 izdan odlok, ki je določal, da se morajo takoj začeti uporabljati imena postaj in postajališč, ki so veljala 10. aprila 1941.

<i>Legakm</i>	<i>Postaja ali postajališče</i>	<i>Ime do leta 1919</i>	<i>Spremembe</i>
0	Maribor	Marburg	
1	Maribor Tabor		
2,7	Maribor Studenci	Marburg Kärtnerbahnhöf	Maribor Koroški kolodvor (1919–1941)
4	Hidromontaža		
5	Marles		
5,9	Limbuš	Lembach	Marburg – Lembach
8,1	Bistrica ob Dravi	Feistritz	Bistrica pri Limbušu
12	Ruše tovarna		

12,4	Ruše	Maria - Rast	
18,3	Fala	Faal	Fall (1941–1945)
24,8	Ruta	St. Lorenzen am Bachern	Sv. Lovrenc na Poh. Puščava – Sv. Lovrenc
27,4	Ožbalt	Kappel	Sv. Ožbalt
34,5	Podvelka	Reifnigg – Fresen	Brezno – Ribnica Rottenberg – Fresen
39,8	Vuhred elektrarna	Johannesberg	Janžev vrh – Remšnik
43,7	Vuhred	Wuchern – Mahrenberg	Vuhred – Marenberg
48	Sveti Vid		
51,7	Vuzenica	Saldenhofen	Vuzenica – Muta
55	Trbonjsko jezero		
56,1	Trbonje	Trofin (1941–1945)	
60	Sv. Daniel		
63,2	Dravograd	Unterdrauburg	Dravograd – Meža
66	Podklanc		
70	Dobrije		
71	Ravne na Koroškem	Gutenstein – Streiteben	Guštanj – Ravne
74,3	Prevalje	Präwall	
80,4	Holmec	Homberg	

Puščavo – Sv. Lovrenc so preimenovali v Ruto 6. oktobra 1947.

Ime postaje Brezno so 18. julija 1919 dopolnili v Brezno – Ribnica, Nemci so ga med vojno spremenili v Reifnigg – Fresen, 6. oktobra 1947 pa je postaja dobila sedanje ime Podvelka.

Postajo Vuhred – Marberk so 15. januarja 1921 preimenovali v Vuhred – Marenberg in 6. oktobra 1947 v Vuhred. Ime Vuzenica – Muta so poenostavili v Vuzenico 6. oktobra 1947, tedaj so skrajšali tudi imeni Dravograd – Meža v Dravograd in Guštanj – Ravne v Guštanj.

Prvih šest desetletij obratovanja proge so šefe postaj stimulirali na različne načine. Med drugim so le-ti razpolagali s službenim stanovanjem v postajnem poslopju, z vrtom, z njivo in ponekod tudi s travnikom, kar je bilo vse last železnice. Tudi šefi postaj na Obdravski progji so razpolagali z vrtovi in njivami, kot je razvidno iz tabele:

Postaja	Vrt (m ²)	Njiva (m ²)
Ruta	64	100
Vuhred	103	450
Vuzenica	75	400
Dravograd	79	420

POSTAJA DRAVOGRAD

Dravograd ima zelo pomembno prometno lego, zato so k njegovemu razvoju v preteklosti prispevale nekaj tudi mitnine, mostnine in brodarine. Prvič je bil omenjen leta 1161, trg je že od leta 1185. Od 16. stoletja je bil pomembno pristanišče za splave in šajke.

Zelo zgodaj so v Dravogradu dobili pošto, brzojav (1876) in telefon (1915). Leta 1883 je bilo v Dravogradu 77 hiš in 711 prebivalcev, od tega 192 Slovencev.

Ob gradnji Obdravske proge je bila tu postavljena le manjša železniška postaja. Večjo pomembnost in obseg je postaja dobila, ko je bila leta 1879 zgrajena železniška proga Dravograd–Zeltweg in je v Dravogradu pričela z delom kurilniška izpostava, ki so jo ukinili 1. aprila 1927. Od tedaj je v Dravogradu ostala nekaj časa le še oprema strojev, dokler niso vso strojno dejavnost skoncentrirali v Otiškem Vrhu. Kurilniško lopo so odstranili leta 1934.

Le 300 m od konca postaje Dravograd je v km 64,1 most prek Meže. Njena struga je nekoč predstavljala kar štiri meje:

– mejo med katastrskima občinama Otiški Vrh in Dobrava,

– mejo med političnima okrajema Slovenj Gradec in Velikovec,

– mejo med sodnima okrajema Slovenj Gradec in Pliberk ter

– deželno mejo med Koroško in Štajersko.

Postaja je bila last Južne železnice, zato je morala uprava proge Velenje–Dravograd in Dravograd–Zeltweg z njo skleniti pogodbo o souporabi nekaterih objektov postaje in plačevati pogodbeno najemnino vse do leta 1924, ko je bila Južna železnica podržavljena.

Nadmorska višina postaje je 346,4 m (velja za zgornji rob tirnic). Postaja je imela železniški telefon že pred prvo svetovno vojno. Po njej je železniška postaja Dravograd postala obmejna postaja, zato so jo malo povečali, da je omogočila delo obmejnih policiji, carini, veterinarski službi in špedicijski dejavnosti. Skozi Dravograd so v tranzitu vozili veliko živine. Carinarnica je v Dravogradu obnovila poslovanje 6. avgusta 1945.

Leta 1927 so nadzorništvo brzojava preselili s Prevalj v Dravograd. Do tedaj sta bili v Dravogradu dve nadzorništvi prog za odsek proge Maribor–Celovec (bivša Južna železnica) in Slovenj Gradec–Dravograd (državna železnica).

Poleg enonadstropnega postajnega poslopja so bili na postaji še: čuvajnica, stanovanjska hiša, vodna postaja, (lesena) stavba nadzornika proge, skladišče za les, vagona tehtnica z nosilnostjo 20 ton, okretnica za vagona, trije čistilni jarki itd.

V sklopu postaje Dravograd (na tiru proti Zeltwegu) je bil industrijski tir Prve koroške rafinerije mineralnih olj in tovarne barv G. Goll sen. iz Miessa ob Dravi, pozneje Dravograder Mineralöl-Raffinerie. Podjetje je imelo lastne vagonске cisterne za prevoz goriv in maziv.

Leta 1927 je bilo na postaji Dravograd zaposlenih 21 železničarjev (šef, 7 prometnikov, 8 kretnikov, 4 skladiščniki in svetilničar).

Promet na postaji Dravograd se je zelo zmanjšal po letu 1965, ko so ukinili promet na Labotski progji, še

Današnja podoba železniške postaje v Dravogradu
(Foto: A. Č.)

bolj pa po 1. juliju 1968, ko so ukinili progo Velenje–Dravograd in je ostal le še industrijski tir Dravograd–Otiški Vrh.

Na postaji Dravograd so nakladali veliko lesa, lesnega oglja, čresla in sadja.

Poznani šefi postaje so bili:

Josef Wagner (1884–1886), Florian Eichberger (1890), Johan Neubauer (1891–1893), Julius Hinrichs (1894–1897), Eduard Penkl (1900), Otto Beidl (1904), Emanuel Piwon (1905), Herman Spitzer (1907), Josef Schneider (1910), Engelbert Bernhart (1913–1914), Franc Seničar (1918), Anton Petrovič, Franc Blažen (1925–1930), Stanislav Rašker (1941) in Stanislav Kunej (1954).

Šefi kurilniške izpostave so bili:

Stefan Strigl (1897–1900), Josef Zaunschirm (1904), Karl Schemmer (1907–1910) in Julius Meitzen (1913–1914).

LASTNIŠTVO IN UPRAVA ŽELEZNIŠKE PROGE

Železniško progo Maribor–Celovec je začel graditi akcijski komite za gradnjo proge, ki bi se moral preoblikovati v delniško družbo. Vendar do tega ni prišlo zaradi finančnih zapletov in nejasnosti. Na predlog finančnega ministra v dunajski vladi Brucka je skupina denarnih mogotcev, ki je pred tem že kupila lombardijsko-benečansko železniško omrežje v Italiji, pod zelo ugodnimi pogoji kupila tudi Južno državno železnico Dunaj–Trst in gradbišča treh pomembnih prog v Sloveniji, to so: Pragersko–

Čakovec–Kotoriba, Zidani Most–Zagreb–Sisak in Maribor–Celovec. Tako razširjena družba se je konstituirala 23. septembra 1858 z imenom *Cesarsko kraljeva privilegirana južna državna, lombardijsko-benečanska in centralno-italijanska družba*. Prevezela je tudi vso aktivo in pasivo Obdravske proge. Tako je nastala za takratni čas največja mednarodna skupnost privilegirane družbe. Njen sedež je bil na Dunaju, vodil pa jo je upravni svet (40 članov), ki ga je imenoval zbor delničarjev.

Ko je Avstrija izgubila Lombardijo in Benečijo, je Italija prevzela od družbe vse železniške proge na italijanskem ozemlju. Zaradi tega so 18. novembra 1876 spremenili statut družbe, oblikovala se je *Cesarsko kraljeva privilegirana družba Južnih železnic*.

Ko je po prvi svetovni vojni Avstro-Ogrska razpadla, je omrežje družbe pripadlo štirim nasledstvenim državam. Italija je kot zmagovalka ob nespretnosti Kraljevine SHS vsilila drugim državam tako imenovani Rimski sporazum, ki je bil podpisan 29. marca 1923. Sporazum je omogočil nadaljnji obstoj družbe v spremenjenih razmerah in pod novim imenom *Društvo železnic Donava-Sava-Jadran* do konca trajanja koncesije, to je do 31. marca 1968. Rimski sporazum je privilegiral Kraljevino Italijo, za Kraljevino SHS pa je bil hudo finančno breme zaradi odplačevanja anuitet, zato so se pojavljale zahteve po reviziji pogodbe. To je takoj po razpadu Jugoslavije dosegla Nemčija. 10. avgusta 1942 so na Brionih zastopniki Društva železnic Donava-Sava-Jadran podpisali z Nemčijo, Italijo, Madžarsko in Neodvisno državo Hrvaško (Nezavisno državo Hrvatsko) nov sporazum, ki ga je oblikovala Nemčija in je družbo skoraj izničil.

Na francosko zahtevo so z mirovnim sporazumom v Parizu leta 1947 Brionski sporazum razveljavili. Na podlagi Rimskega sporazuma bi morala Jugoslavija

Železniška postaja Prevalje v aprilu 2000

(Foto: A. Č.)

plačati delničarjem še okrog 40 milijonov ameriških dolarjev za nacionalizirane proge Družbe južnih železnic v Sloveniji. Po številnih pogajanjih med lastniki obveznic in Jugoslavijo je bil leta 1962 sklenjen sporazum o pavšalnem dokončnem odplačilu železniških prog v Jugoslaviji, saj točen obračun po tolikih spremembah ni bil mogoč. Zadnji obrok je Jugoslavija plačala 1. januarja 1967; s tem so prenehale vse pravice Društva železnic Donava-Sava-Jadran do železniških prog v Jugoslaviji, torej tudi do proge Maribor–Dravograd–Holmec (državna meja).

Proga Maribor–Celovec (brez postaje Maribor) je do konca prve svetovne vojne upravno spadala pod Prometno nadzorništvo Celovec. Narodni svet je 29. oktobra 1918 progo podredil Obratnemu nadzorništvu Ljubljana, ki pa je do 3. decembra delovalo le kot ekspozitura. Ko so se razmere nekoliko uredile, so na Dunaju pristali, da je v Ljubljani začelo delovati Obratno ravnateljstvo Družbe južnih železnic, ki je prevzelo vse pristojnosti generalnega ravnateljstva na Dunaju in obratnega nadzorništva v Celovcu. Po podržavljenju prog Družbe južnih železnic je 1. januarja 1924 progo prevzela v upravo Direkcija državnih železnic v Ljubljani. Po razpadu Jugoslavije aprila leta 1941 je progo upravljala direkcija Nemških železnic v Beljaku (brez postaje Maribor). Od konca druge svetovne vojne sodi proga ves čas v sklop Slovenskih železnic, le ime podjetja se je 11-krat spremenilo.

OSKRBA Z VODO

Graditelji železniških prog so morali upoštevati, da parne lokomotive potrebujejo razmeroma velike količine vode.

Pred skoraj sto štiridesetimi leti, ko je bila zgrajena železniška proga Maribor–Celovec, je bila oskrba s pitno vodo na podeželju vezana na vodnjake in studence z vsemi negativnimi posledicami: s sušo, z

zimo, onesnaženjem, oddaljenostjo itd. Na tem področju je bila železnica takrat gibalo napredka, saj so bile vse postaje in čuvajnice ob progi oskrbljene z zadostno količino pitne vode ne glede na letni čas.

Takoj ko so v kakem kraju zgradili vodovod, je železnica nanj priključila svoje objekte in prispevala denar za gradnjo, saj je bilo vzdrževanje številnih individualnih vodnih virov zelo drago.

Na odseku proge Maribor Studenci–Holmec so bile tik pred drugo svetovno vojno naslednje razmere:

- 20 čuvajnic je imelo zajeti studenec,
- 8 čuvajnic je imelo zidani vodnjak, vodo so zajemali z vedrom,
- 8 čuvajnic je imelo betonirani vodnjak in na njem ročno črpalko,
- 3 čuvajnice so imele javni vodovod,
- 3 čuvajnice so imele gravitacijski vodovod od bližnjega zajetja,
- 3 postaje so imele betonski vodnjak in na njem ročno črpalko (Limbuš, Bistrica, Ruše),
- 5 postaj je imelo gravitacijski vodovod iz bližnjega studenca (Ruta, Vuzenica, Ravne na Koroškem, Prevalje in Holmec),
- 2 postaji sta imeli zajeti studenec (Podvelka in Vuhred),
- 1 postaja je imela betonski vodnjak, vodo so zajemali z vedrom (Fala),
- 1 postaja je imela vodnjak in črpalko z motornim pogonom (Dravograd).

Iz naštetega je razvidno, da so bili ob čuvajnicah in postajah do Fale potrebni vodnjaki. Od Fale pa poteka železniška proga tesno pod strmim pobočjem, kjer je bilo mogoče izkoristiti bližnje ali malo bolj oddaljene studence, zato od Fale dalje ni bilo vodnjakov z izjemo Dravograda, kjer je bil med železniško postajo in reko Dravo 20 m globok vodnjak. Ta vodnjak je bil vir pitne vode za stanovalce v železniških objektih, potnike in za oskrbo parnih lokomotiv.

VODNE POSTAJE

Za oskrbo parnih lokomotiv v prometu so potrebne sorazmerno velike količine primerne vode, tudi več kot 300 m³ dnevno. V času, ko javno vodovodno omrežje še ni bilo razvito, je bila to zahtevna naloga. Vodne postaje so v več kot sto letih obratovanja obnavljali, večali in spreminjali, zato v opisu ni mogoče obravnavati vseh podrobnosti. Podan je le grob obris.

Glavni elementi vsake vodne postaje so bili: en ali več visoko in blizu proge postavljenih rezervoarjev, od katerih so vodile cevi velikega premera do napajalnikov ob tirih, kjer so točili vodo v zalogovnike parnih lokomotiv.

Cevni vodi med rezervoarji in napajalniki so imeli notranji premer od 100 do 200 mm, to pa zato, da se je voda z lahkoto pretakala in je bil čas polnjenja zalogovnikov parnih lokomotiv kar se da kratek, da niso preveč podaljševali potovalnega časa vlakov. Rezervoarji so bili nameščeni v posebni stavbi na postaji, imenovani **vodni stolp**, in sicer tako visoko, da je voda zaradi višinske razlike z lahkoto iztekala skozi napajalnik. Rezervoarji so bili kovinski, betonski ali leseni (velike kadi). Biti so morali dovolj veliki, da tudi pri najbolj gostem prometu in temu primerno pogostem polnjenju lokomotivskih zalogovnikov ni zmanjkalo vode.

Na vodovodne inštalacije železniških vodnih postaj je bilo priključenih tudi veliko gospodinjstev neželezničarjev. Veliki rezervoarji v vodnih postajah, napolnjeni z vodo, so predstavljali dragoceno zalogo vode za primer požara v bližini.

Napajalniki so bili postavljeni ob tirih na obeh koncih postaje, tako da se je lokomotiva ustavila ob napajalniku, ko je celoten vlak uvozil na postajo. Poleg vodne postaje Maribor Studenci so bile vodne postaje še v Podvelki, v Dravogradu in na Prevaljah. Na progi Velenje–Dravograd pa so bile vodne postaje v Gornjem Doliču, Slovenj Gradcu in Otiškem Vrhu.

VODNA POSTAJA PODVELKA

Za oskrbo parnih lokomotiv z vodo so v Podvelki zaježili potok Velka. Iz usedalnika ob jezu je voda tekla po 831 m dolgem cevovodu s premerom 100 mm do dveh rezervoarjev v vodnem stolpu na postaji. Višinska razlika med nivojem vode ob zaježitvi in najvišjim nivojem v rezervoarju je 4,1 m oziroma 12 m nad zgornjim robom tirnice. Rezervoarja sta iz pločevine. Vsak lahko sprejme po 26,5 m³ vode. Na vsakem koncu postaje je bil napajalnik, skozi katerega je lahko v eni minuti izteklo približno 5 m³ vode. Trdota vode iz Velke je bila le 3,9 °N. Zmogljivost vodne postaje je bila 480 m³ na dan. Vodo iz vodne

postaje je od leta 1925 uporabljalo tudi lesnoindustrijsko podjetje Franca Germoutha, pozneje last Krajevnega ljudskega odbora.

VODNA POSTAJA DRAVOGRAD

Vse od Fale pa do državne meje pri Holmcu so se vsi železniški porabniki oskrbovali z vodo iz studencev. Izjema je bil le Dravograd, kjer so vso potrebno vodo črpali iz 20 m globokega vodnjaka ob strugi Drave. V vodnjaku je bil nameščen pulzometer, (*Pulzometer je parna črpalka s prekati in z loputami, zaradi neekonomičnosti so jih v začetku 20. stoletja zamenjali z batnimi črpalkami.*) pozneje pa parna črpalka, ki je potiskala vodo v dva kovinska rezervoarja. Raven vode v obeh rezervoarjih je lahko dosegla višino 7,3 m nad zgornjim robom tirnic in sta lahko sprejela 53 m³ vode. Iz rezervoarjev je voda odtekala po ceveh s premerom 150 mm do dveh napajalnikov, na vsakem koncu postaje je bil po eden. Kapaciteta vodne postaje je bila 576 m³ vode na dan. V vodni postaji sta bila stoječi parni kotel in ležeči enovaljni parni stroj, ki je poganjal enobatno črpalko. Trdota vode je bila okrog 17,7 °N. Ko je bila na razpolago električna energija, so v vodni postaji vgradili centrifugalno črpalko z elektromotornim pogonom.

VODNA POSTAJA PREVALJE

V vodna rezervoarja na vodni postaji Prevalje je pritekala voda iz 1248 m oddaljenega zajetja studenca na Stražišču, 90 m nad železniško progo. Zaradi velike višinske razlike je bil na dovodu potreben razbremenilnik. Voda je bila akumulirana v dveh železnih rezervoarjih, vsak je lahko sprejel po 43 m³ vode. Na vodni postaji je bilo mogoče dnevno natočiti do 86 m³ vode. Trdota vode je bila okrog 14,38 °N. Za polnjenje zalogovnikov parnih lokomotiv sta služila dva napajalnika, na vsakem koncu postaje po eden. V prvem obdobju obratovanja proge, ko je bilo več prometa, so bili na postaji štirje napajalniki.

Voda je bila pitna in so z njo oskrbovali tudi železniško postajo.

VODNA POSTAJA OTIŠKI VRH

Vodna postaja v Otiškem Vrhu je bila – glede na zgradbo – podobna vodni postaji v Dravogradu. Vodnjak je bil globok le 5,5 m; vanj je pronicala voda iz 250 m oddaljene struge Mislinje. Trdota vode je bila 9,53 °N. V strojnici vodne postaje je bil parni kotel, ki je dajal paro batnemu stroju za pogon batne črpalke. Nemci so kotel med vojno demontirali, saj je bila že pred tem vgrajena centrifugalna črpalka z elektromotornim pogonom. Vodna postaja je imela

Železniško postajališče na Ravnah na Koroškem

(Foto: A. Č.)

zmogljivost do 224 m³ vode dnevno. Leta 1945 so v parne lokomotive natočili nekaj več kot 20.000 m³ vode.

Vodna postaja Gornji Dolič je dobivala vodo iz 1043 m oddaljenega zajetja potoka Kozjak. Voda s trdoto 12,4 °N se je akumulirala v betonskem rezervoarju s prostornino 70 m³.

PLAZOVI OGROŽAJO PROGO

Za to gorsko progo je bila simbolična vožnja slavnostnega vlaka z uglednimi gosti ob odprtju proge, ko ni mogel pripeljati do cilja.

Dolgočasno bi bilo naštevaje, kje, kdaj in kolikokrat se je na progo usul plaz, zavalila skala, zrušilo drevo ali je voda izpodkopala nasip. Tudi veter ji ni prizanašal: tako je neurje 29. oktobra 1926 progo zatrpalo z drevjem, veter je razkril strehe in razbil okna na poslopjih. Sploh je bila jesen 1926 huda zaradi neviht, poplav in plazov.

Med najbolj ogrožene dele proge sodi odsek proge pred Vuzenico in Trbojnjsko sotesko (od km 53 do 57). Zelo nevaren je bil tudi odsek proge od Dravograda do državne meje pri Holmcu. 1. julija 1935 so pri Prevaljah progo zasuli štirje plazovi.

Manjše plazove so običajno očistili še isti dan. Večji plazovi, ki so tudi poškodovali ali premaknili tir, pa so povzročili daljše prekinitve prometa.

Zaradi boljšega varovanja proge je železnica odkupila gozdove na najbolj ogroženih delih nad progo. Tako je sedaj v lasti železnice približno 360 ha varovalnih gozdov; največji kompleks je med Ožbaltom in Podvelko v katastrski občini Rdeči breg. Gozdove sestavljajo manjše krajevno ločene parcele neposredno nad progo. To so mešani gozdovi iglavcev in listavcev. Pri teh gozdovih je ekonomski učinek nepomemben, njihova osnovna naloga je zaščita proge. To je najzanesljivejša zaščita proge pred

snežnimi plazovi in padanjem kamenja. Sečnja drv za sindikate prva leta po vojni se je izkazala za nestrokovno in je kvamo vplivala na gozd in zaščito proge.

Povsod na najbolj strmih mestih so zgrajene palisadne stene, ki zadržujejo kamenje in plazove. Problem so tudi hudourniki, ki se pojavljajo ob nalivih. Zaščitne ukrepe izvajajo že visoko na pobočjih, s katerih pridrivijo hudourniki.

Vzdrževalna služba si je z velikimi naporji prizadevala, da je zagotovila varno vožnjo vlakov, posebno še med spomladansko odjugo (marec, april), ko se je sprožilo največ plazov. Zato so v kritičnih obdobjih na izpostavljenih mestih organizirali dodatno opazovalno in čuvajniško službo, minerali in odstranjevali so nevarne skale v pobočjih nad progo, podzidali so nevarne stene, za nadzor proge je pred prvimi jutranjimi vlaki progo prevozila motorna derezina itd.

Kamnine nad progo niso kompaktne, temveč razpokane. Vanje prodirajo drevesne korenine. Rast večjih korenin povzroči velike pritiske na steno razpoke. Z odpiranjem razpok se v njih nabira vedno več humusa, ki je sposoben zadržati veliko količino meteorne vode. Z zmrzovanjem le-te se pojavijo še dodatne sile, ki delujejo na posamezne bloke v skalnem masivu. Popolno sanacijo je tako mogoče doseči le, če se odstrani povzročitelj labilnega stanja, to je s posekom drevja.

Ko se je leta 1975 utrgal plaz in zasul progo v km 62,8 tik pred Dravogradom, je Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij Ljubljana izdelal nov sistem zaščite pred proženjem skal. Na nevarnih mestih so predvideli posek drevja in čiščenje razpok v kamnitih stenah, zatem pa prekritje z visečimi pocinkanimi mrežami palvis. Nato sledi varovanje skalnih blokov s sidri.

V to skupino nesreč sodi tudi primer, ki se je pripetil 4. septembra 1998 med Vuzenico in Vuhredom, ko je čreda koz zaprla pot železniškemu vozilu. Nesreča je terjala sedem življenj, na srečo le kozjih.

IZ ZGODOVINE DEKANIJE PLIBERK

Ervin Wlodyga

Štefan Singer, župnik in dekan v Kapli, je hotel že leta 1938 v samozaložbi izdati knjigo *Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg* (Kulturna in cerkvena zgodovina dekanije Pliberk). Do izdaje knjige ni prišlo zaradi izbruha druge svetovne vojne. Fotokopija zbranega gradiva je v Koroški osrednji knjižnici Ravne na Koroškem. Maks Dolinšek mi je nekoč dal njegov IV. del s pripombo, da ga bom morebiti še kdaj lahko uporabil. Tako sem iz nemščine prevedel in skrajšal zapise o župniji in cerkvi Device Marije na Jezeru pri Guštanju (Prevalje) ter o podružnični cerkvi sv. Egidija v Guštanju (zdaj Ravne na Koroškem).

ŽUPNIJA IN CERKEV MARIJE NA JEZERU PRI GUŠTANJU

Čas nastanka fare

Patriarh Peregrin (Pilgrin) iz Aqueleje je leta 1154 predal avguštincu kanoniku libeliško faro in kapele na Lokovici ter v Mežici. Predaja cerkve na Prevaljah pa ni bila omenjena. Najbrž je tedaj obstajala na Prevaljah in pozneje v trgu Guštanj cerkev. V dokumentih je bila 24. aprila 1335 prvič omenjena.

Z gotovostjo lahko predvidevamo, da je bila fara Marije na Jezeru ali Marije pri Guštanju ustanovljena ob koncu 13. ali v začetku 14. stoletja. (S cerkvijo Marije pri Guštanju ni mišljena tista v trgu Guštanj, temveč cerkev na Fari ali Marija na Jezeru, ki se je pozneje imenovala tudi na Prevaljah.)

Zakaj se farna cerkev imenuje po Guštanju?

Farna cerkev sv. Marije se imenuje po Guštanju, ker je Guštanj obstajal že od 13. stoletja, in sicer kot grad; od 14. stoletja pa je tu delovalo deželno sodišče. Cerkev v Guštanju, posvečena sv. Egidiju, je iz romanskega obdobja.

Leta 1620 so v guštanjski cerkvi postavili krstni kamen. Cerkveni preglednik je leta 1696 zahteval, da

smejo otroci biti krščeni v guštanjski farni cerkvi samo v najnem primeru, in sicer le, če se je tisti dan tam tudi maševalo.

Še v 18. stoletju so farno cerkev Marije na Jezeru opisovali kot »pri Guštanju«. Od leta 1699 je bil v Guštanju beneficiat, pa tudi pokopališče. Leta 1341 si je hotel klerik Petrus Spenlini iz Slovenj Gradca cerkev sv. Marije pri Guštanju prisvojiti, vendar se je moral temu odpovedati. (str. 98)

Cerkve Marije na Jezeru je iz leta 1890. Zgrajena je v baroñnem stilu. Dolga je 31 m, široka 23 $\frac{3}{4}$ m, prezbiterij ima višino 10 $\frac{3}{4}$ m, ladja pa je dolga 8 m. Na tem mestu je nekoč stala v romanskem slogu zgrajena cerkev, pozneje pa so jo predelali in ji nadeli gotški videz.

Okoli cerkve je bilo pokopališče s kapelo sv. Mihaela. Sedanji glavni oltar v župnijski cerkvi je bil na novo zgrajen v renesanñnem stilu. V glavni odprtini stoji kip Marije, obdane z angeli. Vsi trije stranski oltarji so posvečeni materi božji, in sicer prvi materi Doloresi v naravni velikosti, naslednji pa naši ljubi gospe Svetega srca, prav tako v naravni velikosti, tretji pa v naravni velikosti ponazarja Marijo z detetom. Tam sta tudi kipa svete Katarine in svete Barbare. (str. 101)

Na desni strani vhoda v cerkev je plošča z naslednjim napisom: »ANTON OLIBAN, narodni buditelj, kulturni delavec, prijatelj Prešernov. Rojen iz Maranče na Krajnskem v aprilu 1824, umrl maja 1860.«

Tu je tudi spomenik Mateju Rieplu, župniku in dekanu na Prevaljah, kjer je tudi pokopan. Rodil se je 29. 6. 1871 blizu Velikovca. Na Prevaljah je deloval od leta 1911 do 1938. Umril je 23. 2. 1938.

Na plošči v spomin Valentina Stücklerja piše: »Mons. Stückler Valentin 1913–1990: duhovnik med okupacijo in po njej. 1941–1945–1952. V naši dolini se je razpršila ljubezen Stücklerjevih slapov.«

CERKEV SV. EGIDIJA V TRGU GUŠTANJ

To je bila podružnična cerkev sv. Marije na Jezeru. Samostojna župnija je šele od leta 1861.

Pokopališče okoli cerkve je bilo urejeno približno leta 1640, beneficiat pa je tu deloval od leta 1699.

Sedanja cerkev ima dolžino 22 ½ m in v ladji širino 8,4 m. Na obeh straneh ladje sta kvadratni kapeli zgrajeni tako, da predstavljata obliko križa. (str. 101) Cerkev je dvoladijska dvoranska zgradba, ki pa je bila večkrat predelana, tako da le zidovje še pripada gotiki. Severno kapelo je kot grobnico zgradil ravenski grof Matija Sichten (umrl 16. 7. 1683). Okoli leta 1650 so bili lastniki gradu Ravne baroni von Sichten. V farni cerkvi sv. Egidija v Guštanju je nagrobnik Matije Sichtena. Napis na njem je v latinskem jeziku. V prevodu (Jaroša Kotnika) se glasi: »geslo nagrobnika: Če delaš prav, se nikogar ne boj. V tej kripti leži pokopan plemeniti gospod Matija Sichten, gospod na Ravnah. Izvoljen v višji svet Vojvodine Koroške ter vrhovni kvestor (sodnik) spodnjega Dravograda in Guštanja. Ko je bila na njegove stroške končana kapela v čast križanega božjega sina Jezusa, je umrl v petek, 16. julija 1683, 59 let star. Gospod Jezus, daj mu pokoj.« Kapela je bila zgrajena leta 1714, posvečena pa Kristusovi agoniji. (str. 102)

Leta 1735 je bila postavljena nova zakristija.

Glavni oltar

Glavni oltar je posvečen sv. Egidiju, opatu in puščavniku. Bil je med 14 pomočniki v sili zelo spoštovan; njemu na čast je bilo na Solnograškem posvečenih 54 župnij. Bil je plemenitega rodu. Izviral je iz Aten, od tam pa je odšel v Francijo, kjer je ustanovil samostan, posvečen sv. Egidiju. Tam je v času med letoma 721 in 725 tudi umrl. Sv. Egidija navadno upodablja z jelenom oziroma kravo, ki se je zatekla k njemu, ker jo je v vrat zadela puščica. Tako je naslikan tudi na glavnem oltarju.

Stranski oltarji

Levo je ženski oltar z Marijinim kipom z otrokom in s kipom sv. Joachima ter sv. Ane, kot zaključek pa je slika Marijinega oznanjenja. Izvira s konca 14. stoletja.

Glavna slika oltarja angela varuha (z začetka 18. stoletja) predstavlja Tobiasovo življenje v ozadju, v ospredju pa je angel varuh, ki pod roko pelje otroka. Druga slika predstavlja sv. nadangela Mihaela s tehtnico in z ognjenim mečem. Zunaj stebrov pa sta kipa sv. Jožefa in apostola Andreja.

Križev oltar in kapela sta bila napravljena leta 1714.

Nasproti križevemu oltarju je Florjanova kapela s kipom v naravni velikosti. Na obeh straneh stojita lesena kipa – sv. Jurij ubija zmaja, Mauritius pa je okrašen z lovorovim vencem in mučeniško palmo.

Predstavljena je tudi mučeniška smrt sv. Florjana, saj so ga z mlinskim kamnom okoli vratu vrgli v potok (z začetka 18. stoletja).

Cerkev sv. Egidija na Ravnah (Foto: A. Č.)

GAŠPER PILAT (KASPAR PILLATH)

Rodil se je leta 1644 v Vrpolju nad Vipavo. Bil je generalni vikar, še prej pa vikar v Doberli vasi. Bil je župnik na Prevaljah od leta 1678 do 28. 7. 1706, ko je umrl. Pokopan je v Guštanju pri cerkvi sv. Egidija.

Na plošči v cerkvi je napisna tabla, ki se v prevodu (Jaroša Kotnika) glasi: »V nikogar drugega ne postavlja svojega upanja, kdor ga postavlja v tebe, Kristus, upam, ljubim, se v prah vračam, pričakujem vstajenje mesa in večno življenje, amen. Bralec, božji prijatelj, prosim, spomni se me.«

Gašper Pilat je bil velik dobrotnik slovenskega dijaštva, saj je zanj ustanovil štipendijski sklad, in sicer v znak zahvale mecenom, ki so ga podpirali med študijem.

Andrej pl. Sichten, posestnik na gradu Ravne in v Dobji vasi, ter Gašper Pilat sta ustanovila 1. januarja 1700 tudi mesto beneficiata v trgu Guštanj. V ta namen sta sezidala hišo ob cerkvi sv. Tilna (sedaj župnišče) in jo opremila z inventarjem.

Ker je bil Gašper Pilat nekak utemeljitelj guštanjske župnije, si je izvolil grob v tej cerkvi.

Zadnje Pilatove štipendije sta bila deležna dr. Franc Sušnik in Ožbe Lodrant. Dr. Franc Sušnik je o tej štipendiji 8. 7. 1976 zapisal naslednje: »Štipendija je znesla 220 kron letno (polna vzdrževalnina v marijanišču je znašala 500 kron), meni znižana od 1. septembra na 110 kron, tako tudi ostala, ko sem dobil Pilatovo štipendijo, zato da je Ožbe Lodrant dobil 110 kron.«

CERKEV SV. ANTONA PUŠČAVNIKA

Cerkev je bila prvič omenjena leta 1561. Prezbiterij je izdelan v poznem gotskem stilu, možno pa je, da so leta 1640 zgradili samo ladjo oziroma njen podaljšek. Cerkev je dolga 20,3 metra, široka 8,2 m, višina ladje je 7,27 m, prezbiterij meri v višino 5,9 m. Glavni oltar je posvečen patronu. Oba stranska oltarja sta v novogotskem stilu. Nabavljena sta bila konec preteklega stoletja. Desni ima v sredini kip Marije s prebodenim srcem, v desni odprtini stoji kip sv. Jurija, v levi odprtini pa je kip sv. Katarine. V glavni odprtini podstavka oltarja stoji lesen kip sv. Jožefa, na desni strani stranske odprtine je sv. Janez Krstnik, na levi pa sv. Lukas.

Cerkev sv. Antona Puščavnika
na Ravnah (Foto: A. Č.)

DUHOVNIKI – VODJE ŽUPNIJSKIH URADOV V GUŠTANJU OZ. NA RAVNAH

Iz podatkov Štefana Singerja je razvidno, da je na Prevaljah od leta 1535 do 23. 2. 1938, to je v 403 letih, službovalo 37 župnikov; od leta 1641 do 1. 8. 1937, to je v 296 letih, pa 219 kaplanov. Nekateri od teh kaplanov pa so bili pozneje župniki v Guštanju (Franc Woschner, Avgust Križaj, Josip Rehar).

Franc Xsaver Feichtinger

Bil je beneficiat in prvi župnik obnovljene župnije sv. Egidija v Guštanju. Njegov nagrobnik je zunaj cerkve in se glasi: »Tukaj počiva g. Franc Xsaver Feichtinger, roj. 24. avgusta 1825, od 18. septembra 1844 administrator beneficija v Guštanju in od 1. januarja 1861 prvi župnik v letu 1797 razpuščene trške fare Guštanj. Umril 18. oktobra 1874 – star 49 let. Bog mu daj večni mir. Amen.«

1. januarja 1861 je Guštanj zopet postal župnija, ki je dala pravico novopostavljenemu župniku, da pokopava mrlične na pokopališču pri cerkvi sv. Antona.

Franc Xsaver Woschner

Rodil se je 1826 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Od leta 1854 do 1856 je bil kaplan na Prevaljah. V Guštanj je prišel za župnika leta 1875. Tu je ostal do svoje smrti 21. 9. 1892. Pokopal ga je dr. Josef Somer, dekan. Pogreb je bil 22. 9. 1892 na pokopališču pri cerkvi sv. Antona. Na tem pokopališču je bil pokopan kot edini duhovnik.

Franc Xsaver Woschner je umrl, ne da bi prej napisal oporoko, zato je guštanjaska cerkev dobila iz njegove zapuščine 2500 goldinarjev. S tem denarjem je cerkev potem popravila zvonik, prižnico in oltar ter kupila križev pot, ki obstaja še danes.

Wenzel Valeš

Rojen je bil 18. 11. 1865. V Guštanju je bil župnik od leta 1891 do svoje smrti. Umril je v 42. letu starosti, 21. 10. 1907 zaradi krvavitve v možganih. Zadnji pokop je opravil 12. 10. 1907. Pokojni je bil Peter Kričej, p.d. Vidrih, star 66 let. Wenzel Valeš je pokopan v Zahaji (Češka republika).

Avgust Križaj

Od leta 1896 do leta 1898 je bil kaplan na Prevaljah. Od marca 1908 do maja 1919 je bil župnik v Guštanju. Pobegnil je z avstrijsko vojsko leta 1919.

Dr. Franc Cukala

Po odhodu Avgusta Križaja je prišel za župnika in dekana dr. Franc Cukala. V Guštanju je bil od leta 1919 do avgusta 1926. Pozneje je bil stolni kanonik v Mariboru.

Mirko Štruc

Rodil se je 18. 7. 1900 v Slovenj Gradcu. Od septembra 1924 pa do leta 1926 je bil v Guštanju kaplan, do leta 1927 pa provizor. Umril je 26. 11. 1929 v Slovenj Gradcu, star 29 let. Pokopan je na pokopališču v Starem trgu.

Cerkev Device Marije na Prevaljah

(Foto: A. Č.)

Josip Rehar

Od 1. 8. 1924 do 15. 2. 1927 je bil kaplan na Prevaljah. Od februarja 1927 pa do aprila 1932 je bil župnik v Guštanju. Sicer pa je bil doma v Lenartu pri Veliki Nedelji.

Mihael Barbič

Od aprila 1932 pa do 17. 4. 1941 je bil župnik v Guštanju. Tega dne so ga odpeljali Nemci.

Valentin Stückler

Rodil se je v Wolfsbergu na Koroškem. Duhovnik je postal leta 1938. Potem je postal kaplan v Guttaringu, ob zasedbi Jugoslavije pa so ga poslali v Mežiško dolino. Po vojni je še dve leti oskrboval tamkajšnje kraje, nato je bil obsojen in zaprt. Leta 1955 je postal župnik na Vratih, potem dekan pri Št. Lenartu v Labotski dolini, župnik in dekan v Špitalu ob Dravi, nazadnje pa je bil oskrbnik proštije v Strassburgu.

Janez Križaj

Od leta 1947 do leta 1952 je bil vršilec dolžnosti župnijskega upravitelja v Guštanju.

Jaroš Kotnik

Rodil se je 19. 2. 1914 v Trstu. Župnijo je prevzel leta 1952 in jo vodil vse do leta 1989.

Slavko Bek

Rodil se je 21. 6. 1955 v Slovenski Bistrici. Župnijski urad na Ravnah vodi od leta 1989.

Zahvala

G. župniku Jaroslavu Kotniku se zahvaljujem za prevode iz latinskih napisov. Zahvala velja tudi Danici Polanšek, matičarki na Ravnah, ki mi je dala razne podatke o duhovnikih, ki so službovali v našem kraju.

Viri podatkov:

- Štefan Singer: Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg
- Ervin Wlodyga: Naša pokopališča, v: Koroški fužinar, 25. 8. 1976, str. 37–47
- Valentin Stückler: Duhovnik med okupacijo in revolucijo (knjiga)
- Jaroslav Kotnik – biseromašnik, Družina, 1997
- Danica Polanšek, matičarka na Ravnah: razni podatki o duhovnikih
- Jaroslav Kotnik: prevodi iz latinščine
- Pokopališče na Fari: podatki na spomenikih Antonu Olibanu, Mateju Rieplu in Valentinu Stücklerju

ČESTITKA

Ervin Wlodyga je letos aprila dobil Priznanje Občine Ravne na Koroškem, in sicer za življenjsko delo pri zbiranju in objavljanju občinske zgodovine. Tudi objavljeni prispevek sodi v njegovo tovrstno prizadevanje. V imenu uredništva in bralcev mu iskreno čestitam in mu želim še veliko ustvarjalne energije.

Urednica

DRAJERCA BI MORALA BITI MOJA ALI ZGODBA O PILOSEKU

Greta Jukič

Ivan Fužir in njegove ročno nasekane pile
(Foto: Franc Štrekelj)

Drajerca

“Drajerca bi morala biti moja,” pravi Fužirjev Vanč s Prevalj, “saj mi jo je obljubil mojster Ignac Urbančl, nekoč lastnik tovarne pil na Prevaljah, predhodnice prevaljskega TRO-ja.”

“Pa kaj bi z njo?”

“Pripada meni, delal bi na njej pile, ročno nasekane, take, ki jih znam delati v Sloveniji samo jaz. Natančno, ampak počasi, saj me zdravje zapušča. Naučil sem tudi svojega sina nasekovanja pil, tudi on zna, zdaj sicer samo rašple, pile ga bom še naučil ... Tudi vnuk se že zanima. Rad bi dobil svojo drajerco, saj mi je bila obljubljena.”

Sedaj pa stoji pred Preventom kot muzejski eksponat, pa niti napis na plošči na njej ni pravilno zapisan. “Prav je Anton Fischer – Gesellschaft ... Pa tudi letnica ni ta prava,” pojasni.

“Že sem se dogovoril s Popovičem, ki bi mi drajerco pomagal usposobiti. Lahko bi prikazoval nasekovanje pil tudi v turistične namene in za šolarje, ki z zanimanjem poslušajo, ko jim pripovedujem o starih časih in jim kažem orodje, s katerim delam ... Veste, rad bi naredil muzejček, tudi en brus imam v Plešivčnikovi žagi. Ga nameravam razstaviti in usposobiti doma. Primeren prostor imam na vikendu nad

železnico, dostopen za obiske. Vse staro orodje, ki mi ga je podarila žena Ignaca Urbancla po njegovi smrti 1963. leta, in vse, kar je treba, bi razstavil. Zakaj bi moral stroj kot mrtev eksponat pred tovarno pričati o nekem času, ko pa lahko deluje ...”

Tako se pričenjajo številni pogovori s Fužirjevimi Vančem s Prevalj zadnji desetletji ali več, odkar se bori za nekaj, kar mu je bilo nekoč podarjeno, kar je njegovo, in nikakor ne more razumeti, da tega ne more dobiti.

Fužirjev Vanč

Fužirjev Ivan se je rodil na Prevaljah v številni družini in, kot so bile življenjske zgodbe mnogih ljudi takrat, je moral iti služiti. Šel je za pastirja k Sabodinu na Suhem Vrhu, njegova mlajša sestra pa k Rakitniku v bližini. Ni jima bilo hudega, toda sestro je doletela žalostna usoda, ki je zaznamovala Vančevo mladost. Z vso Rakitnikovo družino je padla pod streli okupatorja 28. novembra 1944. leta. Ivan je izvedel za pokol, skupaj s partizanom Lubom je pritekkel k domačiji in poiskal med padlimi sestro. Hotel je odnesti njeno truplo, prenevarno je bilo, partizani mu tega niso dovolili ...

Pozneje so se Nemci vrnili in Rakitnikovo domačijo zažgali, ob pogorišču pa slavili in pekli vola.

Dogodek ga je nasilno vrgel v življenje komaj štirinajstletnega. Spominja se, da se je sestra teden dni prej hotela na vsak način slikati z njim pri Ocepku na Prevaljah.

”Kot bi slutila,“ pravi.

Še sedaj visi na steni njegove sobe ta fotografija, med drugimi spominki.

Spoštljiv odnos do preteklosti ima tale Vanč, besede s spoštovanjem drsijo po spominih, po fotografijah, razstavljenih pilah, spričevalih, priznanjih, po dogodkih, po življenju, ki se preveša ...

Kot petnajstleten fantič se je poslovil od pastirskega življenja in se vrnil domov na Prevalje. Usoda je poskrbela, da je ženi Ignaca Urbancla vsak večer prinašal mleko. Pa je beseda dala besedo, povedal ji je, da gre za vajenca in da ji mleka ne bo mogel več nositi. Žena je takoj uredila, da je ostal za vajenca pri Urbanclu, saj ni imel takrat nobenega vajenca. Hotel je postati ključavničar, saj mu je bil poklic sekalca pil neznan, pa se je po prigovarjanju Urbancla le odločil za to.

Lastnik Strojne in ročne tovarne na Prevaljah ga je privabil tudi z obljubo, da mu bo potem, ko bo izučen, podaril stroj za nasekovanje pil – usodno drajerco. Strokovni izpit je Ivan Fužir opravil 1. 2. 1948 pred izpitno komisijo v tovarni EMO v Celju. Po učni dobi se je zaposlil v tedaj že nacionalizirani tovarni, v Okrajnem gospodarskem podjetju – tovarni pil, pozneje tudi v Železarni Ravne. To o Urbanclovi obljubi niso zapisali, pa saj sta takrat tudi samo beseda

in stisk roke veljala. Obljube Urbancl ni mogel uresničiti, ker so mu imetje nacionalizirali. Vendar je bila njegova žena natančna gospa in je 14. 3. 1964 po smrti moža napisala potrdilo o izročitvi stroja za ročno nasekovanje pil Ivanu Fužirju. Še danes hrani Vanč njeno potrdilo med svojimi papirji.

Ivan Fužir je bil pravi mojster za ročno izdelovanje pil. O silno redkem in mojstrskem znanju te obrti priča tudi Guinnessova knjiga rekordov:

”Rašpel in pil že zdavnaj ne izdelujejo več ročno. To pa še vedno počne Ivan Fužir s Prevalj na Koroškem. Spoštuje tradicijo in železarsko izročilo, rezultati pa so izjemno kakovostni in lični izdelki. O njegovem obrtnem znanju in vztrajanju je Koroški kinoklub s Prevalj posnel tudi kratki film Ad acta.”

Njegovi knjigi se poznajo številna ponosna listanja, še danes ne ve, kdo je bil pobudnik tega prispevka. Zanimivo, pri hčerki v Nemčiji je izvedel, da je zapisan v Knjigi rekordov.

S ponosom in trpkostjo je prežeto pripovedovanje Ivana Fužirja o izdelovanju pil, o šibrah, rincah, kernah, štemplih, žarjenju, brušenju, o enojnem, dvojnem naseku, kaljenju. Pravi, da bi še danes uporabljal domač Urbanclov recept mojstra v Železni Kapli za kalilno maso.

Recept za 1 kg kalilne mase:

15 dag bukovega oglja,

10 dag ržene moke,

20 dag soli,

5 dag kamna “samnjak” (uporabljali so ga tudi po britju),

5 dag mavca (“gipsa”),

5–6 kapljic modre galice,

10 dag odpadkov usnja,

10 dag govejih parkljev in rogov.

Ignac Urbancl

Ignac Urbancl naj bi bil po pripovedovanju Ivana Fužirja Bidrihov sin Nac s Tolstega Vrha nad Ravnami. Pilarstva se je izučil v Železni Kapli leta 1918 kot vojni invalid, saj so mu prestrelili desno ramo v prvi svetovni vojni. Pile je začel izdelovati v Lečnikovi ali Cvitaničevi “bošuti” na Ravnah, kjer je imel prej prostor za sekanje pil Jovan. Pozneje, leta 1923, je kupil stavbo Mohorjeve tiskarne na Prevaljah in jo preuredil v stanovanje in delavnico. Osem starih strojev je nakupil na Dunaju, prvega z ženinim denarjem, delavce pa je sam izučil pilarskega poklica. Vhod je krasila izobešena obrtna tabla “Ignac Urbancl, Strojna in ročna pilarna”.

V času Kraljevine Jugoslavije so v poročilu Skupnega združenja obrtnikov zapisali, da se nahaja na Prevaljah obrtni pilosek, kateri ima še precej dobro urejeno delavnico z motornim pogonom in s sekalnim strojem. Ivan Fužir se spominja, da je

Urbanclova žena prodajala pile na sejnih, saj je znala dobro govoriti. Imeli so staro obrtno dovoljenje za prodajo pil.

Leta 1947 so vso Urbanclovo imetje nacionalizirali in z njim vred tudi obljubljeni Ivanov stroj. Nekaj časa je še bil zaposlen v Okrajnem gospodarskem podjetju – tovarni pil, svoji bivši tovarni, potem pa so ga nagnali. Postal je skladiščnik v Železarni Ravne in nazadnje vratar do upokojitve. S pilarstvom pa se je ukvarjal v popoldanskem času, vseskozi pa mu je pomagal tudi Fužir. Po mojstrovni smrti je vdova Marija vso pilarsko orodje in pripomočke izročila Fužirju.

Borba za drajerco

Končno je bil Ivan Fužir 1963. leta na svojem, v svoji hiši, in svojo podarjeno drajerco bi rad domov. Tu se je zataknilo. Pisal je prošnje na razne strani, doživel je celo grožnje z Golim otokom, ko se je šel pritožiti na CK v Ljubljano. Na podarjeni stroj je raje nekaj časa pozabil ...

Ko je 1980. slišal, da bodo pilarske stroje odpeljali v Varvarin, je dosegel samo to, da so njegovega pustili doma in ga uporabili kot muzejski eksponat pred tovarno. Romala so pisma k tedanjemu predsedniku slovenske vlade Lojzetu Peterletu; ta je prošnjo izročil ministru za kulturo Andreju Capudru, ki je priporočil, naj TRO izroči stroj Fužirju. Dokončno odločitev pa naj izreče Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Mariboru. Strokovnjaki Zavoda so se z mnenjem ministrstva strinjali in 31. 7. 1990 so poslali Fužirju ter tovarni ustrezno priporočilo o izročitvi stroja. Žal se je takratni delavski svet odločil drugače, v odgovoru navajajo, "zato vam sporočamo, da vaši vlogi nismo ugodili ...". Podoben odgovor DS je dobil tudi 27. 2. 1992.

Tako, močnejši zmaga. Pa vendar z bojem Vanč ni končal. Pisal je tudi varuhu človekovih pravic, Ivanu Bizjaku. Ko mu bo zdravje dopuščalo, pa namerava tudi do novega direktorja Preventa, župana Prevalj ...

Verjame, da je nasekovalni stroj zgodovinska vrednost, prepričan pa je, da bi bilo prav, če bi ga oživil, na njem bi še vedno lahko delal. Delo in njegovo obrtno znanje bi nadaljeval njegov rod. Upanje, polno bolečine zaradi neuresničenih želja, še vedno ni zamrlo. Vztrajen človek je ta Vanč.

Občutek za kulturno dediščino

Ročno pilarsko obrt, ki jo še edini v Sloveniji obvlada Ivan Fužir, je Koroški kinoklub posnel na filmski trak leta 1980 po Fužirjevi zamisli. Idejo je dal

tudi za kratki film *Aqua vitae*, ki pripoveduje, kako so nekoč vrtali lesene vodovodne cevi. Tudi tretji film *Pisker kvamfer*, o popravljalcu loncev, je nastal s sodelovanjem Ivana Fužirja. Filmi so danes prava etnološka dragocenost, marsikaj bodo iztrgali pozabi in predstavili mladim rodovom. Škoda, da so nekoč tako ustvarjalni prevaljski filmarji prenehali ustvarjati.

Z velikim navdušenjem je Vanč sodeloval tudi pri gledališki predstavi *Deseti brat*, ki ga je uprizorila gledališka skupina Prevalje-Mežica. Igral je Metličarja – gluha. S kakšno vnemo je hodil na vaje in kako bi še rad igral, če bi mu zdravje dopuščalo!

Ko listam po Fužirjevih zapisih, se mi odpira človek, ki mu življenje ni bilo prijazno. Samouk brez šol se trudi, piše pesmi, spomine, razmišlja o prihodnosti ... Kar nekaj zvezkov je že popisanih. Priznam, zanimivo branje.

Piše o Sabodinovem "šacu", ki ga je neke kresne noči leta 1941, ko je služil pri Sabodinu, pomagal kopati bajtnemu Francu, Vačnovemu Petru, Rebernikovemu Falentu, Čegovnikovemu Tonču, Račalovemu Tonču. Za kamnitim križem nad domačijo naj bi bil "šac"; šestlitrski glinast lonec, v katerem naj bi denar, ki ga je nekdanji stari lastnik zakopal, ker je bil velik "škrpicl". Menda se jama še danes pozna!

Piše o srečanju z Vorancem pri Žirovnikovemu križu, ko je hodil z "gaude" pri Janežu. Povabil ga je s seboj rekoč, da je bolje, če sta dva, bo krajši čas.

Voranc je bil v tistem času poslanec in srečanje z njim je bilo za Fužirja velika čast, saj je že nekaj slišal o njem. Skupaj sta pripešala k Blažu Mavrelu, ta pa se je začudil, ko ju je videl:

"Za božji deli, v Gutštanju te nikoli ne vidim ..."

Voranc pa mu je odvrnil: "Poslanci so danes tu, jutri pa tam ..."

"Tako sta se pogovarjala, jaz pa sem se čudil, kako neki more Mavrel živeti v tako razdrapani bajti. Še danes se tega dogodka s spoštovanjem spominjam, saj je bil Voranc silno 'gr vzet', je Vanč nízal spomine.

Zanimajo ga stare stvari, o vsem piše.

Pripovedoval mi je o knežjem kamnu, ki naj bi nekoč stal na Prevaljah, kako in kaj ne ve, vendar mu je to tudi dr. Franc Sušnik pritrtil. Pravijo, da v Potočnikovem vrtu na Starih sledeh.

Še nek drug pomemben pomnik je na Prevaljah na Glavarstvu, podstavek spomenika Gustavu Rosthornu, enemu izmed ustanoviteljev prevaljske železarne. Spomenik, od katerega je ostal še samo podstavek, naj bi bil menda prvi javni spomenik na Koroškem.

Zanimivi zapisi se kar vrstijo, marsikaj je iztrgano iz pozabe.

Podoba zanimivega človeka je to. Fužirjev Vanč, prehodil je svojo življenjsko zgodbo od pastirske palice do ročnega nasekovalca pil, do občutljivega zapisovalca.

DEVETDESET LET GOSPE HEDVIKE JAMŠEK

Besedilo in fotografija: Miroslav Osojnik

Pred dobrimi devetdesetimi leti, za našo generacijo daljnega prvega oktobra 1909, je stekla zibelka naše Hedvike Jamšek, ki se je v zadnjih desetletjih zapisala v koroško kulturno kroniko na čisto poseben način. Korošci s te in one strani meje gospe Hedvike gotovo ne bi poznali v toliki meri, kot jo poznajo, cenijo in spoštujejo, če bi se odločila za kakšno drugo in ne za plesno folklorno dejavnost. Morda je temu botroval splet naključij, morda srečne okoliščine ali pa njena spontana želja, da se je zaobljubila folklornemu delu, pa je tako postalo njeno ime sinonim za zelo uspešno folklorno dejavnost, ki ji je posvetila nešteto ur in zanjo žrtvovala večino svojega prostega časa.

Že leta 1947 se je gospa Hedvika dogovorila z gospo Miro Gačnik, tajnico takratnega guštanjskega Sindikalnega kulturno-umetniškega društva, da se je vključila v domače kulturno društvo in začela načrtno ter odločno voditi in usmerjati delo folklorne skupine, ki se je takrat imenovala še plesno-baletna skupina. Ko je gospa Hedvika s pomočjo Marike Herman pridobila prve pare, ki so bili voljni plesati za mlado plesno skupino, je z njimi takoj pričela vaditi in jih je hitro vpeljala v osnove plesno-baletne dejavnosti. Iz poročil gospe Hedvike za to leto izvemo marsikaj, kar je ostalo javnosti, ki – kot že običajno – ocenjuje le nastope, skrito: bolezen, težave s kadri, težave s pianistom ... Gospa Hedvika se ni predala in že 23. avgusta 1947 so imeli mladi fantje in dekleta svoj ognjeni krst. V izposojenih nošah so nastopili na 3. koroškem festivalu v Slovenj Gradcu. To je bila generacija, v kateri so izstopali Roman Kogelnik, Majda in Marika Herman, Minka Blazovnik,

Micka Kričej, Fanika Lipovnik, Cilka Ivartnik, Micka Cikulnik, Vanč Blazovnik, Vanč Dolinšek, Štefan Robač, Boris Fišer in Stanko Kotnik. Prvi nastop v Ljubljani leta 1948 našim plesalcem še ni uspel. Ker je strokovna komisija ocenila, da so bile teme slabo izbrane, je gospa Hedvika sama poprijela za delo in pričela po terenu načrtno zbirati izvorna dela in zavzeto študirati strokovno literaturo. Pri tem delu jo je vodila ena sama misel – da popravi vse dotedanje napake in izbere čim boljši program. Tako se je pod njenim vodstvom pričela skupina kaliti ter zoreti in kmalu so prišli tudi prvi uspehi. Že leta 1949 so člani skupine dosegli izjemen uspeh na IV. reviji Sindikalnih kulturno-umetniških društev Slovenije v Ljubljani.

Strokovna žirija je mladim plesalcem iz Guštanja prisodila odlično drugo mesto, uvrstili pa so se takoj za takrat že priznanimi plesalci SKUD Tine Rožanc iz Ljubljane. Gospa Jamšek je takrat prejela tudi posebno nagrado za uspešno delo z mlado skupino.

V tem obdobju je gospa Hedvika najbolj motilo to, da skupina nima avtentičnih noš, v katerih bi predstavljala svoje ljudske plesne. Zavzeto je začela brskati po arhivih, preverjala je na terenu, primerjala ter kombinirala in čisto sama naredila nove noše za vse svoje pare. Nihče ne more vedeti, koliko znoja je prelila pri težkem terenskem delu; nihče ne more prešteti, kolikokrat sto krat sto ur dela je vložila v iskanje, načrtovanje in izdelavo novih noš!

Že leta 1949 je gospa Hedvika svojo skupino peljala tudi na številna gostovanja. Bili so v Radljah, v Slovenj Gradcu, v Trbovljah, v Zagorju, v Iški vasi ter na turneji po Hrvaški in posebej po Dalmaciji. Te uspehe je gospa Hedvika svojim plesalcem zagotovila z rednimi vajami, s trdo disciplino in pa predvsem z ljubeznijo do plesne umetnosti, s katero se je čisto vsa predala svojim zahtevnim nalogam.

Od leta 1950 do 1952 je gospa Hedvika svojo skupino še trikrat popeljala na republiška tekmovanja in trikrat so bili republiški prvaki. Po letu 1952 teh tekmovanj niso več prirejali. Na enem izmed teh republiških tekmovanj jih je leta 1951 zelo jedrnato, a pošteno ocenil kritik: "Skupina društva 'Prežihov Voranc' iz Guštanja je podala koroške plesne res po koroško. Skupino sestavljajo večinoma mladi plesalci, ki so zaplesali kmečko – okorno, a obenem uvežbano, pristno in doživeto." Gospe Hedvike Jamšek ti uspehi niso uspavali, le še bolj zavzeto in vestno je delala s svojimi plesalci. Na 7. koroškem festivalu leta 1952 je gledalcem predstavila novost, nastop plesne skupine z ritmičnimi vajami in s plesom, ki je do takrat v Guštanju še niso videli. Skupina pa je pod skrbnim in budnim očesom gospe Jamšek zorela naprej. Preveč je bilo uspešnih nastopov, da bi lahko tu vse popisali, naštejmo le nekaj največjih. Leta 1954 je gospa Jamšek sodelovala s svojimi plesalci v uprizoritvi pravljicične igre Sneguljčica. Gorske vile so uprizorile baletni ples, ki ga je ustvarila gospa Hedvika sama, in tako še povečale čar idilične mladinske igre. Oktobrski umetniški večer leta 1955, ki so ga poimenovali »kabaretni večer«, so spet – skupaj s harmonikarji in pevci – ustvarili Hedvikini plesalci. Duša vsega pa je spet bila gospa Hedvika! Plesni program večera, ki ga je skrbno izbrala, so poživljali

glasbeni in pevski intermezzi. Pred zadovoljnim občinstvom se je razsul pisan prt klasične ubranosti in ljudske pestrosti. Za več kot tri ure svežega in zahtevnega programa je bilo potrebno veliko osebnega odrekovanja voditeljice in celotne folklorne skupine.

Od leta 1956 so njeni plesalci velikokrat gostovali skupaj s harmonikarji, tudi ob desetletnici skupine je bilo tako. Ob sklepu sezone je predsednik društva zapisal v Koroški fužinar: "Vsi vemo, da je to skupina, brez katere si našega društva kar ne moremo zamisliti več ..." Ob tako zagnanem delu je čas vztrajno polzel naprej in gospa Jamšek je s svojo skupino pričakala tudi dvajsetletnico obstoja. Jubilej so naši folkloristi proslavili z gostovanjem na Nizozemskem, kjer so naši plesi in glasba Ortanovih muzikantov raznežili holandska srca. In kot da bi bila 20-letnica signal za osvežitev krvi, so izkušeni plesalci te generacije drug za drugim zapuščali skupino in dajali prostor mlajšim. Gospa Hedvika je bila nekaj časa mlajšim še skrbna mentorica, dokler jim ni prepustila vseh dolžnosti in skrbi. Brez folklorne pa le ni mogla! Že čez nekaj časa je svoje izkušnje in znanje začela prenašati na folklorne skupine iz zamejske Koroške in tam vzgojila nekaj rodov mladih plesalcev. Nič je niso motile vsakodnevne in zamudne poti, nič ji niso bila napoti leta, ki so se križ za križem nalagala na njena ramena!

Občinska kulturna skupnost Ravne na Koroškem je prizadevni gospe Hedviki za njene resnično velike zasluge podelila zlato Prežihovo plaketo za leto 1985 za življenjsko delo na folklornem področju. Le kdo bi si najvišje koroško kulturno priznanje bolj zaslužil kot marljiva gospa Hedvika!

Desetega oktobra lani je gospa Hedvika Jamšek dočakala devetdeset let svojega bogatega in plodnega življenja. Nadvse častljivo okroglo obletnico je proslavila v majhnem, a domačem krogu s plesalci iz njenih prvih generacij in s predstavnikoma ravenskega kulturnega društva Prežihov Voranc. S tem skromnim zapisom ji koroški kulturni delavci in vsi krajanji iskreno čestitamo in ji želimo trdnega zdravja, veliko osebnega zadovoljstva in da bi vseskozi ohranila tako mlado srce, kot ga je imela v vseh teh letih.

Še na mnoga leta, naša gospa Hedvika!

ŠTUDIJSKI KROŽKI – neformalno izobraževanje odraslih

Borislava Repotočnik, voditeljica projekta ŠK

KAJ SE SKRIVA POD POJMOM "ŠTUDIJSKI KROŽEK"?

Študijski krožek (ŠK) je oblika neformalnega izobraževanja odraslih, ki temelji na majhnih učnih skupinah.

Učenje v ŠK je življenjsko, naravno in izkustveno, poteka spontano in skozi delo. Eno osnovnih andragoških načel je, da ŠK nadaljuje izobraževanje tam, kjer je človek končal s svojim učenjem.

Izobraževanje odraslih v ŠK se opira na spoznanje, da smo ljudje učeča se in tudi socialna bitja, ki potrebujemo za svoj razvoj bližino drugih ljudi, bližino iskrenih in neposrednih odnosov. Potrebujemo soočenje, ki povzroča brušenje osebnosti ob osebnost.

KAJ SO CILJI ŠK?

To so:

- učenje z akcijo;
- zbrati čimbolj heterogeno skupino udeležencev glede na njihove življenjske izkušnje in znanja, spodbuditi pretok teh izkušenj, znanj in čustev, dati možnost pridobivanja novih izkušenj in znanj;
- aktivirati človekove potenciale, razvijati njegovo učljivost, pozitivno naravnost, krepiti njegov občutek samopripadanja in samozadostnosti;
- dati krila človekovi ustvarjalnosti;
- osebni razvoj udeležencev ŠK in razvoj okolja, v katerem živijo.

KAKŠNA JE VSEBINA DELA V ŠK?

Delovni načrt naredijo člani skupine sami, potem ko pretehtajo svoje interese, težave,

želje in možnosti glede virov znanja in časa, ki so ga pripravljene nameniti študiju.

Za učno snov si lahko izberejo katerokoli temo, področja iz umetnosti, zgodovine, duhovne rasti, zdrave prehrane, vzgoje otrok, ročnih spretnosti idr.

Študijsko gradivo predstavljajo praktično in teoretično znanje samih članov skupine, leposlovne in strokovne knjige, revije, časopisi, različne informacije, podatki iz arhivov, obiski strokovnjakov idr.

Mentor, ki je hkrati tudi član skupine, je usmerjevalec, povezovalec in usklajevalec dela in odnosov v skupini.

Organizatorska in koordinatorska (med ŠK) vloga je namenjena vodji ŠK.

Učenje skozi delo ob aktivnem vključevanju vseh udeležencev krožka je prijetno, zanimivo in dinamično.

Vsak ŠK ob koncu svojega delovanja predstavi skupen izdelek javnosti; izda časopis, napiše knjigo, pripravi razstavo ipd.

Razstava o koroški gledališki dejavnosti je pritegnila množico obiskovalcev. (Foto: Jana Zamernik)

Člani ŠK Gledališče na Koroškem v fotografiji in spominih ter člani črnjanske gledališke skupine so odprtje razstave popestrili s kulturnim programom. (Foto: Jana Zamernik)

ČASOVNA IN PROSTORSKA UREDITEV ŠK

Možen je barvit časovni spekter od najbolj pogoste oblike, ko se člani skupine srečujejo enkrat tedensko po dve uri, do redko uporabljenih oblik, ko se npr. krožkarji srečajo samo enkrat mesečno.

ŠK potekajo v prostorih izobraževalnih organizacij, krajevnih skupnosti, ljudskih univerz, centrov za socialno delo ipd. ali pa kar na domu enega izmed udeležencev.

KDO SO ČLANI ŠK?

Lahko vsakdo, ki je zaključil obvezno izobraževanje. Za vstop v ŠK ni potrebna nobena predhodna izobrazba. Skupino sestavlja pet do dvanajst članov.

ROJSTVO ŠK V SLOVENIJI ...

V okviru Andragoškega centra Slovenije poteka projekt Študijski krožki od leta 1992. Financira ga Ministrstvo za šolstvo in šport RS.

IN V OKVIRU CENTRA ZA SOCIALNO DELO RAVNE NA KOROŠKEM

Projekt ŠK poteka pod nadzorstvom in ob svetovalni pomoči Andragoškega centra Slovenije od

leta 1994 dalje. V tem času smo za vodenje ŠK usposobili enega vodjo in osem mentoric in mentorjev.

Lani in letos potekajo v okviru Centra za socialno delo Ravne na Koroškem naslednji ŠK:

ŠK Kako biti boljši starši

Mentorica: **Leonida Kadiš** / število članov 7.

Kraj izvedbe: v prostorih Društva upokojencev Mežica.

Čas izvedbe: od 29. 9. 1999 dalje, ŠK še teče.

ŠK Pletenje košar

Mentorica: **Danica Hudrap** / število članov 11.

Kraj izvedbe: v prostorih A.L.P. Peca na Prevaljah in doma pri mojstru pletenja.

Čas izvedbe: od 14. 10. 1999 dalje, ŠK še teče.

Javnosti se je ŠK predstavil z razstavo v izložbi veleblagovnice Nama na Ravnah in s prikazom umetnosti pletenja košar v živo 25. 3. 2000 pred to veleblagovnico.

ŠK Z gorskim kolesom po vrhovih nad Mežico

Mentorica: **Nevenka Lednik** / število članov: 11.

Kraj izvedbe: v prostorih Društva za šport in rekreacijo Mežica.

Čas izvedbe: od 14. 10. 1999 dalje, ŠK še teče.

ŠK Gledališče na Koroškem v fotografiji in spominih

Mentorica: **Jana Zamernik** / število članov: 10.

Kraj izvedbe: v sejni sobi Občine Črna.

Čas izvedbe: od 25. 10. 1999 dalje, ŠK še teče.

Člani ŠK so pripravili razstavo s kulturnim programom v galeriji Kluba Krnes v Črni.

KULTURNO DRUŠTVO SVITANJE

Ana Štriker

KAKO SE JE SPLOH ZAČELO?

Po diplomskem koncertu Matjaža Jevšnikarja na Prevaljah sta se začeli **Mojca Potočnik** in **Metka Jevšnikar** pogovarjati o tem, da je treba dati mladim koroškim glasbenikom, literatom, plesalcem, likovnim in drugim umetnikom možnost nastopanja in predstavljanja v domači regiji, da je na Ravnah treba nekaj narediti, da takšno kulturno mrtvilo ne sme več trajati ...

Da, take misli so Mojci Potočnik in Metki Jevšnikar rojile po glavi. Želja, da bi to tudi uresničili, je bila velika, a ovir je bilo kar precej. Na srečo vsega tega takrat še nista vedeli.

Razmišljali sta, koga bi bilo dobro povabiti k sodelovanju in hitro sta našli nekaj somišljenikov: **Stanka Osojnika**, ravnatelja OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, **Stanka Arnolda**, profesorja na Akademiji za glasbo v Ljubljani in na Visoki šoli v Gradcu, **Zdravka Plešivčnika**, predsednika Pihalnega orkestra železarjev Ravne, **Srečka Kovačiča**, dirigenta, **Avgusta Pogorevčnika**, ravnatelja Glasbene šole Ravne, **Franca Rusa**, direktorja Energetike Ravne, župana **Maksa Večka** in **Sandija Ocepka**, fotografa.

Kmalu se je oblikoval in sestal iniciativni odbor. Pogovarjali smo se o možnostih ustanovitve novega društva in o njegovem programu. Razmišljali smo tudi o imenu. Svitanje, svit predstavlja začetek pred rastjo, širjenjem svetlobe in (pred dnevom) dneva. Svitanje naj bi bilo društvo, ki predstavlja upanje v »omrtvelem« mestu Ravne, neko novo prebujenje, nekaj, kar bo dajalo možnost mladini (in ostalim).

Iniciativni odbor je povabil nove člane Svitanja na ustanovni občni zbor z besedami: »Na našem zboru se bomo srečali vsi, ki smo že dolgo čutili pomanjkanje kulturne dejavnosti, včasih bi že lahko rekli – kulturno praznino na Ravnah in v okolici. Z ustanovitvijo novega društva želimo dati nov zagon in polet ravenski in koroški kulturi ter začeti uresničevati staro latinsko modrost: Majhna iskra često zaneti velik

plamen. (Parva scintilla saepe magnam flammam excitat.) Pridite, prihodnost kulture na Koroškem je tudi v vaših rokah.«

Ustanovni občni zbor smo pripravili 4. oktobra 1997. Kot se za kulturno društvo spodobi, smo začeli s kulturnim programom, na katerem so nastopili mladi iz sekcije Hudourniki in skupina Koledniki. Sprejeli smo statut društva, izvolili organe društva, se vključili v Zvezo kulturnih organizacij Ravne, posamezne sekcije so se predstavile, opisale svoje dosedanje delo in povedale načrte za prihodnost. Govor je imela novoizvoljena predsednica društva Mojca Potočnik. Povedala nam je tudi to: »Porodilo se je ime Svitanje. Sprejeli ste ga. Naj bo to ime za vse nas simbolično. Svitanje nakazuje svetlobo dneva, je uvod v vsak nov dan. Tudi začetki našega društva so skromni, toda, če bomo vztrajali, držali skupaj in znali pridobiti k sodelovanju še druge, ki si prav tako želijo, da bi Ravne z okolico zaživele, bomo dosegli – ne vem, kdaj v prihodnosti, ampak bomo – široko svetlobo dneva. Tedaj bo ime društva Svitanje le spomin na skromne, a lepe začetke našega delovanja, vendar ne bo ovira za nadaljnje delo in napredek. Saj, ko dosežeš vrh, vidiš, da so pred teboj še višji vrhovi, in razgledi se širijo. Vedno višje in širše razglede želim našemu društvu ter vedno več tistih, ki bodo imeli željo v njem sodelovati – aktivno, ali pa tako, da bodo prihajali na prireditve.«

Ustanovnega občnega zbora so se udeležili tudi gostje: Stanko Arnšek, Slavko Bek, Jaroš Kotnik, Mirko Osojnik, Miloš Jurak in Fanika Korošec, ki so s simpatijo sprejeli ustanovitev novega društva.

ZDAJ ŽE ŠTIRI SEKCIJE

Kulturno društvo Svitanje trenutno sestavljajo štiri sekcije: Mešani pevski zbor župnije Ravne, Hudourniki – gibanje za ustvarjalnost mladih, Brančur iz Dobje vasi in Dramska sekcija.

**Mešani
pevski
zbor
župnije
Ravne
maja
1996. leta.**

(Foto:
arhiv
društva)

MePZ župnije Ravne

MePZ župnije Ravne deluje že deseto leto in je imel v soboto, 6. maja 2000, jubilejni koncert v Kulturnem domu na Ravnah. Ustanovljen je bil leta 1990 na pobudo župnika Slavka Beka in Monike Plestenjak, ki je ves čas zborovega delovanja njegova zborovodkinja in organistka. Gospod Bek je v vabilu pevcem zapisal: »Korenine zborovskega petja, ki spremlja zgodovino slovenskega naroda, so v cerkveni zborovski glasbi. Prav je, da duhovno bogastvo in moč slovenskega naroda, ki se kaže tudi v zborovskem petju, ohranjamo in poživljamo.«

Že ob ustanovitvi je bilo sklenjeno, da bo zbor poleg cerkvene gojil tudi posvetno zborovsko petje. Zborovski repertoar danes obsega dve tretjini cerkvenih in tretjino narodnih (posvetnih) pesmi.

V zboru poje 35 do 40 pevcev, njihova povprečna starost pa je 36 let. Pevske vaje imajo enkrat tedensko, po potrebi pa tudi večkrat, tako da so jih doslej (v desetih letih) imeli že 715-krat.

Za seboj imajo veliko uspešnih javnih nastopov, npr. pet samostojnih koncertov (štirje v Kulturnem domu na Ravnah in eden v Strojnski Reki), sodelovali so na revijah od Pliberka do Traberka, na revijah cerkvenih pevskih zborov na Ravnah, v Mežici, na Rakovniku, na Prevaljah in v Črni, na dobrodelnih koncertih za begunce, v Domu starostnikov v Črnečah, v bolnišnici Slovenj Gradec, na prireditvi ob 750-letnici Raven na Koroškem, na proslavi ob Prešemovem dnevu. Gostovali pa so tudi v tujini, in sicer v Avstriji na Dunaju in v Italiji v kraju Corno di Rosacco.

V okviru zbora delujejo tudi Koledniki – skupina pevcev, ki ob prazniku svetih treh kraljev in za svečnico hodi po domovih in prepeva koledniške pesmi in tako ohranja ljudsko izročilo.

Nastop PZ Škrjančki na predvečer dneva državnosti leta 1999

(Foto: Miha Gerold)

Brančur iz Dobje vasi

Sekcijo Brančur iz Dobje vasi predstavlja otroški pevski zborček, ki smo ga poimenovali Škrjančki, ker ga sestavljajo prijetne in simpatične mlade pevke od predšolskega obdobja pa vse do gimnazije. Število pevk je različno, največ pa je zborček štel 25 mladih grl. Dekleta požrtvovalno, prizadevno in z velikim veseljem vodi Liljana Rojko. Vadijo redno vsak teden, na leto pa imajo približno 35 vaj.

Mlinarja. Ob dnevu žena pa so z igro že prvič nastopili v Strojnski Reki. Drugi nastop so imeli ob materinskem dnevu v Kulturnem domu na Ravnah. Obe predstavi sta bili zelo dobro obiskani, gledalci pa so bili nad igro in igralci navdušeni.

V igri nastopa šest oseb: gostilničar Jaka (Aleš Šumah), gostilničarjeva žena Helena (Helena Čreslovnik), lovec Lojz (Zoran Štriker), natakara Ančka (Jasmina Kramberger), Aleš (Boris Mager) in zeliščarka Mica (Alenka Nerad). Sodelujejo še prišepetovalka Valerija Kotnik, maskerka Polona Erjavec, garderoberka Renata Kramberger, za luči pa skrbita Benjamin Lesjak in Uroš

Prizor
iz
igre
Past
(Foto:
arhiv
društva)

Njihovo ubrano petje poživlja vsakršno vaško prireditel, občasno pa sodelujejo tudi drugje. Vsako leto pripravijo nastop za materinski dan, na kresovanju na predvečer dneva državnosti in ob miklavževanju pod dobjevaško lipo. Sodelujejo tudi ob priložnostnih slavnostih, kot bo to letos ob blagoslovitvi obnovljene kapelice in ob otvoritvi prenovljenih prostorov Krajevne skupnosti Dobja vas. Do sedaj so Škrjančki peli še v Domu starostnikov v Črnečah in sodelovali na skupnem koncertu z MePZ župnije Ravne. Načrti za prihodnost so še smejejši, saj se želijo mlade pevke predstaviti še širše v občini in drugod. Svojo dejavnost pa bodo razširile še na posamezne instrumentalne točke, saj so dekleta večinoma tudi učenke Glasbene šole Ravne.

Dramska sekcija

Dramska sekcija je najmlajša, saj je bila ustanovljena letos. Januarja so njeni člani začeli s prvimi vajami komedije Past avtorja Rudija

Mori. Ustanoviteljica sekcije, idejni vodja in režiserka je Cvetka Kramberger.

Dogovorjeni so še za pet nastopov po Mežiški dolini. Za jesen pripravljajo že novo igro v upanju, da jim bo uspela vsaj tako kot prva, morda pa še boljše.

Hudourniki – koroško gibanje za ustvarjalnost mladih

Za hudournik je značilna nepredvidljivost in eksplozivnost, kar pa je značilnost mladih sodelujočih. Sekcija Hudourniki je gibanje koroške mladine, ki želi svojo ustvarjalnost in znanje predstaviti občinstvu na Koroškem. Gibanje je vzniknilo na pobudo iniciativnega odbora društva Svitanje.

Prvi izvir hudournikov je bil 6. decembra 1996 v veliki dvorani Glasbenega doma na Ravnah in je s petjem, z instrumentalno glasbo in s plesom preplaval kakih 200 obiskovalcev, ki so navdušeno spremljali

dogodek. Nastopili so mladi glasbeniki, učenci Glasbene šole Ravne (Jaka Bobek, Luka Golob in Jure Gradišnik), dijaki Srednje glasbene šole Velenje

Tako zdaj vsako leto organiziramo Miklavžev koncert, letos bo že peti po vrsti, spomladi pa še podoben koncert. Prek leta pa poskušamo udejanjiti še

1. koncert Hudournikov 6. decembra 1996 – plesna točka Dominike Potočnik

(Foto: arhiv društva)

(kvartet saksofonov pod mentorstvom Ota Vrhovnika) in študenti Akademije za glasbo v Ljubljani (Tomaž Bukovec, Betka Kotnik, Aleksander Kotnik, Matjaž Jevšnikar, na klavirju pa jih je spremljala prof. Bojana Karuza), dijakinja Srednje baletne šole v Ljubljani Dominika Potočnik ter kvartet sester Potočnik Zdovčeve dečve iz Koprivne. Spored sta vodila Leja in Benjamin Lesjak, celostno podobo je izdelala Maja Pučl, dijakinja Srednje šole za oblikovanje v Ljubljani, prireditve pa sta organizirali Metka Jevšnikar in Mojca Potočnik v sodelovanju z Glasbeno šolo Ravne in s Pihalnim orkestrom železarjev Ravne. Dobiček prvega koncerta je bil namenjen za gradnjo glasbenega doma.

Naslednji koncert je bil spomladi, 31. maja 1997, ki je bil prav tako dobro vsebinsko zasnovan, a nekoliko slabše obiskan. Nastopili so Vesna Amon, učenka Petra Slaniča, dijaki Srednje glasbene šole Velenje Dušan Štriker, Marko Havle in Darko Krajnc ob spremljavi prof. Katje Marin, dijakinja Srednje glasbene šole Ljubljana Nina Grošelj in študenta Akademije za glasbo Matjaž Jevšnikar in Andrej Gorenjak ob spremljavi prof. Bojane Karuza, sodelovali so tudi mladi literati s prebiranjem svojih pesmi.

6. decembra 1997 smo zopet organizirali koncert, ki smo ga poimenovali Miklavžev koncert, saj je bil prav na miklavževo in se odločili, da bodo postali ti koncerti tradicionalni.

druge načrte. Poleg teh pa organiziramo solistične koncerte dijakov srednjih glasbenih šol in Akademije za glasbo. Vso organizacijo opravimo sami: dogovorimo se za dvorano, pripravimo plakate, koncertne liste, vstopnice, povabimo ljudi s pisnimi vabili in čim več tudi osebno; ker nimamo rednih dohodkov, iščemo sponzorje, da nam pomagajo pokriti stroške koncertov. Doslej smo organizirali predavanje Zdravka Zupančiča iz Šole retorike iz Ljubljane, šest koncertov, dva solistična koncerta, s točkami smo sodelovali na prireditvah ob materinskem dnevu, ob otvoritvi mostu in Malgajeve ulice, ki je bila v okviru prireditve ob 750-letnici prve pisne omembe Guštanja. V načrtu imamo organizacijo likovne razstave mladih koroških likovnikov, kulturne dneve mladih z glasbenimi, likovnimi in literarnimi delavnicami, debatni klub in še in še. A premalo nas je še tistih, ki želimo nekaj narediti. Potrebno je še več ljudi, več idej, več energije. Vsakdo, ki želi kaj narediti, da Ravne ne bodo »spale«, je v našem društvu iskreno dobrodošel.

Društvo je odprto še za nove ljudi in nove sekcije. K sodelovanju vabi vse, ki so pripravljeni sodelovati in spodbujati ustvarjalnost mladih in starejših ter pomagati pri organizaciji prireditev na Koroškem.

REČI NE

ali

25 LET KLUBA ZDRAVLJENIH ALKOHOLIKOV NA RAVNAH

Besedilo in fotografija: Ana Pori, terapevka v KZA

Zadnji ponedeljek v novembru preteklega leta smo v Zdravstvenem domu na Ravnah obeležili petindvajset let Kluba zdravljenih alkoholikov (v nadaljevanju KZA) na Ravnah. Sejna dvorana je bila nabito polna. Več kot sto sedanjih in bivših članov – zdravljenih alkoholikov abstinentov – se je odzvalo vabilu.

Krajšemu pristrčnemu kulturnemu programu, ki so ga oblikovali sedanji aktivni člani kluba, nagovorom bivših in sedanjih terapevtov ter pregledu zgodovine in statistike KZA je sledilo zares prijetno in prijateljsko srečanje sedanjih, starih in še starejših članov kluba, pa tudi terapevtov.

Kaj sploh je KZA? Čemu je potreben?

VKZA se zbirajo enkrat tedensko ljudje, ki so zaključili intenzivno zdravljenje svoje odvisnosti od alkohola ali tablet (praviloma v bolnišnici ali dispanzersko). Klub obiskujejo pet let, redno, enkrat tedensko. Naše in tuje izkušnje kažejo, da je daleč najbolj uspešno zdravljenje teh odvisnosti v skupini skupaj s svojci (partnerji, starši, prijatelji). Oboji, družinski člani in prijatelji v skupini, pomagajo pri rehabilitaciji vsakega posameznika. KZA je terapevtska skupina, v kateri se nekdanji odvisniki od alkohola še naprej zdravijo in rehabilitirajo. Brez klubov ni uspešne rehabilitacije ljudi, odvisnih od alkohola.

Dr. Slavko Zihrel namen KZA opisuje takole: KO SODELUJE V KLUBU, NAJ BI ČLAN SPREMENIL VEDENJE, BREZ OBCUTKOV KRIVDE IN MANJVREDNOSTI NAJ BI SPET USTVARJAL SKLADNE ODOSE Z LJUDMI, PREDVSEM PA NAJ BI SE SPROŠČENO SPET

(ALI NA NOVO) NAVEZAL (ČUSTVENO, RAZUMSKO, TELESNO IN DUHOVNO) NA PARTNERJA. PREPOZNAVAL NAJ BI PARTNERJEVE ŽELJE IN POTREBE, JIH POSKUŠAL ZADOVOLJITI IN OD PARTNERJA ZAHTEVATI, DA ZADOVOLJUJE NJEGOVE POTREBE IN ŽELJE.

VSE TO PA BI MORAL POČETI NE SAMO BREZ ALKOHOLA, AMPAK TUDI BREZ ŽELJE PO ALKOHOLU.

Opisane spremembe so mogoče.

KZA je v bistvu edina skupina povsem treznih ljudi v našem okolju. Mnogi naši pacienti imajo namreč hude težave sami s seboj, s svojo podobo treznega človeka. Zdi se, da se imajo ob prihodu v KZA za manj vredne, ker ne smejo početi ene – za Slovenca (!) zelo bistvene – stvari, ne smejo piti. To jim v lastnih očeh zbija ceno in njihovo samospoštovanje trpi.

Krajši zgodovinski opis dogodkov

V zgodnjih sedemdesetih letih se je za problem odvisnosti od alkohola začelo kazati večje družbeno zanimanje.

Začeli so se ustanavljati oddelki za zdravljenje odvisnosti pri psihiatričnih ustanovah, pa tudi klubi zdravljenih alkoholikov. Največ interesa za tako zdravljenje je prihajalo iz delovnih organizacij, zato ni čudno, da so nekatera večja podjetja ustanavljala celo svoje klube. Drugi klubi so bili ustanovljeni v okviru centrov za socialno delo, spet tretji v okviru zdravstva.

Tako kot so nastajali klubi iz različnih pobud in potreb, so tudi terapevti prihajali iz različnih okolij.

Nagovor terapevte na proslavi ob 25. obletnici KZA

Vesela sem, da smo se srečali v tako lepem številu.

Pred približno dvema mesecema smo se v našem klubu začeli pogovarjati o tem, da obstaja KZA na Ravnah že 25 let in se spraševali, ali bi to kako obeležili ali ne. Prav velikega navdušenja sprva ni bilo. Težo odločanju pa je povzročila misel, ki je obvisela v zraku:

KAKO NAJ PROSLAVLJAM NEKAJ, KAR JE PRAVZAPRAV MOJA SRAMOTA?

Cela dva meseca mi ta misel ne da miru. Velikokrat je bilo v klubu rečeno, da *"ni sramota pasti, sramota je obležati"*. In vsi, ki ste sedaj trezni tu navzoči, ste se po padcu pobrali, ste vstali, ne glede na to, v kako blato ste padli, ne glede na to, kaj ste si poškodovali, ne glede na to, kaj ste s padcem razbili ...

Zakaj je odvisnost od alkohola, tablet, droge ... sramota? To je bolezen kot imeti npr. raka, zlomiti si roko, imeti angino ... Je sramota biti bolan? Menda res. Vsi smo ponosni na svoje zdravje. Vsaka še tako nedolžna bolezen nam jemlje ugled. Dela nas šibke. Naša družba, zdi se, priznava samo zdravje, pa lepoto, pa mladost. Pa je življenje res samo to? Tudi to je. Je pa življenje tudi bolezen in boj z njo. Vi, zdravljenjenci, ste to zmogli. Zato ste lahko ponosni na sebe!

Vstali ste. Stojite! In vsak, ki se pobere s tal, je lahko ponosen! Veliko ponosnih vas vidim pred seboj. Vesela sem tega. Nekaj pa vas je, ki še ne upate biti ponosni, ne dovolite si tega. Kot da je ponos nekaj, kar je za druge in ne za vas. Dajte, ozrite se na svojo prehojeno pot. Poglejte zares, kaj se je zgodilo. Res ste zašli s prave poti, res je bilo vaše življenje v nekem delu grdo, boleče, brez življenja ... Ampak, uspeli ste premagati sami sebe! Kot alpinist, ko se mu na neki točki v skali zazdi, da ne bo šlo več naprej, a se preseže in doseže vrh – tako ste se presegli vi. In vsak, ki je tega zmožen, je lahko zares ponosen nase.

Ciril Kosmač pa celo pravi: *"Kdor nikdar ne zaiđe na krivo pot, sploh ne ve, ali je zares na pravi."*

Zaključila bom z besedami Ivana Cankarja:

"Vsak človek, tudi najsiromašnejši, ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, za katero nosi ključ vedno s seboj in ga ne posodi nikomur. Gostu odpre gosposko izbo, prijatelju klet, popotniku svisti; te kamrice pa še bratu ne. Tudi sam prestopi njen prag le ob največjih praznikih, ob urah usodnega spoznanja, najvišjega veselja, najgloblje žalosti in v predsmrtnem strahu. Vanjo spravi, kar je kdaj od srca ljubil."

Hvala vam, dragi zdravljenjenci, ker smo sozdravljenjenci, svojci in terapevti kdaj smeli pogledati v vašo kamrico. Zato smo vsi, ki se srečujemo v klubu, bogatejši.

Takratni program borbe z in proti alkoholizmu je bil bolj "sindikalno" naravnani. Moralo je preteči kar nekaj let, da so na državnem nivoju dorekli problem odvisnosti od alkohola in se dogovorili, da je zdravljenje domena zdravstva. Kaj pa preventiva? Da je potrebna, je, upam, jasno vsem. Prave zagnanosti v tej smeri pa ni bilo in je še vedno ni čutiti. Tudi ni izdelanega celostnega programa. Država še do danes ni uresničila svojih nalog na tem področju. Pa je problem odvisnosti od alkohola vsaj tako pereč kot problem odvisnosti od mehkih in trdih drog, verjetno pa še bolj!

V Sloveniji je bil ustanovljen prvi klub zdravljenih alkoholikov leta 1969 v Ljubljani. Na Ravnah na Koroškem pa je bil ustanovljen prvi KZA leta 1974, nekoliko za dravograjskim. Ustanovitev je potekala nekako tiho, mirno, brez "pompa". Prvi KZA (in tudi ambulanto za alkoholike) je vodil zdravnik dr. Mladen Šimunič. Zdravljenjenci so se sestajali v prostorih Železarne Ravne. Kmalu je terapevtsko mesto prevzel zdravnik, takrat še specializant psihiatrije, dr. Štefan Mihev. Koterapevtka obema pa je bila socialna delavka Fanika Korošec. Po letu 1981 se je delovanje KZA preselilo v prostore Zdravstvenega doma in pod okrilje Psihohigienskega dispanzerja. Koterapevtsko mesto, kasneje pa tudi terapevtsko, je prevzela psihologinja Ana Pori. V letih od 1985 do 1987 smo v okviru dispanzerja dejavnost razširili. V dveh skupinah smo izvajali tudi ambulantno zdravljenje. Ob obilici dela v dispanzerju smo ambulantno zdravljenje odvisnih od alkohola opustili. Iz enega KZA (preštevilenega za uspešno terapevtsko delo) sta nastala leta 1995 dva. Terapevtsko delo pa sva prevzeli psihologinji Ana Pori v prvem, Marija Breznikar, spec. klin. psihologije, pa v drugem klubu. Žal, brez koterapevtov. Iskanje terapevtov, ki bi bili pripravljeni sodelovati pri zdravljenju, je še do sedaj neuspešno. Od februarja 2000 pa imamo na Ravnah še tretjo skupino KZA (terapevtka Ana Pori).

V naše klube prihaja največ zdravljenjencev iz bolnišničnega zdravljenja z Alkohološkega oddelka Psihiatrične bolnišnice na Pohorskem dvoru, iz Vojnika, pa tudi iz Ormoža, posamezniki pa še od kod drugod.

Podatki iz statistike KZA Ravne

Pred petnajstimi leti, ko smo proslavljali deseto obletnico KZA na Ravnah, smo izdelali prvo malo interno statistiko o zdravljenju

Tabela 1: USPEŠNOST (ABSTINENCA) ČLANOV KZA RAVNE

	vsi	abstinentni	% uspešnosti
zaključili zdravljenje v KZA	106	85	80,2
zaključili zdravljenje v KZA + še obiskujejo	133	112	84,2
niso zaključili zdravljenja v KZA	40	11	27,5

Tabela 2: VPLIV SODELOVANJA SVOJCEV PRI ZDRAVLJENJU

	vsi	abstinentni	% uspešnosti
zaključili zdravljenje v KZA	106	85	80,2
so imeli svojca	90	77	85,6
niso imeli svojca	16	8	50

in uspešnosti zdravljenja naših članov. Rezultati so bili ohrabrujoči. Izkazana uspešnost (abstinenca) je bila blizu osemdesetim odstotkom. Rezultatov nismo objavljali, saj smo bili do njih malo skeptični, ker so se nam dozdevali kar preveč optimistični.

V reviji Isis (oktober 1999) pa smo v članku prof. dr. Miloša Kobala, ki govori o trideseti obletnici prvega KZA, zasledili, da je ugotovljena uspešnost abstinence pri njihovih članih skoraj identična našim rezultatom.

Ob obeležitvi petindvajsete obletnice KZA na Ravnah nas je zanimala uspešnost (abstinenca) zdravljenja naših članov. Uspeli smo preveriti abstinenco pri 173 sedanjih in bivših članih našega KZA (od leta 1980). Za vse člane pa, žal, nismo mogli pridobiti vseh iskanih podatkov. Število vseh članov našega KZA v petindvajsetih letih delovanja namreč presega število 200!

Uspešnost (abstinenca) članov KZA Ravne je razvidna iz tabel.

Podatki iz statistike KZA zgovorno prepričujejo o pomembnosti KZA. Ljudje, ki so se zdravili, a se v klub niso vključili oz. so predčasno izstopili iz njega, imajo samo 27,5 % verjetnosti za uspešno in relativno trajno abstinenco, tisti, ki so ga obiskovali redno do konca obveznosti, pa od 80 % do 85 %! Vpliv svojcev je pri tem prav tako pomemben. Zdravljenci, ki imajo podporo svojcev, so v 85,6 % uspešni, tisti pa, ki te podpore v KZA, pa tudi doma, nimajo, pa kljub obiskovanju kluba, le 50 %.

Ana Pori, univ. dipl. psih.

PONEDELJEK

Ponedeljek, ura je 17.30. Zadnja tri leta sem vsak ponedeljek ob isti uri na istem mestu. V ZD Ravne, v sejni sobi, kjer imamo sestanek člani kluba zdravljenih alkoholikov. Ker pa čas resnično hitro beži, ga sedaj obiskujem enkrat mesečno. A ne sama. Z menoj je mož, kajti člani imamo svojce, da nam pomagajo, v bistvu se z nami rehabilitirajo, saj je za uspešno zdravljenje treba osveščati tudi člane naših družin. Ko se človek vrne v trezen svet, se mora vsega na novo naučiti. Naučiti se mora pogovarjati, biti odgovoren, se znati sproščati na trezen način ...

Sestanek začnemo točno. Vodi pa ga zmeraj drug član. Nad nami pa bdi ga. Ana Pori, ki je naša terapevtka. Sedaj, ko hodim na sestanke enkrat mesečno, nisem več tako na tekočem s problemi članov, a se po uvodu hitro vključim. Danes nam pove, da letos naš klub praznuje 25 let. Lepa številka. In kako bi jo počastili? Mnenja, predlogi kar dežujejo. V meni pa se prebudi bolečina. Moja bolečina. Moja osebna sramota. Ne bom sodelovala. Ne strinjajo se z menoj, a ostajam pri svoji odločitvi.

Je sramota, če si bolan? Če imaš raka? Če si odvisen od alkohola, zdravit?

Mojo notranjost je sram. Pa če še tako vem, da moram s tem opraviti, je nekje notri v meni in se oglaš. Vem, če hočem naprej, bi jo dobro bilo prerasti, a jaz sem jo zamrznila. In ko se oglaš,

je zame kot zdravilo – opomin. Opomin, ob katerem se lahko vzravnam. Zame je to pozitivna bolečina. Če bi imela čudežno radirko, bi jo zradirala. A življenje ni pravljičica. In vsaka bolezen človeka zaznamuje. Žalostno je, da šele takrat, ko zbolimo, ugotovimo, da lahko največ zase naredimo sami. Nikoli ni prepozno.

In spet je ponedeljek. Ura je 17. in velika avla v zdravstvenem domu se počasi polni. Veliko nas je in čutiti je prijetno vznemirjenje ob srečanju starih prijateljev, ki jim je uspelo, da so se ob padcu pobrali in so danes nase ponosni. Vsakdo bi rad stisnil roko terapevtom, ki s svojo nesebično pomočjo pomagajo ljudem pri prvih korakih njihovega novega življenja. Resnično se čuti ta iskrena toplina, da nam je uspelo. Prijetna glasba flavte in klavirja pa daje temu vzdušju

poklepotali ob soku, kavi in okusno pripravljenih prigrizkih.

In moja odločitev, da ne bom sodelovala?

Terapevtka me je povabila, da bi nekaj napisala, pa sem kar odklonila, a je dejala, premisli. In med programom, ko je govorila ona, in je začela z mojim stavkom, moja sramota, in dodala, kaj bi praznovala nekaj, česar se sramujem, sem vedela, sodelujem. To je tudi moja osebna zmaga. Če gledam nazaj, ko sem začela na novo, se res nimam česa sramovati. Iz svoje sramote pa lahko potegnem samo pozitivno za svojo osebno rast, kar sem zastavila na začetku zdravljenja, da postanem odrasla oseba z vsemi odgovornostmi, ki jih zahteva življenje od mene. Sledim zdravemu načinu življenja in duševna svežina mi pomaga, da sem lahko

S prireditve ob 25-letnici delovanja KZA na Ravnah

prav poseben čar. Program, ki ga povezuje bivši član. Zvemo zgodovino kluba, statistiko, veliko je iskrenih čestitk, namenjenih nam zdravlencem. Ne pozabimo pa tudi vseh tistih, ki niso imeli takšne sreče kot mi. Žal nam je zanje. Program sta v veselem vzdušju zaključila člana kluba, ki sta zaigrala in zapela ob zvokih kitare in harmonike. Po končanem programu pa smo

razumna svetovalka svojim otrokom, možu pa prijetna družica. Znam sprejemati in dajati. Ne sprašujem se več, kaj je življenje, ker ga živim. In vse to in še veliko več sem našla v skupini, ki čudežno deluje, če tudi sam delaš.

Vsem, ki ste se trudili za to prireditev, iskrena hvala.

zdravljenska

PREPREČEVANJE SRČNO-ŽILNIH BOLEZNI

Davorin Benko, specialist internist, dr. med.

Slovenci smo zdravstveno vedno bolj ogroženi zaradi svojega načina življenja in bolezni, ki bi jih bilo možno preprečiti s pripravljenostjo, voljo vsakega posameznika, z načrtnim zdravstvenim izobraževanjem ter načrtovano in vodeno promocijo zdravja na vseh nivojih.

Zdravje je definirano kot stanje popolnega telesnega, duševnega in socialnega dobrega počutja brez motenj v delovanju organizma. Večinoma vsi jemljemo zdravje kot vrednoto, ki nam je položena v zibelko in ki nam je dana, večna in je ne moremo izgubiti. Pomena zdravja se največkrat zavemo šele takrat, ko zbolimo in ko se že pokažejo znaki določenih bolezni. Šele takrat začnemo razmišljati, kako neodgovorno smo se obnašali sami do sebe in kako malo smo storili za ohranitev svojega zdravja. Velikokrat v naglici časa pozabimo sami nase, ko pa zbolimo, od zdravnikov pričakujemo čudež, da bodo v kratkem popravili tisto, za kar sami nismo ničesar storili.

Mnogo sodobnih bolezni je mogoče preprečiti. Prevenција ali preventiva pomeni preprečevanje, preprečitev ali vnaprejšnjo zaščito (pred boleznijo). Primarna preventiva pomeni preprečevanje nastanka bolezni, medtem ko gre pri sekundarni za preprečevanje ponovnih zapletov pri bolnikih z že znano boleznijo.

Bolezni srca in ožilja predstavljajo v sodobnem času poglavitni zdravstveni problem in so na prvem mestu vzrokov smrti v razvitem svetu.

Glede na epidemiološke podatke tudi v naši regiji stanje ni bistveno drugačno. Iz podatkov v tabelah od 1 do 5 so razvidni: večanje števila prebivalcev v regiji, večanje deleža starostnikov (nad 65 let), obolevnost, definirana kot vzrok za prve obiske v ambulantah na 1000 obiskov, in umrljivost starejših nad 65 let.

Splošna bolnišnica Slovenj Gradec kot regionalna bolnišnica pokriva geografsko razgibano področje Mežiške, Mislinjske, zgornji del Dravske doline ter del Velenja in Savinjske doline.

Na internem oddelku bolnišnice zdravimo letno eno tretjino bolnikov zaradi bolezni obtočil, narašča število bolnikov z akutnim miokardnim infarktom, bolnikov z vsemi oblikami možganske kapi pa je v zadnjih dveh letih približno enako. To je razvidno v tabelah 6, 7 in 8. Podatkov o nenadni srčni smrti v regiji nimamo.

V specialističnih internističnih ambulantah iz leta v leto pregledamo več bolnikov, ki so napoteni k nam zaradi teh bolezni. Veča se delež preiskav, s katerimi

te bolezni skušamo potrditi. Veliko bolnikov napotimo na nadaljnje preiskave ter terapijo še pred nastopom najhujših oblik bolezni. Tabela 9 prikazuje število pregledanih bolnikov in opravljenih preiskav v zadnjih štirih letih.

Na podlagi predstavljenih podatkov je razvidno, da se v regiji ukvarjamo predvsem z diagnostiko ter zdravljenjem teh bolezni, manj časa pa zato namenjamo preventivnemu delu, to je izobraževanju ter osveščanju ljudi.

Kadar govorimo o preprečevanju bolezni srca in ožilja, govorimo v bistvu o preprečevanju nekega drugega bolezenskega procesa – ateroskleroze – procesa, ki se začne že v zgodnjem otroštvu ter z leti postopoma napreduje in nazadnje privede do bolezni (bolezni srca, možganov, ledvic, prebavil in slabše prekrvavitve okončin).

Ateroskleroza je bolezen, ki ne boli, nima opozorilnih znakov in je zato tako nevarna, ker se je šele prepozno zavemo. Povzročitelja za njen nastanek ne poznamo, vemo pa, kaj ta proces pospešuje. Govorimo o tako imenovanih dejavnikih tveganja, ki jih lahko razdelimo v tri skupine:

1. NAČIN ŽIVLJENJA (kalorična prehrana, kajenje, čezmerno uživanje alkohola, pomanjkljiva telesna aktivnost, debelost);

2. OSEBNOSTNE ZNAČILNOSTI (starost, spol, družinska obremenjenost);

3. DOLOČENA BOLEZENSKA STANJA (povišan krvni tlak, sladkorna bolezen, povišane vrednosti krvnih maščob).

Na prvo in tretjo skupino dejavnikov tveganja lahko vplivamo sami, medtem ko so nam osebne značilnosti dane in jih ne moremo spreminjati.

Zaradi pomembnosti problema in pričakovane epidemije teh bolezni je leta 1998 Delovna skupina evropskih in drugih združenj za koronarno preventivo izdala priporočila za preprečevanje koronarne bolezni v klinični praksi (življenju). Še istega leta je Združenje kardiologov Slovenije ta priporočila prevedlo.

Na osnovi rezultatov Framinghamske študije je bila izdelana tabela za določanje tveganja za nastanek srčno-žilne bolezni. Na osnovi 10. tabele si lahko vsakdo določi svoje tveganje, da bo ali ne bo zbolel za srčno kapjo v naslednjih desetih letih na podlagi samo petih dejavnikov tveganja (starosti, spola, kajenja, krvnega tlaka, holesterola).

KAKO TO TABELO UPORABLJAMO?

Tabela za določitev tveganja je namenjena osebam, ki so še na videz zdrave in ki še nimajo znakov koronarne bolezni. Zelo ogrožene so osebe, pri katerih je ugotovljeno 10-letno tveganje večje kot 20 % ali presega 20 %, če ga projiciramo na starost 60 let. Osebe z že znano boleznijo prav tako razvrščamo v zelo ogroženo skupino.

Tabela 1:
GIBANJE PREBIVALCEV
V REGIJI

LETO	VSI	NAD 65 LET	%
1971	110.334	9.065	8,21
1981	123.697	10.740	8,68
1998	134.571	15.095	11,22

Tabela 2:
OBOLEVNOST ODRASLIH

DIAGNOZE PO MKB - 10	NA 1000
Bolezni dihal	421
Poškodbe	365
B. mišičnoskeletnega sistema	349
Bolezni obtočil	268
Dejavniki, vplivi	267
Bolezni sečil, spolovil	232
Bolezni prebavil	215
Bolezni oči	193
Bolezni kože	174

Tabela 3:
OBOLEVNOST
STAROSTNIKOV

DIAGNOZE PO MKB - 10	NA 1000
Bolezni obtočil	728
Bolezni mišičnoskeletnega sistema	456
Bolezni dihal	388
Bolezni oči	350
Simptomi, znaki	270
Bolezni prebavil	217
Poškodbe, zastrupitve	212
Bolezni sečil in spolovil	202

Tabela 4:
UMRLJIVOST
STAROSTNIKOV

VZROKI SMRTI	%
Bolezni ožilja	54
Novotvorbe	25
Bolezni dihal	10
Bolezni prebavil	6
Zunanji vzroki	5

Ko si določimo lastno tveganje, imamo svobodno izbiro in zavestno možnost, da s svojim načinom življenja nadaljujemo ter še naprej igramo »rusko ruleto« ali zavestno začnemo spreminjati svoj odnos do zdravja in samega sebe.

Govorimo o ukrepih primarne preventive, ki zajemajo:

1. SPREMEMBO ŽIVLJENJSKEGA SLOGA:

- takojšnje prenehanje kajenja,
- skrb za zdravo prehrano,
- skrb za redno telesno aktivnost,
- normalizacija telesne teže ter izogibanje prekomerni telesni teži;

2. NADZOR KRVNEGA TLAKA

3. NADZOR KRVNIH MAŠČOB

4. NADZOR KRVNEGA SLADKORJA

Vsi ti ukrepi so enostavni, ceneni in zahtevajo od nas samo trdno voljo, pripravljenost ter odločenost, da bomo vztrajali.

Iz tabele lahko razberemo tudi učinek sprememb na našo globalno 10-letno ogroženost.

ZA ZAKLJUČEK

Glede na večanje deleža ljudi v regiji, starih nad 65 let, glede na nižanje socialno-ekonomskega statusa, registrirano število bolnikov s sladkorno boleznijo, glede na ocenjeno število ljudi s povišanim krvnim tlakom, krvnimi maščobami ter število kadilcev, pričakujemo v naslednjih letih v naši regiji porast teh obolenj.

Zato je pomembno, da o problemu začnemo razmišljati že danes in da začne vsak posameznik razmišljati o odnosu do svojega zdravja.

Naj ne bo naš motiv bolezen, temveč zdravje, kajti le zdrav posameznik lahko zagotavlja sebi in svojim zadovoljivo kvaliteto življenja. Pri tem ima pomembno vlogo tako izobraževanje vsakega posameznika, zdravstvenega osebja ter vseh ljudi za spremembo načina razmišljanja in za spremembo vrednot v okolju, v katerem živimo in delamo. Pri tem

TVEGANJE ZA NASTANEK KORONARNE BOLEZNI

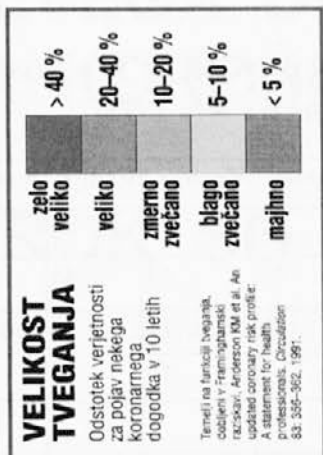
Ženske

Moški

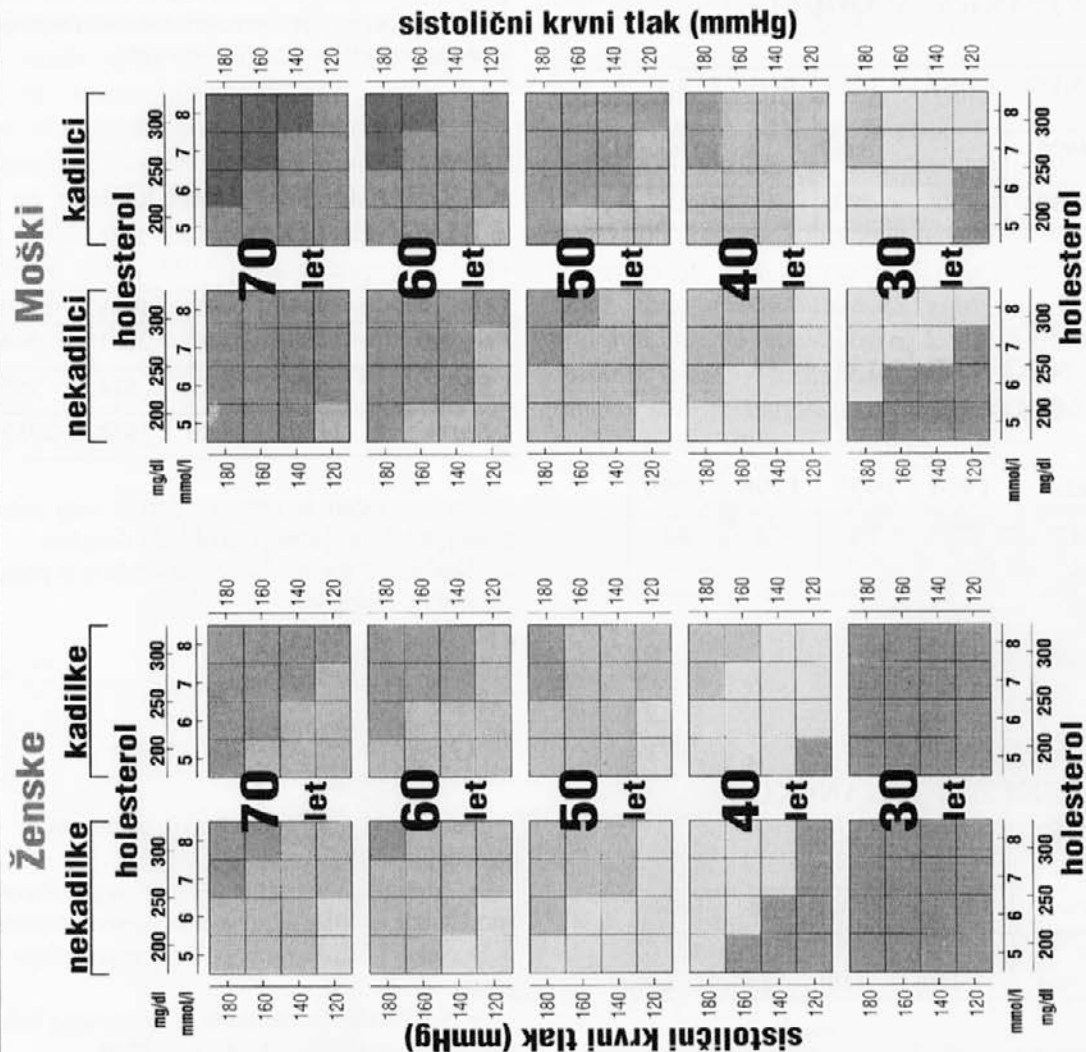
KAKO UPORABLJAMO PREGLEDNICO ZA DOLOČANJE TVEGANJA

1. Kako veliko je 10-letno tveganje za pojav koronarnega dogodka (srčna kap) pri neki osebi, določimo tako, da najprej izberemo preglednico, ki ustreza njenemu spolu, kadilskim navadam in starosti.
2. Potem v preglednici poiščemo polje, ki je najbližje vrednostim krvnega tlaka (mmHg) in holesterola pri izbrani osebi.
3. Barvo polja primerjamo z legendo in odčitamo velikost tveganja.
4. Učinek dosmrtno izpostavljenosti: dejavnikom tveganja določimo tako, da se znotraj preglednice gibljemo od spodaj navzgor, tj. od manjše k večji starosti.
5. **Opozorilo: pri bolniku s koronarno boleznijo je treba velikost tveganja zvečati za najmanj eno stopnjo.**
Osobe z družinsko anamnezo koronarnega dogodka v zgodnji dobi, s slabšno boleznijo ali družinsko anamnezo hipertenzije so prav tako bolj ogrožene.

Opozorilo: pri bolniku s koronarno boleznijo je treba velikost tveganja zvečati za najmanj eno stopnjo.
Osobe z družinsko anamnezo koronarnega dogodka v zgodnji dobi, s slabšno boleznijo ali družinsko anamnezo hipertenzije so prav tako bolj ogrožene.

Preglednica temelji na predpostavki, da so vrednosti holesterola HDL 1,0 mmol/l (39 mg/dl) pri moških oziroma 1,1 mmol/l (43 mg/dl) pri ženskah. Osebe z manjšimi vrednostmi imajo liste z vrednostmi trigliceridov, večjimi od 2,3 mmol/l (200 mg/dl), so bolj ogrožene.

je pomembno sodelovanje vseh: od vrtcev, šol, zdravstvenih organizacij, delovnih organizacij, različnih društev, lokalnih medijev, lokalnega Zavoda za zdravstveno varstvo ter Območne enote ZZZS.

zdravja bo tisti, ki mu bo dajal voljo, da bo na tej poti vztrajal.

Vse velike stvari se začnejo z majhnimi – če opustimo kajenje, prekomerno uživanje alkoholnih

Tabela 5:
UMRLJIVOST STAROSTNIKOV PO POSAMEZNIH REGIJAH
(Najpogostejši vzroki smrti v letu 1998)

Skupina	Dravograd	Mozirje	Radlje	Ravne	SG	Velenje	Skupno
Novotvorbe	12	23	30	50	23	43	181
Bolezni obtočil	26	69	48	73	58	107	381
Bolezni dihal	6	12	13	17	11	17	76
Bolezni prebavil	3	10	5	9	4	14	45
Zunanji vzroki	4	4	8	5	10	8	39

Tabela 6:
ŠTEVILO ZDRAVLJENIH
NA INTERNEM ODDELKU

LETO	ZDRAVLJENI	BOLEZNI OBTOČIL	%
1998	3447	1076	31,5
1999	3531	1083	30,6

Tabela 7:
BOLNIKI S SRČNIM
INFARKTOM

Leto	1996	1997	1998	1999
Št. bolnikov	78	73	74	86

Tabela 8:
BOLNIKI Z MOŽGANSKO
KAPJO

Leto	1996	1997	1998	1999
Št. bolnikov	170	118	145	148

Ustrezno izobražen posameznik, seznanjen z objektivnimi kazalci in dejstvi, bo motiviran za spremembo svojega načina življenja in le motiv

pijač in začnemo skrbeti za zdravo prehrano ter telesno težo ob redni telesni aktivnosti, ob občasnih kontrolah krvnega tlaka, krvnih maščob in sladkorja – potem smo na začetku poti, da bomo živeli kvalitetnejše in dlje brez bolezni, oziroma, da se bo bolezen pojavila v čim višji starosti.

Tabela 9:
KARDIOLOŠKI PREGLEDI
Z DIAGNOSTIKO

Leto	1996	1997	1998	1999
Pregledi	1655	2246	2681	3069
CEM	618	653	826	997
UZ srca	1100	1425	1658	2013

Če ste začeli o svojem zdravju vsaj razmišljati, potem je bil namen mojega pisanja dosežen.

Naslednjič pa morda bolj podrobno o posameznih dejavnih tveganja.

Opomba:

Podatki, ki sem jih predstavil, so povzeti iz naslednjih virov:

- Zdravstveno-statistični letopis regije Ravne za leto 1998. Zavod za zdravstveno varstvo Ravne.
- Nekaj podatkov o populaciji starostnikov v OE Ravne. ZZZV Ravne, 1998.
- Nacionalne smernice za obravnavanje bolnikov z arterijsko hipertenzijo. Ljubljana, 1999.
- Preventiva koronarne bolezni v klinični praksi. 1998.

20 LET ZIMSKE ŠOLE V NARAVI NA OŠ JURIČEVEGA DREJČKA RAVNE NA KOROŠKEM

POTREBE OTROK SO ENAKE

Besedilo in fotografija: Danijela Ring

Da. Potrebe otrok so enake, zato tudi na naši šoli, ki jo obiskujejo otroci s posebnimi potrebami, vključujemo učence v čim več dejavnosti in jim omogočimo veliko prijetnih trenutkov v življenju.

Ena takih oblik je zimska šola v naravi. Učenci se seznanjajo z alpskim smučanjem. Skušamo doseči, da se naučijo toliko smučati, da znajo čim bolj spretno in varno krmariti navzdol ter da se naučijo uporabljati žičnico. Šola v naravi mora biti prijetna in spodbudna. V učencih naj zbudijo željo po smučanju, da bodo lahko tudi pozneje, če bodo imeli možnost, prosti čas zapolnili s to aktivnostjo. Pomembno je, da se šole v naravi udeleži čim več učencev. Omogoči pa naj se tistim, ki izhajajo iz neurejenih družinskih razmer, ter učencem, ki se

zaradi nizkih dohodkov staršev šole v naravi ne bi mogli udeležiti. Potrebe otrok pa so enake.

Poleg osnovnega namena – naučiti se smučanja – je posebno doživetje tudi preživeti en teden s sošolci in z učitelji. Pri tem se utrjujejo prijateljske vezi, otrok mora sam poskrbeti zase. Postaja samostojnejši. Prilagoditi se mora skupini, z njo deliti dobro in slabo.

Na OŠ Juričevega Drejčka smo letos že dvajsetič organizirali zimsko šolo v naravi na Naravskih ledinah. Vključeno je bilo 17 učencev iz petega in šestega razreda, doma sta ostala samo dva. Pred odhodom smo za učence pridobili mnenje zdravnika, na Ledinah pa nas je obiskala prim. Marija Vodnjov, dr. med. Z zimsko šolo v naravi smo starše seznanili na dveh roditeljskih sestankih. Izpolnili so

Na koncu šole v naravi je bila smučarska tekma.

prijavnicu ter udeležbo otroka potrdili s podpisom. Vsi so dobili seznam potrebnih oblačil in opreme. Učenci, ki nimajo svoje smučarske opreme, so si jo lahko izposodili na šoli. Del stroškov za udeležbo v zimski šoli v naravi so nosili starši. Šola pa je iskala tudi dodatne vire, da je zagotovila sredstva za prijetno izvedbo programa in za tiste učence, katerih starši celotnega zneska ne bi zmogli plačati. Vsem, ki so nam pomagali pri izvedbi zimske šole v naravi, se najlepše zahvaljujemo.

Učenci so bili v šoli v naravi od 21. 2. 2000 do 26. 2. 2000. Planinsko društvo Ravne na Koroškem nam je za šest dni dalo v najem kočjo na Naravskih ledinah. Ta je na pobočju Uršlje gore in tam je februarja še dovolj snega za prijetno smuko. Smučišče je na travniku poleg kočje, postavimo pa tudi vlečnico.

V šoli v naravi mi je bilo zelo lepo, ker se ni bilo treba učiti. Najprej se sploh nisem znala smučati, sedaj pa se že vozim.

(Severina, 6. razred)

Bilo je zelo dobro. Imeli smo se lepo. Naučila sem se smučati. Vsak dan smo imeli dobro kosilo.

(Klavdija, 5. razred)

Najlepše se mi je zdelo, ko smo imeli dolg nočni pohod do Ošvena.

(Teja, 5. razred)

Naučil sem se smučati. Bilo je lepo. Rajši sem v naravi kot v šoli.

(Matej, 6. razred)

V šoli v naravi sem zelo uživala. Počenjali smo vse mogoče stvari – smučali, igrali, se pogovarjali in smejali. Najbolj mi bo ostalo v spominu smučanje in kako smo se imeli v sobi.

(Vesna, 6. razred)

V kočji je ustrezen prostor za pouk ter družabne igre. Učenci so bili sproščeni, vedri, razigrani. Med njimi so se spletle trdne prijateljske vezi. Za dobro počutje pa sta poskrbela tudi kuharica in gospodar kočje.

Z učenci smo bili razredničarki, učiteljica športne vzgoje, ravnatelj naše šole ter vaditelj smučanja.

Kaj vse so učenci delali? Predvsem so osvajali tehniko smučanja ter vsak dan bolje

smučali. Pod skrbnim in strokovnim vodstvom so resnično lepo napredovali. Navadili so se tudi na žičnico. Vem, da so otroci uživali, se spodbujali med seboj in zdravo tekmovali. Poleg smučanja pa so imeli tudi pouk, ki je potekal bolj sproščeno kot v »pravi« šoli. Teme so bile prilagojene okolju in času. Znali so opazovati naravo in ji prisluhniti, jo likovno upodobiti ter literarno ubesediti. Skrbeli so za kulturni kotiček, razstavljali izdelke, peli.

Obiskal nas je alpinist Brane Vezonik in nas z diapozitivi popeljal v Severno Ameriko. O varstvu narave in odnosu do okolja nam je ob svojih diapozitivih govoril Vinko Krevh. Zvesti gost naše zimske šole v naravi je Franc Telcer – načelnik gorske reševalne službe na Koroškem. Pokazal je video posnetek o napornem in odgovornem delu gorskih reševalcev.

Zelo pa so se učenci razveselili nočnega pohoda do Ošvena. Ob soju zvezd in baterij je bila hoja tja in nazaj še zanimivejša in kar nekam skrivnostna. Pravo doživetje za otroke!

Ob naštetih prijetnih opravilih so morali učenci upoštevati določena pravila in opravljati dežurstva, s čimer smo jih seznanili takoj ob prihodu v kočjo. Na oglasni deski je bil obešen razpored dnevnih opravil. Vstajali smo ob sedmih, k počitku pa legli ob enaindvajsetih. Vmes pa se je dogajalo marsikaj zanimivega. Pomagali so še v kuhinji in jedilnici ter pri pregledu sob in sanitarij. Tako so se hkrati navajali na odgovornost, samostojnost, prijaznost, strpnost, pomoč sošolcem, lepo vedenje.

Šest dni je hitro minilo. Zadnji večer smo pripravili kulturno-zabavni program. Učenci so brali pesmi, spise, peli in plesali. Najbolj napeto pa je bilo žrebanje štartnih številok, saj je bilo naslednji dan na vrsti tekmovalje v veleslalomu. S tekmo smo zaključili zimsko šolo v naravi. Učenci so pokazali, kako spretno znajo voziti med količki. Spodbujali so jih tudi nekateri starši, ki so prišli na tekmo. Vsi učenci so prejeli priznanja. Bili so veseli in ponosni nase, prav tako pa smo bili spremljevalci zadovoljni z njimi.

Tudi z otroki s posebnimi potrebami je lepo v zimski šoli v naravi.

Kaj smo pridobili z zimsko šolo v naravi, pa bodo gotovo najbolje razkrile nekatere misli učencev.

Literatura:

Silvo Kristan: Šola v naravi, Radovljica 1998

Z OTROKI V HRIBE V LETU 1999

Besedilo in fotografija: **Veronika Kotnik**

Odkar se je človek odpravil v gore, si postavlja eno in isto vprašanje: Zakaj tja? Kaj nas tam pravzaprav tako zelo privlači, da že dolga leta, desetletja in stoletja rinemo v ta divji, težavni, kruti, a vendar tako čudoviti svet? Motivi za hojo v gore so zelo različni. Gorski svet in narava nam ponujata izjemne možnosti za gibanje, raziskovanje, opazovanje in doživljanje. Tura v gore nam da neverjetno veliko zagona in novih spodbud za vsakdanje življenje. Hoja v družbi nas navaja na odnose v skupini in na tovariško pomoč. In zakaj tako radi zahajamo v gore?

Pa odgovorimo tako enostavno, kot je raziskovalcu Kamniških in Savinjskih Alp dr. Frischaufu pred sto petindvajsetimi leti odgovoril pastir na samotnem vrhu: **"Tu je tako lepo, tako daleč se vidi!"**

(Povzeto po Vladimir Habjan, Gorništo, GEA, št. 4, junij 1999.)

In tako rečejo in čutijo tudi naši otroci – učenci OŠ Prežihovega Voranca, OŠ Koroški jeklarji in OŠPP Juričevega Drejčka z Raven na Koroškem, s katerimi v okviru MO PD zahajamo v hribe vsaj enkrat mesečno.

V **JANUARJU** smo s skupino enaindvajsetih otrok odšli na **spominski pohod k Sveti Neži** in se poklonili žrtvam nasilja.

Ob koncu meseca smo se s petnajstimi otroki odpravili še **proti Uršlji gori**, vendar smo zaradi močnega sneženja prispeli le do Ledin. Doživeli smo pravo zimsko neurje in se prepričali, kako je za vamo hojo v gore pomembna dobra oprema.

FEBRUARJA smo s skupino dvajsetih otrok opravili še en lep **zimski pohod na Brinjevo goro**. Dan je bil prekrasen, sončen. Pri cerkvi smo poslušali pripovedke, pri kmetu Rakitniku pa smo se pogreli in okrepčali. Seznanjali smo se z geološko preteklostjo, s kamninsko zgradbo gore in spoznavali naravno ter kulturno dediščino tega okolja.

MARCA smo se povzpeli na **Košenjaka**. Pohoda se je udeležilo dvanajst otrok. Na turi smo se pogovarjali o pomenu pravilne prehrane na naših poteh in seveda uživali v lepi pokrajini.

V **APRILU** smo se skupaj z društvom podali po **koroških stezicah**.

MAJA smo se odpravili na že tudi naš tradicionalni pohod **okoli Uršlje gore**. Doživeli smo čudovit dan, tako da nas dolga pot ni prav nič izmučila. Pohoda se je udeležilo šest otrok.

Petdeset malih šolarjev je preživelo štiri čudovite dneve v **planinski šoli v Kranjski Gori**. Spoznavali smo planinsko cvetje, osvajali osnove orientacije, slikali na kamne ob jezeru, namočili celo noge v ledeno mrzlo Pišnico, spoznavali in občudovali lepoto okoliških gor, doživeli

nepozabno popoldne v Kekčevi deželi in prav vsi uspešno prispeli do koč v Krmici, kjer nas je čakal skriti zaklad.

Med počitnicami nekako nismo uspeli uskladiti proste in lepe sobote, tako da nismo mogli izpeljati načrtovanega dvodnevnega pohoda na Raduho.

V **SEPTEMBRU** se je skupina osmih otrok skupaj z društvom udeležila **spominskega pohoda v Bazovico** in doživela še zadnji topel dan ob morju.

OKTOBRA smo prav tako z društvom opravili pohod na **Sabotin in v Goriška brda**. Udeležilo se ga je šest otrok.

Brane Vezonik nam je pripravil zanimivo **predavanje** z diapozitivi: **Alpinistične poti v Južni Ameriki**.

Utrinek z zimskega pohoda na Uršljo goro

NOVEMBRA smo se odpravili na **ogled kraškega sveta**; skupaj z jamarjem smo si ogledali jamo **Huda luknja**, po kratkem, a strmem vzponu raziskovali jamo **Špehovko** – lovsko postojanko iz prazgodovine, nekoč zatočišče ljudi in jamskih medvedov – in občudovali kapnike v jami **Pilanci**.

Na državno tekmovanje **Mladina in gore** smo se prijavi bolj zaradi prijateljskega srečanja in ne toliko zaradi tekmovalnega vidika. Izlet v Fram je bil nagrada za štiri mlade planince, ki so celo leto pridno zahajali v hribe in se, nenazadnje tudi podrobneje kot ostali, poglobili v planinsko literaturo. Vsi, ki smo prišli v Fram, pa smo bili zmagovalci.

Izpeljali smo še **dvodnevni zimski pohod na Naravske ledine in Uršljo goro**. Ker smo prenočili na Ledinah, smo si vzpon na vrh z določenim namenom lahko privoščili popoldne. In čudovit sončni zahod ter morje lučk globoko v dolini sta nas preplavila z lepimi občutki.

V **DECEMBRU** pa nas je čakal tradicionalni **nočni pohod Čez goro k očetu**.

Prijetna so ta naša potepanja, znamo opazovati lepote narave, znamo uživati in znamo prisluhniti pripovedim o zgodovinskih, naravnih in kulturnih zanimivostih. Naučili pa smo se tudi že veliko o varni hoji, o pravilni prehrani, o prvi pomoči, o nujnosti dobre opreme in, kar je najpomembnejše: znamo biti dobri prijatelji.

V naši bližnji okolici smo prehodili že skoraj vse poti, in to že velikokrat. Radi bi šli še kam dlje, pa je za nas velika ovira predrag prevoz.

PD Mežica pred skorajšnjim jubilejem

V OBJEMU PECE IN RADUHE

Andreja Čibron-Kodrin

Planinsko društvo Mežica bo prihodnje leto praznovalo 75-letnico delovanja (nastalo je leta 1926 iz Mežiške podružnice Slovenskega planinskega društva, takrat pa se je imenovalo Mežiška podružnica SPD Peca Mežica).

Lani je združevalo 794 članov in članic, h katerim je treba prišteti še 75 otrok iz vrta, ki ne plačujejo članarine. Podatki za letos še niso dokončni, v društvu pa ocenjujejo, da bodo pritegnili več kot 900 članov. Trudijo se, da bi (tudi) z doslednejšim pobiranjem članarine članstvo povečali na tisoč planincev in planink, mogoče v prihodnosti celo na tisoč in sto, kolikor jih je bilo včlanjenih pred petimi leti.

V PD delujejo komisija za izlete, družabništvo in prireditve, odsek markacistov, odsek vodnikov, mladinski odsek (MO), posamezni člani 19-članskega upravnega odbora pa skrbijo še za preostale društvene oziroma planinske dejavnosti.

PD Mežica je zgradilo tri planinske domove, ki jih planinci radi obiskujejo. Ker pa se vsi ne vpišejo v knjigo obiskovalcev, je težko določiti njihovo natančno število. Sodeč po oceni je Dom na Peci (1665 m) lani obiskalo 13.000 izletnikov, Kočo na Grohotu (1460 m) okoli 12.000 pohodnikov in Kočo na Pikovem (992 m) med tri do pet tisoč gornikov. Tudi pri izbiri oskrbnikov imajo, tako trdijo v društvu, pritrjujejo pa jim tudi planinci, srečno roko, zato so z oskrbniki koč zadovoljni in jih angažirajo že več let zapored. Planinski domovi pa obiskovalcem ne nudijo le gostinske ponudbe in prenočišč (prenočevanj je, odkar so ceste skrajšale razdalje do koč, vse manj – tako kot drugod v nižjegovskih kočah, saj se za večdnevne izlete odločajo le transverzaleci in skupine), ampak se poleti in pozimi v njih že vrsto let odvijajo zimski in letni tabori, planinske šole in v zadnjem času tudi mladinski kvizi ter orientacijska tekmovanja. Ob letošnjih Matjaževih dnevih bo septembra na Peci še posebej slovesno, saj bodo takrat namenu predali čistilno napravo, na katero bosta priključeni planinska postojanka in stražnica, ki jo upravlja MO PD.

SKRB ZA OKOLJE IN PLANINSKE POSTOJANKE

"Planinci se zavedamo, da lahko planinska dejavnost, sicer znana kot ena najbolj priljubljenih in okolju najbolj prijaznih dejavnosti, pomeni tudi zelo veliko potencialno obremenitev naravnega okolja v gorskem svetu. Pri tem še posebej izstopa delovanje planinskih koč,« razlaga predsednik **Viljem Blatnik**, predsednik PD Mežica, in nadaljuje: »Tega se zavedamo tudi v našem društvu, zato smo se že pred leti lotili izdelave projekta za ureditev čiščenja odpadnih voda. Da smo se odločili prav za Dom na Peci, ni naključje. Pogorje Pece je namreč vodovarstveno območje za zajetje pitne vode za vse štiri občine Mežiške doline in tudi za sosednje avstrijske občine. Da bi prešli od besed k dejanjem, smo se pred leti s svojim projektom čiščenja odpadnih voda prijaviли na razpis EU, ki je bil v letu 1999 tudi sprejet in dodelan s stani predstavnikov podjetja Planungsgemeinschaft Schulzhuettlen Steinbacher. Čistilno napravo bodo letos postavili še v Domu na Kališču pod Storžičem in na Koči na Loki pod Raduho."

PD Mežica je od UE Ravne na Koroškem na podlagi projekta podjetja Steinbacher že februarja pridobilo dovoljenje za izgradnjo čistilne naprave za objekta na Peci. Investicijska vrednost celotnega projekta je ocenjena na 13 do 15 milijonov tolarjev. Avstrijska vlada bo v okviru projekta za sofinanciranje ekoloških sanacij planinskih postojank v Alpah prek programa Phare v dogovoru z Vlado RS financirala opremo, vgradnjo čistilne naprave in njen poizkusni zagon, kar znaša 542.000 avstrijskih šilingov (okoli 8 milijonov tolarjev). Vsa gradbena dela, vključno s položitvijo glavnega in povezovalnega cevovoda ter z izgradnjo objekta za osrednji del naprave, pa mora opraviti planinsko društvo. Za to mora zagotoviti, po ocenah, med 5 in 6 milijonov tolarjev. V začetku maja je bil v Uradnem listu RS že objavljen razpis za dobavitelje opreme. Izbor naj bi bil opravljen do konca junija, potem pa naj bi dela stekla po načrtih. Ker pa je zanje potrebnega veliko denarja, v društvu

računajo tudi na pomoč občin in podjetij – bodisi v denarju ali pa v materialu.

"Z izgradnjo čistilne naprave, gradnjo le-te naj bi začeli julija in jo končali avgusta, bomo pomembno prispevali k varni oskrbi z vodo iz planinskega masiva Pece, ohranili bomo dragocen vir izjemno kakovostne pitne vode in preprečili morebitno kloriranje ali drugačno dezinfekcijo tega vodnega vira," utemeljuje društveni predsednik pomen investicije. Tudi izkušnje s koč, kjer tovrstne čistilne naprave že imajo, so zelo pozitivne.

Poleg opisane investicije bodo v PD Mežica obnavljali tudi postojanke. Predvidevajo, da bodo nekaj sredstev dobili na razpisu Ministrstva za okolje in prostor RS, nekaj pa od sponzorjev. Na Peci bodo obnovili fasado in pode ter okna in balkone, pobelili sobe in stopnišče, treba bo obnoviti še nekaj sob; nujna je tudi zamenjava vlečne vrvi za žičnico, s katero oskrbujejo koč, pomembno vlogo pa bo odigrala tudi pri gradnji čistilne naprave.

Koča na Grohotu je sicer stara šele 10 let, vendar je treba ob njej in v njej postoriti še marsikaj: postaviti drvarnico, sanirati tlak na balkonih, namestiti zvočno izolacijo na stropu nad gostinsko sobo ter obnoviti kanalizacijo, pri čemer bo v ospredju zaščita vira pitne vode za kmetijo Bukovnik.

Na Pikovem so zavetišče korenito prenovili pred 10 leti, letos pa bodo dokončali letni vrt, zaščitili fasado in obnovili zunanje stopnišče in pode ter dokončno uredili sobo z ležišči.

Na Mladinskem domu na Peci, ki ga že trideset let upravlja društvo oziroma z njim gospodari njegov MO, je potrebno obnoviti streho, dimnike in fasado, saj so planinci doslej vlagali predvsem v posodobitev njegove notranjosti.

Tudi lastništvo oziroma vpisi vseh postojank v zemljiško knjigo še niso urejeni. Mladinski dom (nekdanja stražnica) je v lasti Slovenske vojske; v kratkem bo podpisana pogodba z Mihevom, ki bo omogočila, da se bo društvo vpisalo kot lastnik koč na Peci; za območje Grohota pa je cerkev vložila zahtevek za denacionalizacijo.

MLADI SO PRIHODNOST DRUŠTVA

Za svoje člane pa v PD Mežica skrbijo tudi tako, da skozi vse leto prirejajo različno zahtevne izlete. Nekateri so postali že tradicionalni: vedno je dobro obiskan pohod iz Avstrije (z gondolo) čez Peco v Slovenijo; »prijel« se je tudi velikonočni pohod na Gorno; če je lepo vreme, je velika tudi udeležba na zimskem pohodu na Peco; širom po dolini so znani Matjaževi dnevi, prav tako na Peci, saj organizatorji v sodelovanju z vrtcem in osnovno šolo poskrbijo za pestro dogajanje: kulturni program, športna tekmovanja, odbojcarski turnir ...

PD svojo izletniško dejavnost usklajuje tudi s sosednjimi društvi, in sicer v okviru MDO. Njihovi člani sodelujejo na izletih drugih društev, prav tako pa se Mežičanom pogosto pridružijo na pohodih planinci iz drugih krajev Mežiške doline. Res pa je, da izleti niso tako množični kot v preteklosti, a tudi to ni nerešljiv problem: namesto z avtobusom se na pot odpravijo s kombijem ali z osebnimi avtomobili. Svoj program izletov zdaj pripravljajo tudi v MO – v kratkem se bodo podali čez Pohorje.

"Vzgoja in izobraževanje sta dejavnosti, ki jima v društvu namenimo veliko pozornost," pravi **Rudi Burjak**, podpredsednik društva, ki je odgovoren za izobraževanje in mentorstvo v MO, in meni: »Nekajletni trud ni bil zaman, kažejo se že prvi uspehi. V vrtcu že nekaj let prirejajo planinske tabore. Letos je bil že tretji planinski kviz, katerega pobudniki smo bili. Naša ekipa odhaja na državno tekmovanje v orientaciji, že trikrat zaporedoma so bili mladi na državnem tekmovanju Mladina in gore. V društvu prirejamo zimske in poletne tabore in planinske šole. Pri izvedbi letošnje se bomo skušali povezati z obmejnimi avstrijskimi društvi in zasnovati dolgoročno sodelovanje. Letos smo prvič pripravili sejem rabljene letne športne opreme – odziv je bil, predvidevamo pa, da bo prihodnje leto še večji. Planinski krožek pri MO pa je pravkar izdal publikacijo V objemu Pece."

V društvu je aktivnih osem planinskih vodnikov, letos bosta na tečaj za mladinskega planinskega vodnika odšla še dva fanta. V vrtcu in na osnovni šoli pa otroke za planinstvo navdušujejo planinske mentorice. V društvu so delo z mladimi skušali organizirati tako, da bi zaobjeli vso mladino. Ker je MO zasnovan tako, da se vanj vključujejo mladi med 15. in 25. letom, so za mlajše poskrbeli v planinskih krožkih (bodisi na šoli ali v društvu), pri čemer jih delijo v dve starostni kategoriji.

Kot pravi Burjak, se v društvu »borijo« za mlade člane, da jim ne "pobegnejo", saj brez njih tudi društva v prihodnje ne bo.

V mežiškem vrtcu so že leta 1983 začeli širiti idejo planinstva med otroki, se spominja vzgojiteljica **Milena Konečnik**. Že takrat jih je matično društvo podprlo. Prvi v dolini so tudi začeli organizirati planinske tabore za otroke, stare od pet do sedem let. Leta 1995 so skupino otrok za šest dni popeljali na Glažuto, zadnji dve leti pa so za tridnevni tabor izbrali Grohot.

Kot so zapisali v letošnji bilten, je tabor poseben način življenja otrok v naravi, daleč stran od nenormalnega vsakodnevnega tempa življenja. Z njim želijo v otrocih vzbuditi ljubezen do narave, varovanja okolja, živali in rastlin, v njih prebuditi željo po skupnih nepozabnih doživetjih, jih motivirati za pridobivanje telesne vzdržljivosti, jih seznaniti s pripravo na izlete ...

"Starši so sprva z bojznijo gledali na tabore, češ: le kako bo njihov ljubljencek preživel nekaj dni brez

"Ne, odgovorov pa zdaj še ne pokažemo!"

(Foto: arhiv društva)

"Kuhinja na prostem" pred kočo, ki jo upravlja MO PD Mežica

(Foto: arhiv društva)

"Kvizovci" so se pomerili tudi v šaljivih igrah.

(Foto: arhiv društva)

njih, zdaj pa jih sprejemajo z vedno večjim zaupanjem, kar se odraža tudi v številu prijavljenih. Lani jih je bilo 37, letos se jih bo v dveh skupinah zvrstilo več kot 60. Po dveh dneh, preživetih brez mame in očeta, brez televizorjev in računalnikov, v prelepem okolju s sovrstniki, ugotavljamo, da so otroci, ki so bili na taboru, pridobili na karakternih potezah, zdijo se nam bolj samozavestni in komunikativni," razlaga vzgojiteljica Milena.

Mentorica planinske vzgoje v vrtcu **Marjana Ovnič** takole utemeljuje delo z najmlajšimi: "Z vključitvijo v akcijo Ciciban planinec želimo otrokom privzgojiti čut za lepo kot tudi potrebo po gibanju v naravi, hkrati pa jih navajamo na samostojnost, tovarištvo in vztrajnost." Vsako leto pripravijo tudi nekaj pogovorov o planinskih temah ob diapozitivih. Izvedejo tudi nekaj izletov v bližnjo okolico, na katerih je celo do 70 udeležencev. Z vlakom pa se odpeljejo v Ruše, kjer se srečajo s tamkajšnjimi "vrtičkarji", nato pa se skupaj podajo nabirat kostanj. Za občni zbor PD vsako leto pripravijo pristrčen nastop.

Pri uresničevanju načrtov vzgojiteljicam pomagajo starši in planinci ter gorski reševalci, od katerih največkrat sodelujejo s Karlijem Mostnerjem.

V Mežici so ugotavljali, da so otroci v vrtcu planinsko aktivni, z vstopom v šolo pa se je to končalo, saj so bile planinske aktivnosti organizirane spet za osnovnošolce v višjih razredih.

Lani spomladi pa je pod vodstvom učiteljice **Katke Nikolj**, mentorice planinske vzgoje, zaživel krožek mlajših članov PD OŠ Mežica, v katerem se družijo učenci od 1. do 4. razreda. S tem se je prekinjena vez zopet vzpostavila, saj je zdaj v tej starosti v planinski krožek

Udeleženci planinskega kviza so se tudi lani povzpeli na vrh Pece.

(Foto: arhiv društva)

Na koncu tekmovanja v orientaciji so najboljše ekipe dobile priznanja.

(Foto: arhiv društva)

vključenih od 12 do 20 deklic in fantov. Uspešni so bili na regijskih tekmovanjih v orientaciji in v temah iz Planinske šole, udeležujejo se izletov, včasih pa se pridružijo tudi cicibanom (skupaj so uživali na kostanjevem pikniku na Pikovem) oziroma sodelujejo na društvenih prireditvah.

Člani Mladinskega odseka PD Mežica, ki ga vodi **Aleksander Stanta**, so aktivni na izletih in raznih tekmovanjih (kviz na Peci, orientacijska tekmovanja na Pikovem in na Naravskih ledinah, Gradovi kralja Matjaža), pa tudi na različnih delovnih akcijah (dežurstvo v Mladinskem domu, čistilne akcije ipd.).

Tudi letos se bodo udeležili kvizov in orientacijskih tekmovanj, ki jih prireja Območni odbor MOPD Koroške regije, ter republiškega kviza Mladina in gore, ki ga organizira MK pri PZS. Ponosni so na brošuro V objemu Pece, ki je nastala v organizaciji Planinskega krožka, a v sodelovanju s PD, z mežiškimi otroškimi vrtecem in šolo. Mladi planinci so doživetja z gora popisali in narisali; v MO upajo, da ne zadnjič. Po besedah **Andreja Mlinarja**, namestnika načelnika MO, bodo letos v sodelovanju z OOMOPD na Peci in Raduhi pripravili tudi planinsko šolo za otroke od 5. do 8. razreda. Pri izvedbi jim

bodo pomagali tudi gorski reševalci ter zdravniki, radi pa bi se povezali tudi z avstrijskimi planinci, da bi se v medsebojnih stikih in izmenjavah oboji učili.

V PD Mežica veliko skrb namenjujejo mladim ter hkrati ugotavljajo, da le-ti zato ostajajo vključeni v planinsko dejavnost ali se z njo ponovno začnejo ukvarjati čez leta. To pa je pogoj za obstoj in razvoj društva, ki se tako kadrovske obnavlja. Tudi vezi, ki so se spletle na relaciji društvo-šola in društvo-vrtec, so vse močnejše. Dobro je sodelovanje z GRS Koroške, nad koristnim preživljanjem prostega časa so navdušeni tudi starši mladih planincev ... Vse to pa so sestavine recepta za uspešno planinsko društvo.

NA POT V TUJINO Z ZANESLJIVO IN IZKUŠENO ZAVAROVALNICO OB STRANI

Sodobni ljudje smo popotniki: delo in zabava nas vodita v bližnje in daljne kraje. Da je potovanje udobno in da čas hitreje mine, poskrbijo prevozniki, turistične agencije, zabavne institucije ...

Kaj pa, če popotnika v tujini, daleč od doma, doleti nezgoda ali bolezen? Res neprijetna misel, ki jo tako radi odrinemo ob stran!

Zdravstvene storitve v tujini so ponavadi povezane z visokimi stroški, zato vam svetujemo, da se pred odhodom v tujino zdravstveno zavarujete.

VZAJEMNA Zdravstvena zavarovalnica, d. v. z.

vam v sodelovanju s priznano švicarsko zavarovalnico

ELVIA

ASSURANCES VOYAGES

zagotavlja popolno zdravstveno zavarovanje z medicinsko asistenco v tujini.

KAJ NUDI ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE Z MEDICINSKO ASISTENCO

ELVIA

- plačilo stroškov nujnih zdravstvenih storitev,
- organizacijo in plačilo nujnih zdravstvenih prevozov do zdravstvenega centra ali klinike,
- plačilo stroškov zdravljenja v bolnišnici ali kliniki,

- plačilo stroškov nujnih zobozdravstvenih storitev za odpravo akutnih bolečin,

- organizacijo in plačilo prevozov obolelega ali poškodovanega zavarovanca v domovino z zdravniškim spremstvom, če je to potrebno,

- organizacijo in plačilo prevoza umrlega zavarovanca v domovino,

- pomoč svojcem obolelega, poškodovanega ali umrlega zavarovanca (plačilo stroškov bivanja, prevozov, spremstvo mladoletnemu otroku zavarovanca ...),

- plačilo stroškov odvetniških storitev,

- plačilo stroškov iskanja in reševanja zavarovanca,

- številne druge oblike pomoči, v skladu s pogoji zavarovanja.

IZREDNA PONUDBA

- **PROGRAM S FRANŠIZO:** nižje premije,

- **VIŠJI PROGRAM:** visoke zavarovalne vsote ob 120-odstotnem doplačilu na premijo,

- **POSEBNI PROGRAM:**

ugodne premije za celoletno zavarovanje oseb, ki veliko potujejo (Evropa: 18.400,00 SIT, svet: 21.467,00 SIT; jamstvo velja za največ prvih 30 dni vsakega potovanja).

- **POSEBNO**

ZAVAROVANJE ZA ŠPORTNIKE (člani registriranih

športnih organizacij in društev se lahko ob 50-, 100- ali 200-odstotnem doplačilu, odvisno od vrste športa, zavarujejo za čas aktivnega udejstovanja na prireditvah, treningih in tekmovanjih).

ZAVAROVALNE VSOTE

● STROŠKI

ZDRAVSTVENIH STORITEV OSNOVNI PROGRAM IN PROGRAM S FRANŠIZO (franšiza 60 DEM)

EVROPA: 25.000 DEM

SVET: 35.000 DEM

● VIŠJI PROGRAM

EVROPA: 40.000 DEM

SVET: 60.000 DEM

● POSEBNI PROGRAM

EVROPA: 15.000 DEM

za zavarovalni primer oziroma

30.000 DEM na polico

SVET: 25.000 DEM

za zavarovalni primer oziroma

50.000 DEM na polico

● STROŠKI PREVOZOV ZA VSE PROGRAME

EVROPA: 10.000 DEM

SVET: 20.000 DEM

● **STROŠKI BIVANJA, ODVETNIŠKIH STORITEV, STROŠKI ISKANJA IN REŠEVANJA ZAVAROVANCA** ... po pogojih zavarovanja

TABELA PREMIJ (V SIT) – OSNOVNI PROGRAM

Št. dni	EVROPA					SVET				
	Posamično	Družinsko	Skupinsko (premija na osebo)			Posamično	Družinsko	Skupinsko (premija na osebo)		
			10-19 oseb	20-49 oseb	50 in več			10-19 oseb	20-49 oseb	50 in več
3	1.045	2.090	732	679	627	2.205	4.410	1.544	1.433	1.323
5	1.367	2.734	957	889	820	2.521	5.042	1.765	1.639	1.513
8	1.701	3.402	1.191	1.106	1.021	2.835	5.670	1.985	1.843	1.701
10	1.806	3.612	1.264	1.174	1.084	3.010	6.020	2.107	1.957	1.806
15	2.250	4.500	1.575	1.463	1.350	3.501	7.002	2.451	2.276	2.101
21	2.701	5.402	1.891	1.756	1.621	4.201	8.402	2.941	2.731	2.521
30	3.601	7.202	2.521	2.341	2.161	5.602	11.204	3.921	3.641	3.361
60	6.301	12.602	4.411	4.096	3.781	9.802	19.604	6.861	6.371	5.881
90	9.002	18.004	6.301	5.851	5.401	14.003	28.006	9.802	9.102	8.402
180	18.432	36.864	12.902	11.981	11.059	28.671	57.342	20.070	18.636	17.203
365	35.964	71.928	25.175	23.377	21.578	65.535	131.070	45.875	42.598	39.321

EVROPA zajema države Evrope do gorovja Ural in do južne meje Ruske federacije ter naslednje sredozemske dežele: Maroko, Alžirijo, Tunizijo, Libijo, Egipt, Izrael, Libanon, Turčijo, Ciper, Malto, Jordanijo, Sirijo in Kanarske otoke. Vključeni nista Slovenija in država začasnega ali stalnega bivališča zavarovanca.

SVET zajema vse države sveta z izjemo Slovenije in države začasnega ali stalnega bivališča zavarovanca.

DRUŽINSKO ZAVAROVANJE: premija velja za celo družino (starši in otroci do 21. leta starosti, ki potujejo skupaj). Zavarovancem, starejšim od 65 let, se pri posamičnem in skupinskem zavarovanju premija poviša za 50 %.

POKROVITELJI

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

podjetje za proizvodnjo, storitve,
usposabljanje in zaposlovanje invalidov

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem

- GRAFIČNA DEJAVNOST
- LESARSKA DEJAVNOST
- GOSTINSTVO

SŽ-STROJI IN TEHNOLOŠKA OPREMA d.o.o.

RAVNE na Koroškem

Ravne na Koroškem • Slovenija

ENERGETIKA
RAVNE d.o.o.

Koroška cesta 14
SI-2390 Ravne na Koroškem
Slovenija
Telefon: 0602 / 21 131
Fax: 0602 / 21 762

SŽ
OPREMA RAVNE, d.o.o.
pnevmatika, hidravlika, orodja in tehnološke linije
Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

Styria
Vzmeti

Styria Vzmeti d.o.o.
Koroška c. 14 - 2390 Ravne na Koroškem - Slovenia
Tel.: +386(0)602 287 691 - Fax: +386(0)602 20 793
E-mail: ravne@styriagroup.com

TRANSKOR
PREVOZI • SERVIS • TRGOVINA

SALUS®

2392 MEŽICA
Ob Meži 11

**Varovanje oseb in
premoženja
Urejanje okolja**

VOgard
d.o.o.

Biro za Varnost pri Delu - Ravne, d.o.o.
Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel. & fax: (0602) 20-828

POOBlašČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE
STROKOVNIH NALOG S PODROČJA
VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

KOROŠKI
97,2 FM radio
SLOVENJ GRADEC

